

บทที่ 6

บทบาทของเศาะหาบียาตในด้านการเมือง

ในบทนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของบรรดาเศาะหาบียาตในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ แต่อย่างไรก็ตามอันเนื่องจากระบบการเมืองอิสลามมีลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกับระบอบการเมืองทั่วไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันผู้วิจัยจึงเห็นควรนำเสนอกรอบแนวคิดการเมืองอิสลามโดยสังเขปเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของบรรดาเศาะหาบียาต โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อยต่างๆ ดังนี้

6.1 กรอบแนวคิดทางการเมืองในอิสลาม

การเมืองในภาษาอาหรับใช้คำว่า “อัลลียาสะฮ์ (السياسة)” มาจากรากศัพท์กริยาว่า “สาสะ (ساس)” และ “ยะสูสุ (يسوس)” (Utawah, 1993: 13) ซึ่งในทางภาษาหมายถึง กิจการการงานของผู้เลี้ยงสัตว์ คือผู้ที่ดูแลและฝึกหัดสัตว์ให้เชื่อง (Al-Zabidi, 1979: 16/159) หรือการขึ้นมาเป็นผู้นำในการบริหารจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์บางอย่าง (Ibn Manzūr, n.d.: 2149) สำหรับความหมายในทางวิชาการกฎหมายอิสลามมีสองความหมาย ดังนี้

1) ความหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับฟิกฮ์อาญาในอิสลาม หมายถึง การกระทำอันเป็นเฉพาะสำหรับผู้พิพากษาโดยใช้วิจารณ์านของตนเองเพื่อรักษาประโยชน์บางอย่าง แม้ว่าการกระทำนั้นไม่ปรากฏหลักฐานบ่งบอกในเรื่องดังกล่าวนั้นเป็นการเฉพาะก็ตาม ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับบทบัญญัติเรื่องอาญาที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์หลักฐาน เช่น บทลงโทษต่างๆ ที่ไม่มีในคัมภีร์ (التعازير) การลงโทษทางการเมือง การประหารชีวิตทางการเมือง เป็นต้น (Badrān, 2006: 7)

2) ความหมายทั่วไปที่เกี่ยวกับรัฐ ตุลาการและการปกครอง ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้นิยามไว้มากมาย แต่นิยามที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะครอบคลุมมากที่สุดคือ นิยามของอบู อัลวะฟาอ์ อิบน์ อะกีล อัลหันบะลี (431-513 A.H/ 1040-1119 A.D) ซึ่งบันทึกโดยอิบน์ อัลกัอยิมในตำรา “I‘lām al-Muwaqqi‘in (اعلام الموقعين)” ว่า การเมืองในมิติของอิสลาม หมายถึงกิจการการงานต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์เข้าใกล้คุณธรรมและห่างไกลจากความเลวทรามทั้งหลาย แม้ว่าสิ่งนั้นไม่ได้ถูกบัญญัติโดยท่านรَسُول ﷺ หรือไม่ถูกกำหนดลงมาโดยวะหีย์ของพระเจ้าก็ตาม (Ibn Qayyim Al-Jawziyah, 1423: 6/512)

จากนิยามนี้สามารถเข้าใจได้ว่า กรอบความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองในอิสลามนั้น ไม่ได้มีเงื่อนไขว่า ต้องมีบทบัญญัติจากอัลกุรอานหรือสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ มารองรับ ชะรีอะฮ์อิสลามยอมรับทุกกิจกรรมการเมืองที่ดีและมีความยุติธรรม พร้อมกับปฏิเสธกิจกรรมทางการเมืองทุกประเภทที่เป็นอธรรมและการละเมิด การเมืองในกรอบของชะรีอะฮ์อิสลามสามารถแบ่งตามความยุติธรรมออกเป็นสองประเภท คือ 1) การเมืองที่เป็นอธรรม (سياسة ظالمة) ซึ่งเป็นที่ต้องห้ามในชะรีอะฮ์อิสลาม 2) การเมืองที่ยุติธรรม (سياسة عادلة) ซึ่งยืนหยัดศีลธรรมและปกป้องจากความอยุติธรรมต่างๆ เป็นสื่อกลางเพื่อไปสู่เจตนารมณ์ของชะรีอะฮ์ การเมืองในลักษณะดังกล่าวนี้ถูกกำหนดโดยชะรีอะฮ์ให้ยึดถือและปฏิบัติตามเพื่อให้ศีลธรรมประจักษ์ขึ้นมา (Ibn ‘Abidin, 2003: 6/20) พฤติกรรมหรือการกระทำที่ขัดกับชะรีอะฮ์อิสลามของบรรดาผู้ปกครองมุสลิมไม่ถือว่าเป็นการเมืองในทัศนะของอิสลาม ดังที่อัลสะคอวีย์ กล่าวว่า “ความคิดพลาดอันมหันต์ของบรรดาสุลต่านและผู้ปกครองต่างๆ ที่เรียกการกระทำที่ออกนอกกลุ่มชะรีอะฮ์ของพวกเขาว่าเป็นการเมือง เพราะแท้จริงแล้วชะรีอะฮ์นั่นคือ การเมือง ซึ่งไม่ใช่การกระทำตามอำเภอใจหรือตามอารมณ์ฝ่ายต่ำของบรรดาสุลต่าน” (Al-Sakhāwī, n.d.: 90)

ศัพท์บัญญัติในทางกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวกับการเมืองอีกคำหนึ่งที่ควรทำความเข้าใจในที่นี้คือ คำว่า “อัลสิยาสะฮ์ อัลชัรียะฮ์ (السياسة الشرعية)” คำนี้มี ความหมายที่กว้างมากซึ่งบทบัญญัติที่ว่าด้วยการบริหารจัดการกิจการของรัฐหรือในอดีตใช้คำว่า “อะห์กาม อัลสุลฏอนียะฮ์ (أحكام السلطانية)” ซึ่งในนิยามสมัยใหม่ตรงกับคำว่า “ระบบการเมือง” ก็เป็นหัวข้อหนึ่งในอัลสิยาสะฮ์ อัลชัรียะฮ์ การศึกษาวิจัยและนำไปปฏิบัติจริงเกี่ยวกับระบบการเมืองอิสลามและการวิจัยติดตามในการจัดตั้งองค์การทางการเมืองอิสลามตลอดจนการจัดระบบต่างๆ ในองค์การการเมืองอิสลามนั้นเป็นเรื่องที่อยู่ภายใต้ของศาสตร์อัลสิยาสะฮ์ อัลชัรียะฮ์ทั้งสิ้น (Al-Sharif, n.d.) อับดุลอาล อะห์มัด อุฎวะฮ์ได้สรุปนิยามอัลสิยาสะฮ์ อัลชัรียะฮ์ในเชิงการเมืองว่า หมายถึง การบริหารจัดการกิจการของรัฐอิสลามที่ไม่ปรากฏบทบัญญัติที่ชัดเจนหรือการเปลี่ยนแปลงแก้ไขบทบัญญัติใหม่ในอันที่จะรักษาผลประโยชน์ของประชาชาติ (อุมมะฮ์) ที่สอดคล้องกับบทบัญญัติและกฎเกณฑ์พื้นฐานทั่วไปของชะรีอะฮ์ (‘Uṭwāh, 1993: 56) อัลสิยาสะฮ์ อัลชัรียะฮ์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่สำคัญในวิชาฟิคว์ เพราะเป็นศาสตร์ที่ทำให้ชะรีอะฮ์มีความสมบูรณ์ สามารถตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ มีความยืดหยุ่นตามสภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในอันที่จะรักษาผลประโยชน์ในทางปฏิบัติได้ตลอดเวลาและสถานที่ ด้วยศาสตร์อัลสิยาสะฮ์ อัลชัรียะฮ์นี้ทำให้เกิดการพัฒนาการในบทบัญญัติชะรีอะฮ์ พร้อมๆ กับการวิวัฒนาการของสังคม ซึ่งทำให้สังคมต่างๆ สามารถดำรงอยู่กับชะรีอะฮ์ได้ ถึงแม้ว่าไม่มีตัวบทอัลกุรอานหรือสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ไม่มีความเห็นที่พ้องต้องกันของบรรดาอุละมาอ์ หรือไม่มีต้นแบบที่จะเปรียบเทียบกับก็ตาม ซึ่งดังกล่าวนี

ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของอุมมะฮ์และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทั่วไปของชะรีอะฮ์ อีกทั้งเพื่อให้
ประจักษ์ชัดว่าอิสลามนั้นเป็นทั้งศาสนาและรัฐ (Ibrahim, 2011: 15-16)

ศาสตร์อัลติยาสะฮ์ อัลซัรฮียะฮ์สามารถแบ่งออกได้ 5 ประเภทดังนี้ (Ibrahim, 2011: 16-17)

1. อัลติยาสะฮ์ อัลคุดตุรียะฮ์ อัลซัรฮียะฮ์ (السياسة الدستورية الشرعية) หมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่ถูกปกครอง ขอบเขตอำนาจของผู้ปกครอง สิทธิและหน้าที่ผู้ปกครองตลอดจนบุคคลที่มีอำนาจในระดับต่างๆ ในรัฐ

2. อัลติยาสะฮ์ อัลดูวะลียะฮ์ (السياسة الدولية) หมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐอิสลามกับรัฐอื่นๆ ทั้งในสภาวะปกติและสภาวะสงคราม

3. อัลติยาสะฮ์ อัลมาลียะฮ์ (السياسة المالية) หมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษีอากร เครื่อง
บรรณาการ รายรับและรายจ่ายของรัฐตลอดจนระบบบัญชีตุลมาล (بيت المال)

4. อัลติยาสะฮ์ อัลอิคติกอดียะฮ์ (السياسة الاقتصادية) หมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการหมุนเวียน
ของการเงิน การลงทุน หรือในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ เช่น ทูททรัพย์ และการร่วมลงทุน เป็นต้น

5. อัลติยาสะฮ์ อัลกอฎอียะฮ์ (السياسة القضائية) หมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบศาล การ
พิพากษาและพิธีพิจารณาความ เป็นต้น

স্যยิด อับดู อะลา มาดูดี (Mawdudi, 1961: 48-51) กล่าวว่าระบบการเมืองอิสลามตั้งอยู่บน
หลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้คือ

1. หลักการเตาฮีด (Tawhid; Oneness of God)¹ หมายถึงเชื่อว่าพระองค์อัลลอฮ์เพียงองค์
เดียวเท่านั้นเป็นผู้ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ทรงอภิบาลและเป็นเจ้าของแห่งจักรวาลนี้ทั้งหมด
อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นของพระองค์เท่านั้น คำสั่งใช้ให้กระทำหรือไม่ให้กระทำเป็นกรรมสิทธิ์
ของพระองค์เพียงแต่ผู้เดียว และแต่พระองค์เท่านั้นสมควรแก่การเคารพบูชาโดยไม่มีสิ่งใดเป็นภาคี
กับพระองค์ หลักการเตาฮีดนี้จะต้องปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงต่ออำนาจอธิปไตยในทางการเมืองและ
ในทางนิติบัญญัติที่เป็นของมนุษย์ในทุกกรณี ทั้งที่เป็นของปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่มชนชั้นนำ
หรือกลุ่มบุคคล พระบัญชาของพระองค์อัลลอฮ์ถือเป็นกฎหมายของอิสลาม

¹ ความจริงแล้วเตาฮีดไม่ใช่มีคุณค่าในทางอุดมการณ์ความเชื่อและศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็น โลกทัศน์ (World-view) ที่สะท้อนกระบวนทัศน์ทางความคิดและทิศทางปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากว่าอุดมการณ์ความเชื่อ (อะกีดะฮ์) เป็นกฎเกณฑ์ความคิดในอิสลามที่ขับเคลื่อนในการกำหนดกรอบทิศทางของอิสลามและอุมมะฮ์ (Izzat, 1995: 47-48)

2. หลักการริสาละฮ์ (Risālah; Prophethood) หมายถึงความเชื่อในความเป็นศาสนทูตของ นบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นสื่อกลางในการรับพระบัญญัติจากพระเจ้า มนุษย์จะได้รับสองประการจาก ความเป็นศาสนทูต กล่าวคือ 1) คัมภีร์ซึ่งได้บรรจุพระบัญญัติของพระเจ้า 2) แบบอย่างและการ อรรถาธิบายที่ถูกต้องตามคัมภีร์ของพระเจ้า โดยผ่านคำพูดและการกระทำของศาสนทูตในฐานะที่ เป็นศาสนทูตองค์สุดท้ายของพระเจ้า สององค์ประกอบนี้รวมกันเรียกว่า “ชะรีอะฮ์”

3. หลักการคิลาฟะฮ์ (Khilāfat; Caliphate) หมายถึงการเป็นตัวแทนของพระเจ้าบนหน้า แผ่นดินในการที่จะสำรวจค้นหาพลังงานและทรัพยากรต่างๆ ในอันที่จะสนองตอบพระประสงค์ ของพระเจ้าที่จะให้ทรัพยากรของพระเจ้าถูกนำมาใช้อย่างคุ้มค่าเพื่อพัฒนาชีวิตบนโลกนี้ กล่าวโดย สรุปลือ เป็นตัวแทนของพระเจ้าในการนำพระบัญญัติของพระองค์มาใช้ในการบริหารจัดการบน โลกนี้อย่างเหมาะสม

มุลลาม สาร์วาร (Sarwar, n.d.) มีทัศนะว่า การเมืองในอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการ สำคัญ 6 ประการดังนี้

1. อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นของพระองค์อัลลอฮ์ (Sovereignty of Allah)

อำนาจอธิปไตยหมายถึง แหล่งที่มาของอำนาจ ในทัศนะของอิสลามถือว่า พระองค์อัลลอฮ์ ทรงเป็นแหล่งของบรรดาอำนาจและกฎหมายต่างๆ พระองค์อัลลอฮ์ทรงรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม และอะไรเป็นสิ่งที่ชั่วช้า พระคำรัสของพระองค์ถือเป็นคำตอบสุดท้าย ไม่ว่าจะมนุษย์ รัฐสภาหรือ รัฐบาลใดๆ ที่อ้างตัวเป็นมุสลิมไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงพระบัญญัติของพระองค์ได้ รัฐอิสลาม จะต้องนำบทบัญญัติต่างๆ ที่มีอยู่ในอัลกุรอานมาปฏิบัติเป็นรูปธรรมเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้น

2. ความเป็นเคาะลีฟะฮ์ของมนุษย์ (Khilafah of Mankind)

มนุษย์เป็นตัวแทนของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ บนหน้าแผ่นดิน พระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจ อธิปไตยและมนุษย์เป็นตัวแทนของพระองค์ที่จะต้องนำพระบัญชาของพระองค์มาปฏิบัติใช้ แต่ มนุษย์ก็สามารถเลือกที่จะภักดีหรือทรยศต่อพระเจ้าได้ ทั้งนี้เพราะว่าในตัวมนุษย์นั้นมีเจตจำนงเสรี การกระทำของมนุษย์จะได้ผลตอบแทนในวันอาคีเราะฮ์ เคาะลีฟะฮ์ในความหมายทางการเมือง หมายถึง มนุษย์จะต้องนำพระประสงค์ของพระเจ้ามาปฏิบัติในฐานะที่เป็นตัวแทนของพระองค์ซึ่ง เป็นอะมานะฮ์ (Trust) ของพระองค์ ความจริงแล้วเคาะลีฟะฮ์คืออะมานะฮ์ ผู้เป็นตัวแทนยอมถูก คาดหวังที่จะต้องปฏิบัติในสิ่งที่นายของเขาต้องการให้เขาปฏิบัติ ดังที่อัลกุรอานได้กล่าวไว้ว่า

﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾

ความว่า “แล้วเราได้แต่งตั้งพวกท่านให้เป็นตัวแทนในแผ่นดิน หลังจากพวกเขาเหล่านั้น เพื่อเราจะดูว่าพวกท่านจะปฏิบัติตนอย่างไร” (Yūnus 10: 14)

3. การบัญญัติกฎหมายผ่านการชुरอ (Legislation by Shura)

ชुरอหมายถึง การตัดสินใจด้วยการปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วม¹ ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในระบบการเมืองอิสลาม อิสลามได้สอนให้ขับเคลื่อนรัฐบาล การออกกฎหมายและการตัดสินใจต่างๆ จะต้องผ่านกระบวนการชुरอ คำว่าเผด็จการไม่มีพื้นที่ในการเมืองอิสลาม อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ เป็นพื้นฐานหลักของกฎหมายอิสลาม

4. รัฐบาลมีความโปร่งใสและมีความรับผิดชอบ (Accountability of Government)

ระบบการเมืองอิสลามผู้ปกครองและรัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อพระองค์อัลลอฮ์ เป็นประการแรกและต่อประชาชนเป็นประการที่สอง ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกผู้ปกครองและรัฐบาลเพื่อทำหน้าที่แทนประชาชน ทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองล้วนแต่มีฐานะเป็นเคาะลีฟะฮ์ของอัลลอฮ์ ผู้ปกครองจะต้องทำงานเพื่อสวัสดิการและสวัสดิภาพของประชาชนตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ผู้ปกครองเป็นเสมือนคนรับใช้ของประชาชน ทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองจะต้องรับผิดชอบและถูกสอบสวนในการงานของพวกเขาต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้าในวันอาคีเราะฮ์ ซึ่งความรับผิดชอบของผู้ปกครองนั้นย่อมมากกว่าและหนักกว่าผู้ถูกปกครอง

5. ความเป็นอิสระของตุลาการ (Independence of Judiciary)

ในระบบการเมืองอิสลามตุลาการมีความเป็นอิสระจากอำนาจบริหารอย่างสิ้นเชิง ผู้นำรัฐหรือหัวหน้ารัฐบาลอาจถูกเรียกขึ้นศาลได้ตลอดเวลาหากมีความจำเป็น ผู้ปกครองได้รับการปฏิบัติทางศาลไม่แตกต่างกับประชาชนธรรมดา ผู้ปกครองและรัฐบาลไม่มีสิทธิและไม่มีอำนาจที่จะก้าวข้ามระบบยุติธรรม

6. ความเสมอภาคทางกฎหมาย (Equality before Law)

ในระบบการเมืองอิสลามให้รับประกันในความเสมอภาคทางกฎหมายแก่พลเมืองของรัฐทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติอันเนื่องความแตกต่างในเรื่องภาษา สีผิว เขตแดน เพศและเชื้อสาย อิสลามยอมรับความสูงส่งของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับความยำเกรงต่อพระเจ้า ผู้ที่มีความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์สูงสุด ผู้นั้นคือผู้ที่มีเกียรติสูงสุด ดังที่อัลกุรอานได้กล่าวไว้ว่า

﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَى اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

¹ ดูอัลกุรอาน Āl ‘Imrān 3: 159; Al-Shūrā 42: 38

ความว่า “แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์นั้น คือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน” (Al-Hujurat 49: 13)

มุหัมมัด ฟารูก มุหัมมัด อัลฮิบาซ (Al-Hibāsh, 2011: 18) มีทัศนะว่า ระบบการเมืองอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐาน 4 ประการดังนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของอัลลอฮ์ (الحاكمية لله تعالى)
2. ระบบปรึกษาหารือ (الشورى)
3. การภักดี (الطاعة)
4. ความยุติธรรม (العدل)

มุหัมมัด ยูสรอ อิบรอฮีม (Ibrāhim, 2011: 26-29) มีความเห็นว่า การเมืองอิสลามมีเป้าหมาย 3 ประการดังนี้คือ

1. เพื่อให้ชะรีอะฮ์อิสลามเป็นบทบัญญัติสูงสุด
2. เพื่อปกป้องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลทั้งในระดับปัจเจกชนและสังคม
3. เพื่อแผ่ขยายและปกป้องการตะอ์วะฮ์สู่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

มุหัมมัด ฟารูก มุหัมมัด อัลฮิบาซ (Al-Hibāsh, 2011: 5-9) ได้กล่าวถึงระบบการเมืองอิสลามที่ปรากฏในอัลกุรอานมีลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

1. เป็นระบบการเมืองที่เป็นเทวธิปไตย (نظام رباني) คืออำนาจอธิปไตยมาจากพระเจ้า ไม่ใช่มนุษย์
2. เป็นระบบการเมืองที่มีความเป็นสากล (نظام عالمي) คือไม่ใช่ระบบการเมืองที่เป็นเฉพาะของชาวอาหรับแต่เป็นของมวลมนุษยย์ทุกคนโดยไม่จำกัดเชื้อชาติและสีผิว
3. เป็นระบบการเมืองที่มีความสมบูรณ์และครอบคลุม (الكامل والشمول) คือมีความสมบูรณ์และครอบคลุมทุกมิติของการดำเนินชีวิต
4. เป็นระบบการเมืองที่มีลักษณะทั้งที่เป็นมั่นคงตายตัวและยืดหยุ่นในเวลาเดียวกัน (الثبات والمرونة) คือมั่นคงตายตัวในหลักการและกฎเกณฑ์แต่ยืดหยุ่นในวิธีการ
5. เป็นระบบการเมืองที่เป็นสายกลางและสมดุล (التوازن) คือมีความสมดุลระหว่างความต้องการของปัจเจกชนกับสังคม ระหว่างร่างกายกับจิตวิญญาณ และระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า
6. เป็นระบบการเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อสถาปนาเจตนารมณ์ของชะรีอะฮ์อิสลามให้บังเกิดขึ้นจริง นำมาซึ่งผลประโยชน์และปัดเป่าสิ่งเลวร้ายของประชาชาติ เผยแผ่สัจธรรมศาสนาและปลดปล่อยมนุษยย์ออกจากความมืดมนสู่แสงสว่างแห่งศาสนาอิสลาม

กล่าวโดยสรุปแล้วระบบการเมืองอิสลามมีลักษณะเฉพาะดังนี้คือ (Ibrahim, 2011: 18-21)

1. ระบบการเมืองอิสลามมีความผูกมัดกับชะรีอะฮ์อิสลาม ซึ่งมาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ
2. ระบบการเมืองอิสลามมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อความผาสุกและความเจริญก้าวหน้าในโลกนี้ และมีความสำเร็จและรอดพ้นในโลกหน้า
3. ระบบการเมืองอิสลามมีความแตกต่างกับระบอบประชาธิปไตยในสองประเด็นหลัก กล่าวคือ 1) ในระบบการเมืองอิสลามผู้ปกครองใช้อำนาจการเมืองในฐานะตัวแทนของพระเจ้า ในขณะที่ในระบอบประชาธิปไตยผู้ปกครองใช้อำนาจการเมืองในฐานะตัวแทนของประชาชน และ 2) ระบอบประชาธิปไตยผู้ปกครองมีสิทธิในการตราบัญญัติกฎหมายในเรื่องที่เป็นทะเลาะและหะรอมเพื่อใช้บังคับประชาชน ในขณะที่ในระบบการเมืองอิสลามนั้นสิทธิในการบัญญัติกฎหมายเป็นเอกสิทธิ์ของพระองค์อัลลอฮ์เพียงองค์เดียวโดยไม่มีผู้ใดสามารถโต้แย้งได้
4. ระบบการเมืองอิสลามปราศจากความเป็นเผด็จการในทุกรูปแบบ
5. ระบบการเมืองอิสลามไม่ได้ปฏิเสธความหลากหลายทางศาสนา ความใจกว้างและการประนีประนอมเป็นจิตวิญญาณของระบอบอิสลามในทุกมิติของชีวิต
6. การปรึกษาหารือหรือชูรอเป็นกระบวนการสำคัญในระบบการเมืองการปกครองในอิสลาม
7. ระบบการเมืองอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานความมีอะมานะฮ์ (Trust) และสถาปนาความยุติธรรม

อิสลามเป็นทั้งศาสนาและรัฐ ตำแหน่งผู้นำสูงสุดของรัฐมีการกำหนดในชะรีอะฮ์อิสลาม รัฐไม่อาจสถาปนาได้หากไม่มีผู้นำที่มีอำนาจอธิปไตยในการบริหารกิจการของรัฐ ด้วยเหตุนี้อัลมาวัรดีได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการตั้งผู้นำสูงสุดในรัฐอิสลามว่า “ตำแหน่งผู้นำ เป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของความเป็นนบีในการปกป้องศาสนาและบริหารจัดการกิจการทางโลก การแต่งตั้งผู้นำในการปกครองประชาชาตินั้นเป็นสิ่งที่วาญิบโดยมติเอกฉันท์ของบรรดาอุละมาอ์” (Al-Māwardī, 1989: 3) และอัลมาวัรดีกล่าวอีกว่า “ตำแหน่งผู้นำเป็นฟิรฎุกิฟายะฮ์เหมือนกับการนิฮาดหรือการแสวงหาความรู้ หากมีคนใดคนหนึ่งขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้ทุกคนในสังคมก็จะหลุดพ้นจากสภาพบังคับกิฟายะฮ์ แต่ถ้าหากไม่มีผู้ใดขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้ ก็จะเป็นความรับผิดชอบของบุคคลสองกลุ่ม คือ 1) ผู้ที่มีหน้าที่เลือกผู้นำมากกว่าพวกเขาได้เลือกผู้นำให้แก่ประชาชาติมุสลิม 2) กลุ่มผู้ที่มีสิทธิ์เป็นผู้นำ จนกว่าผู้ใดคนหนึ่งในกลุ่มพวกเขาขึ้นมารับหน้าที่เป็นผู้นำ ประชาชนทั่วไปนอกเหนือจากสองกลุ่มนี้ไม่เป็นบาปหรือรับผิดชอบใดๆ ในความล่าช้าในการแต่งตั้งผู้นำ” (Al-Māwardī, 1989: 4)

อิบน์ คัยมียะฮ์ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำรัฐในอิสลามว่า การเป็นผู้นำในกิจการ การงานของมนุษย์นั้นเป็นภารกิจทางศาสนาที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะว่าทั้งกิจการศาสนาและกิจการ ทางโลกไม่อาจทำให้สมบูรณ์ได้หากปราศจากผู้นำ ผลประโยชน์ของลูกหลานนับถือจะสมบูรณ์ ได้ก็ต่อเมื่อมีการรวบรวมความต้องการของแต่ละคนโดยร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดึง ผลประโยชน์เข้ามาและกำจัดสิ่งที่เป็นโทษออกไป ถ้าพึ่งคนเดียวไม่สามารถที่จะดึงผลประโยชน์ และกำจัดสิ่งที่เป็นโทษทั้งหมดได้ และแน่นอนที่สุดการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนนั้นย่อมจะต้องมีผู้นำ ดังที่หะดีษของท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อมีบุคคลสามคนร่วมออกเดินทาง จงแต่งตั้งคนหนึ่ง คนใดในหมู่พวกเขาเป็นผู้นำ” (Abū Dāwūd: 2608)¹ เมื่อท่านนบี ﷺ ได้กำหนดให้มีการแต่งตั้งผู้นำ แม้แต่ในกลุ่มเล็กๆ ที่จะออกเดินทาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการทำงานอื่นๆ ที่มีการรวมตัวในจำนวนที่ มากกว่าและดำเนินไปในเวลาที่นานกว่าย่อมมีความจำเป็นมากกว่าที่จะต้องผู้นำ พระองค์อัลลอฮ์ ทรงบัญชาให้มีการส่งเสริมในความดีและห้ามปรามในความชั่ว ซึ่งภารกิจนี้ไม่อาจทำให้สำเร็จ ลุล่วงได้หากปราศจากอำนาจและผู้นำ เฉกเช่นเดียวกันกับภารกิจที่เป็นภาคบังคับอื่นๆ เช่น การ ญิฮาด การผดุงไว้ความยุติธรรม การประกอบพิธีฮัจญ์ การละหมาดญุมอัต การละหมาดวันอีด การ ให้ความช่วยเหลือผู้ที่ถูกอธรรม และการดำเนินคดีลงโทษทัณฑ์ต่างๆ ซึ่งล้วนแต่ต้องอาศัยอำนาจ และผู้นำ ด้วยเหตุนี้จึงมีรายงานกล่าวว่า “แท้จริงอำนาจนั้นเป็นร่มเงาของพระองค์อัลลอฮ์บนหน้า แผ่นดิน” (Ibn Taymiyah, n.d.: 232-233)

6.2 สตรีกับการเมืองในทัศนะอิสลาม

เป็นที่ยอมรับว่าปัจจุบันประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสตรีกับการเมืองยังเป็นความเห็นที่ แตกต่างกันอย่างแพร่หลายในหมู่นักวิชาการมุสลิมกันเอง ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ว่าบางประเทศมุสลิม อนุญาตให้สตรีสามารถมีบทบาททางการเมืองถึงระดับผู้นำสูงสุดของประเทศได้ ในขณะที่บาง ประเทศสตรีมุสลิมไม่มีสิทธิทางการเมืองแม้กระทั่งการลงเสียงเลือกตั้ง² นอกจากนี้สังคมมุสลิม ส่วนใหญ่ในอดีตคุ้นเคยกับแนวคิดการแบ่งภาระหน้าที่ทางสังคม กล่าวคือ ภาระหน้าที่ที่เหมาะสม ที่สุดของสตรีคือการดูแลงานบ้าน ในขณะที่บุรุษมีหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจและการเมือง และที่ สำคัญยิ่งกว่านั้นมิถวิลหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่กล่าวถึงสตรีว่าเป็นผู้ที่บกพร่องทั้งในเรื่องศาสนา

¹ อัลอัลบานีชี้วินิจฉัยว่าเป็นหะดีษหะสันศอฮีห์ (Al-Albānī, 1998b: 2/125)

² ดูเพิ่มเติมเหตุผลของนักวิชาการที่ปฏิเสธการดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองของสตรีใน Al-Siba'ī, 1999, 121-123.

และสติปัญญา¹ ตลอดจนท่านนบี ﷺ ได้สาปแช่งว่าจะไม่ประสบความสำเร็จแก่ชนชาติที่เลือกสตรี เป็นผู้นำ² ซึ่งทำให้กลุ่มที่ปฏิเสธการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของสตรีเห็นว่าทักษะของตนเอง ใกล้เคียงความจริงมากขึ้น จนบางคนมีความเห็นว่ากิจกรรมการเมืองเป็นสิ่งที่ต้องห้ามแก่สตรีทั้งนี้เพื่อ ปกป้องสังคมไม่ให้เสื่อมโทรมและเสื่อมสลายไปในที่สุด (‘Izzat, 1995: 98)

อิบะฮ์ รออูฟ อิซซะฮ์ (‘Izzat, 1995: 99-113) ได้สรุปข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสตรีมุสลิมกับ กิจกรรมทางการเมืองมาจากประเด็นปัญหา 3 ประการดังนี้

1. สักยภาพทางการเมืองของสตรี

บุคคลที่มีศักยภาพหรืออยู่ในสภาพที่มีความสามารถในกฎหมายอิสลามเรียกว่า “อฮ์ลอะฮ์ลียะฮ์ (الأهلية)” ความเป็นอะฮ์ลียะฮ์เป็นเงื่อนไขหนึ่งของบุคคลที่จะแบกรับภาระหน้าที่ในกิจกรรม ต่างๆ ทางศาสนา เช่น การละหมาด การถือศีลอด การจ่ายซะกาต การญูฮาด การส่งเสริมความดีและ ห้ามปรามความชั่ว รวมถึงกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งหมายถึงบุคคลที่จะแบกรับภาระทางศาสนา จะต้องเป็นบุคคลที่มีสภาพเป็นมุกัลลัฟ³ มีความเหมาะสมและมีความสามารถที่จะแบกรับ ภาระหน้าที่ที่ถูกมอบหมายได้ จากประเด็นดังกล่าวนี้จึงมีคำถามขึ้นมาว่า สตรีมีความเป็นอะฮ์ลียะฮ์ ในทางการเมืองหรือไม่ นักวิชาการอุศูลฟิกฮ์ได้จำแนกอะฮ์ลียะฮ์ของบุคคลออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. อะฮ์ลียะฮ์ อัลจูลูบ (أهلية الوجوب) หมายถึง ขอบเขตความเหมาะสมที่อำนวยความสะดวก ในอันที่จะถือยืนยันการเป็นผู้ทรงสิทธิ์และเป็นบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ ซึ่งสามารถ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

¹ ด้วยบทหะดีษในซอฮ์ฮ์บุคอรีหะดีษเลขที่ 304 มีดังนี้

((عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَضْحَىٰ أَوْ فِطْرٍ إِلَى الْمُصَلَّى فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ فَإِنِّي أُرِيْتُكُمْ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ فَقُلْنَ وَبِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ تُكْفِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلِ وَدِينٍ أَذْهَبَ لُبَّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ قُلْنَ وَمَا نُقْصَانُ دِينِنَا وَعَقْلِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ قُلْنَ بَلَىٰ قَالَ فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ عَقْلِهَا أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تُصُمْ قُلْنَ بَلَىٰ قَالَ فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ دِينِهَا))

² ด้วยบทหะดีษในซอฮ์ฮ์บุคอรีหะดีษเลขที่ 4425 มีดังนี้

((لَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ أَهْلَ فَارِسَ قَدْ مَلَكُوا عَلَيْهِمْ بِنْتَ كِسْرَى قَالَ لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَوْ أَمَرَهُمْ امْرَأَةٌ))

³ มุกัลลัฟ (مكلف) หมายถึงเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติครบ 3 ประการดังนี้ 1) มีอายุตามเกณฑ์ศาสนากำหนด 2) มี สติปัญญาที่สมบูรณ์ และ 3) เข้าใจในข้อกฎหมาย

1.1 อะฮ์ลิยะฮ์ อัลญุบบที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ (أهلية الوجوب الناقصة) หมายถึงขอบเขตความเหมาะสมที่อำนาจแก่บุคคลในอันที่จะถ้อยยืนยันการเป็นผู้ทรงสิทธิ์แก่ตนเองเท่านั้น เช่น สิทธิในมรดกของทารกที่อยู่ครรภ์มารดา

1.2 อะฮ์ลิยะฮ์ อัลญุบบที่สมบูรณ์ (أهلية الوجوب الكاملة) หมายถึงขอบเขตความเหมาะสมที่อำนาจแก่บุคคลในอันที่จะถ้อยยืนยันการเป็นผู้ทรงสิทธิ์ของตนเองและสิทธิ์ต่อตนเอง สิทธิดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงเสียชีวิต

2. อะฮ์ลิยะฮ์ อัลอะดาอ์ (أهلية الأداء) หมายถึง ขอบเขตความเหมาะสมที่อำนาจแก่บุคคลในอันที่จะแสดงออกทางพฤติกรรมทั้งคำพูดและการกระทำที่มีผลทางชะรีอะฮ์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 อะฮ์ลิยะฮ์ อัลอะดาอ์ที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ (أهلية الأداء الناقصة) หมายถึง ขอบเขตความเหมาะสมที่อำนาจแก่บุคคลในอันที่จะแสดงออกทางพฤติกรรมเฉพาะบางอย่างโดยละเว้นบางอย่างหรือการกระทำที่ขึ้นอยู่กับอาการ ช่างนำหน้ากว่าใครมีสติปัญญาที่สมบูรณ์กว่า รู้ถึงคุณประโยชน์และโทษมากกว่า เช่น การกระทำนิติกรรมสัญญาที่เกี่ยวข้องทรัพย์สินของผู้เยาว์

2.2 อะฮ์ลิยะฮ์ อัลอะดาอ์ที่สมบูรณ์ (أهلية الأداء الكاملة) หมายถึง ขอบเขตความเหมาะสมที่อำนาจแก่บุคคลในอันที่จะแสดงออกทางพฤติกรรมบนพื้นฐานศาสนาโดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเห็นอื่นๆ ซึ่งเป็นความสามารถที่มีอยู่กับบุคคลที่บรรลุนิติภาวะ มีสติสัมปชัญญะ พร้อมทั้งจะแบกภาระหน้าที่ทางศาสนาและเป็นผู้ตอบสนองพระบัญชาของผู้ทรงสร้างชะรีอะฮ์¹

กรอบความเข้าใจเกี่ยวกับอะฮ์ลิยะฮ์นี้เป็นที่สนใจของบรรดานักวิชาการในการนำมาใช้ในการศึกษาอะฮ์ลิยะฮ์ของสตรีในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสังคมมุสลิม บรรดานักกฎหมายอิสลามต่างเห็นพ้องต้องกันและยืนยันถึงการมีอะฮ์ลิยะฮ์ที่สมบูรณ์ของสตรีทั้งต่อตนเองและต่อทรัพย์สิน มีอำนาจปกครอง (الإدارة) ต่อผู้อื่น เช่น การดูแลเลี้ยงดูเด็ก การทำพินัยกรรม เป็นต้น แต่นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่สงวนท่าทีเกี่ยวกับความสามารถในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของสตรีประหนึ่งว่าพวกนางมีสภาพความเป็นอะฮ์ลิยะฮ์ที่บกพร่องและไม่สมบูรณ์ในเรื่องนี้ ซึ่งส่วนใหญ่ได้อ้างหลักฐานถึงความไม่สมบูรณ์ของสตรีจากหะดีษที่รายงานโดยอบู สะอีด อัลญุรีย์ กล่าวไว้ความว่า

“วันหนึ่งท่านรศูล ﷺ ออกไปละหมาดอิคอัลฮัจญา หรืออิคอัลฟิตรี์ที่มูศ็อลลาของท่าน หลังจากนั้นท่านนบี ﷺ เดินไปยังกลุ่มของสตรี โดยกล่าวว่า “โอ้บรรดาสตรี

¹ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับอัลอะฮ์ลิยะฮ์ (أهلية) ได้เพิ่มเติมได้ใน Al-Zuhayli, 1999: 156-159; Wazārah al-'Aawqāf wa al-Shu'ūn al-Islāmiyah, 1986: 7/152-154.

ทั้งหลาย จึงบริจาคทานเถิด แท้จริงฉันเห็นส่วนใหญ่ในหมู่พวกท่านเป็นชาวนรก” พวกนางลุกขึ้นถามว่า “ด้วยเหตุใด โอ้ท่านรสูลุลลอฮฺ” ท่านนบีตอบว่า “เพราะพวกท่านชอบคำทอและปฏิเสธความดีของสามี ฉันไม่เคยเห็นผู้ใดที่บกพร่องในปัญญาและศาสนาสามารถมีอิทธิพลเหนือบุรุษที่เข้มแข็งเหนือกว่าผู้ใดผู้หนึ่งในหมู่พวกเธอ” พวกนางถามว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮฺ อะไรคือความบกพร่องในศาสนาและในปัญญาของพวกเรา” ท่านนบีกล่าวว่า “การเป็นพยานของสตรีคนหนึ่งเท่ากับการเป็นพยานครึ่งหนึ่งของบุรุษไม่ใช่หรือ?” พวกนางตอบว่า “ใช่” ท่านนบีกล่าวอีกว่า “นั่นคือความไม่สมบูรณ์ในสติปัญญาของพวกนาง และเมื่อนางมาประจำเดือนนางไม่ละหมาด ไม่ถือศีลอดไม่ใช่หรือ?” พวกนางตอบว่า “ใช่ถูกต้อง” ท่านนบีกล่าวว่า “นั่นคือความไม่สมบูรณ์ในศาสนาของพวกนาง” (Bukhārī: 304)

อบู ชุกเกาะห์ได้วิเคราะห์บริบทหะดีษข้างต้นอย่างน่าสนใจว่า หะดีษนี้เกิดขึ้นในช่วงการแสดงธรรมกถกในวันอีดของท่านนบี ﷺ ซึ่งเป็นวันที่รำลึกถึงความสุขของชาวมุสลิม ผู้ที่มีจิตใจงดงามอย่างท่านนบี ﷺ จะไปตำหนิติเตียนหรือลดเกียรติของสตรีในวันอีดได้อย่างไร ผู้รับฟังธรรมกถกในวันนั้นประกอบด้วยสตรีชาวมะดีนะฮ์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งลักษณะทางสังคมของสตรีชาวมะดีนะฮ์ดังปรากฏในคำพูดของอุมร์ อิบน์ อัลค็อฏฏอบตอนหนึ่งว่า

“พวกเราชาวกูร์อัยฮ์เป็นผู้ที่ชนะเหนือสตรี เมื่อพวกเราอพยพมายังนครมะดีนะฮ์พบว่าชาวมะดีนะฮ์เป็นกลุ่มชนที่สตรีมีอิทธิพลเหนือบุรุษ บรรดาสตรีของพวกเราจึงเริ่มได้รับอิทธิพลเลียนแบบขนบธรรมเนียมประเพณีของสตรีชาวอันศอร์...”

(Bukhārī: 5191)

ด้วยเหตุนี้ท่านนบี ﷺ จึงกล่าวว่า “ฉันไม่เคยเห็นผู้ใดที่บกพร่องในปัญญาและศาสนาสามารถมีอิทธิพลเหนือบุรุษที่เข้มแข็งเหนือกว่าผู้ใดผู้หนึ่งในหมู่พวกเธอ” ซึ่งลักษณะประโยคเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการยืนยันบทบัญญัติ (تقرير) หรือเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไป (عامّة عامة) และก็ไม่ใช่เป็นบทบัญญัติทั่วไป (حكم عام) แต่เป็นประโยคในลักษณะแสดงความแปลกใจของท่านนบี ﷺ ที่เห็นความผิดปกติซึ่งสตรีมีความอ่อนแอกว่าบุรุษแต่สามารถมีอิทธิพลเหนือบุรุษที่เข้มแข็งกว่า ซึ่งสิ่งเหล่านั้นเป็นหิกมะฮ์ของพระองค์อัลลอฮฺ เหมือนหนึ่งว่าท่านนบี ﷺ จะสื่อสารไปยังสตรีว่า “โอ้บรรดาสตรีทั้งหลาย เมื่อพระองค์อัลลอฮฺทรงประทานอำนาจให้พวกเธอสามารถมีอิทธิพลเหนือจิตใจบุรุษที่เข้มแข็งต่างๆ ที่พวกเธออ่อนแอกว่านั่น ก็จงอย่าเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺเถิด พวกเธอจงใช้อำนาจนี้ในทางที่ดีและมีประโยชน์เท่านั้น” และที่สำคัญประโยคที่ว่า “สตรีบกพร่องในปัญญาและศาสนา” นี้ท่านนบี ﷺ กล่าวครั้งเดียวเท่านั้นและไม่ปรากฏคำพูดอื่นๆ ของท่านนบี ﷺ ที่มีลักษณะ

เป็นประโยชน์ยืนยันบทบัญญัติ (تقرير) ในเรื่องนี้ทั้งต่อหน้าสตรีหรือต่อหน้าบุรุษ (Abū Shuqqah, 1999: 1/275-276)

แต่อย่างไรก็ตาม นักวิชาการส่วนหนึ่งได้ผูกโยงความไม่สมบูรณ์ในศาสนาและสติปัญญาของสตรีตามที่ปรากฏในหะดีษข้างต้นกับความสามารถหรือสภาพอะฮ์ลิยะฮ์ของสตรีในการแบกรับภาระหน้าที่ทางสังคม รวมถึงหน้าที่ทางการเมือง ซึ่งพวกเขาเห็นว่าข้อบกพร่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับเพศภาวะของสตรีโดยตรง ด้วยเหตุนี้ข้อบังคับบางอย่างทางชะรีอะฮ์จึงได้ผ่อนปรนให้แก่พวกนาง เช่น การละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีสยิด การละหมาดญุมอัตในวันศุกร์ การออกรบในศึกสงคราม หรือการชำระภาษีรัฐูปการ เป็นต้น (‘Izzat, 1995: 100)

ความเห็นข้างต้นเป็นทัศนะที่ค่อนข้างหยาบซึ่งได้เหมารวมกิจกรรมทางการเมืองทั้งหมดโดยมองข้ามการแบ่งระดับกิจกรรมการเมืองซึ่งความจริงแล้วมีอยู่หลายระดับ เช่น ระดับความสามารถทั่วไปสำหรับมุสลิมทุกคน ซึ่งเป็นภาระหน้าที่เชิงปัจเจกบุคคล (الواجبات العينية) ตัวอย่างเช่น การให้การสัตยาบันต่อผู้นำ การให้การปรึกษาหารือหรือชูรอทั่วไป เป็นต้น ระดับความสามารถทั่วไปซึ่งเป็นภาระหน้าที่เชิงสังคมส่วนรวม (الواجبات الكفائية) และในบางโอกาสอาจเปลี่ยนสภาพเป็นภาระหน้าที่เชิงปัจเจกบุคคล ตัวอย่างเช่น การญูฮาด แม้ว่าเดิมเป็นความสามารถทั่วไป แต่จำเป็นจะต้องมีการเตรียมความพร้อม มีการฝึกฝนเพื่อตอบสนองความจำเป็นทั่วไปสำหรับมนุษย์ และในบางระดับเป็นความสามารถเฉพาะซึ่งเป็นภาระหน้าที่เชิงสังคมส่วนรวม (الواجبات الكفائية) เช่น การปกครอง ซึ่งเป็นความสามารถที่เป็นพรสวรรค์ของแต่ละบุคคลผสมผสานกับความวิริยะอุตสาหะขวนขวายมาเพิ่มเติมด้วย

สำหรับความบกพร่องหรือความไม่สมบูรณ์ทางปัญญาอันสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ ความบกพร่องดั้งเดิม (نقص فطري) และความบกพร่องทางชนิดเพศภาวะ (نقص نوعي) ความบกพร่องดั้งเดิมนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับโง่เง่าเบาปัญญาจนถึงระดับวิกลจริต ซึ่งแน่นอนความบกพร่องดังกล่าวนี้บั่นทอนสภาพความเป็นอะฮ์ลิยะฮ์ของสตรี แต่สตรีไม่ได้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มนี้เพราะพวกนางมีสภาพเป็นมุกัลลัฟที่สามารถแบกรับภาระหน้าที่ทางศาสนาได้ และต้องรับผิดชอบในการกระทำผิดในทางอาญา อีกทั้งต้องรับผิดชอบแบกรับการปกครองในระดับต่างๆ ทั่วไปได้ (الولايات العامة) ด้วย

ส่วนความบกพร่องทางชนิดเพศภาวะนั้นเป็นความบกพร่องที่ปรากฏขึ้นมาใหม่ชั่วคราวและเกิดขึ้นเป็นบางช่วงบางเวลาในระยะเวลาที่ชัดเจนเท่านั้น เช่น ช่วงการมาประจำเดือน ช่วงการตั้งครรภ์ ช่วงการคลอดบุตร เป็นต้น ซึ่งความบกพร่องนี้ไม่ได้ลบเลือนความเป็นอะฮ์ลิยะฮ์ของสตรี

เมื่อสิ้นสุดหรือปลอดจากข้อบกพร่องดังกล่าวแล้ว พวกนางอาจประกอบศาสนกิจหรือทำอียาดะฮ์ และขำเกรงต่อพระเจ้าเหนือกว่าบุรุษบางคนก็ได้

ดังนั้น คำว่าสตรีมีความบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ในตัวบทหะดีษที่กล่าวมาข้างต้นไม่ใช่เป็นความบกพร่องดั้งเดิมตายตัว แต่เป็นความบกพร่องในภารกิจบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถทั่วไปหรือความสามารถเฉพาะ ซึ่งไม่ได้ปฏิเสธว่ามีสตรีบางท่านที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานให้มีความสามารถสูงในบางเรื่อง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าในเรื่องนั้นโดยทั่วไปทั้งสตรีและบุรุษก็มีความบกพร่องเช่นกัน และในบางเรื่องเป็นที่ประจักษ์ว่าสตรีอาจมีความสามารถเหนือบุรุษ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญที่มาจากกรวนขวายและความสามารถเฉพาะของพวกนาง

สำหรับความบกพร่องทางปัญญาของสตรีในเรื่องการเป็นพยาน สตรีสองคนเท่ากับบุรุษหนึ่งคนตามตัวบทหะดีษนั้น หมายถึงการเป็นพยานในเรื่องนี้สืบตามที่ปรากฏในอัลกุรอาน สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ โองการที่ 282¹ สำหรับการเป็นพยานในเรื่องอื่นๆ นั้นอัลกุรอานได้กำหนดเงื่อนไขผู้เป็นพยานจะต้องเป็นบุคคลที่อะดะละฮ์ (العدل)² และไม่ได้กำหนดเงื่อนไขชนิดเพศสถานะแต่อย่างใด³ แม้ว่าจำนวนผู้เป็นพยานถูกกำหนดในจำนวนที่แตกต่างกันในแต่ละกรณีก็ตาม อะดะละฮ์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับอะกิดะฮ์และอิมาน โองการอัลกุรอานที่เกี่ยวกับการเป็นพยานในเรื่องนี้สินนี้ เป็นเพียงการชี้แนะเจ้าหน้าที่เพื่อสามารถปกป้องรักษาสิทธิในทรัพย์สินไม่ให้สูญหาย อีกทั้งชี้แนะอีกว่าหากไม่มีบุรุษที่สามารถเป็นพยานได้ก็สามารถนำบุรุษหนึ่งคนกับอีกสตรีสองคนเป็นพยานได้ สตรีที่นำมาเป็นพยานนั้นอาจเป็นชาวบ้านธรรมดาที่ไม่มีความรู้หรือไม่มีประสบการณ์ในเรื่องการเงินเลย หรืออาจเป็นไปได้ที่นางอยู่ในสภาพบกพร่องทางเพศภาวะ เช่น

¹ ตัวบทอัลกุรอานมีดังนี้

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَجْلِ مُسْئَلٍ فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيَمْلِكِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيَمْلِكْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَأَسْتَشْهِدُوا شَهِدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْآخَرَىٰ...﴾

² ความหมายในทางฟิกฮ์หมายถึง ผู้ที่ห่างไกลจากบาปใหญ่และไม่หมกมุ่นอยู่กับการกระทำบาปเล็ก ตลอดจนห่างไกลจากพฤติกรรมอันน่ารังเกียจต่างๆ (Al-Jurjāni, 1983: 152) ซึ่งใกล้เคียงความหมายในภาษาไทย คือคนที่เที่ยงธรรม มีคุณธรรม โดยทั่วไปการจะรับเป็นพยานได้นั้นมีเงื่อนไข 5 ประการ คือ 1) อะดะละฮ์ 2) บรรลุศาสนภาวะ 3) เป็นมุสลิม 4) ไม่เป็นทาส 5) ปราศจากข้อกล่าวหา (نفي التهمة) (Ibn Rushd, 1995: 4/2295)

³ อัลกุรอานได้กล่าวไว้ว่า ﴿وَأَشْهِدُوا ذُوَىٰ عَدْلِ مِنْكُمْ...﴾ ความว่า “และจงให้มีพยานสองคนเป็นผู้เที่ยงธรรมในหมู่พวกเจ้า” (Al-Talāq 65: 2) คำว่า “ในหมู่พวกเจ้า” ในโองการนี้รวมถึงทั้งชายและหญิง

กำลังมีประจำเดือน ตั้งครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตร เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงต้องระมัดระวังในการนำสตรีมาเป็นพยานในเรื่องที่ไม่ควรที่จะนำมาเกี่ยวข้อง

สำหรับการเป็นพยานของสตรีในเรื่องอื่นๆ นั้นมีหลายระดับที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น การเป็นพยานที่เป็นพริฎกิฟายะฮ์ ซึ่งมีอะดะละฮ์เป็นเงื่อนไข หากนางมีเงื่อนไขครบสมบูรณ์ก็สามารถเป็นพยานเหมือนกับบุรุษ เช่นในกรณีการเป็นพยานในเรื่องพินัยกรรม เป็นต้น เฉกเช่นเดียวกันกับการเป็นพยานที่พริฎอีนที่นางจำเป็นจะต้องทำ เช่นในกรณีการเป็นพยานในเรื่องการฆาตกรรม ซึ่งมีนางคนเดียวรู้เห็นในเหตุการณ์ การเป็นพยานของนางจึงมีความจำเป็นและเป็นพริฎอีน เพราะการเป็นพยานของนางเกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากไม่เชื่อมั่นในความเป็นพยานของนางทำให้ฆาตกรรอดพ้นจากการถูกลงโทษ (‘Izzat, 1995: 103)

แต่อย่างไรก็ตามประเด็นการเป็นพยานของสตรีนั้น บรรดาอุละมาอ์และนักวิชาการทั้งอดีตและปัจจุบันมีความเห็นที่แตกต่างกันอย่างหลากหลายมาก¹ และส่วนใหญ่ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงถึงการเป็นพยานของสตรีในเรื่องที่เกี่ยวกับบทลงโทษหุดูด (وجـ) และกิศอศ (قصاص) แม้กระทั่งการเป็นพยานในเรื่องที่เกี่ยวกับการแต่งงาน การหย่าร้าง การพิสูจน์เชื้อสาย หรือการเป็นผู้ปกครองซึ่งอุละมาอ์ส่วนใหญ่ก็ไม่อนุญาตมีเพียงแต่อุละมาอ์ชาวกุฟะฮ์เท่านั้นที่อนุญาตให้พวกนางเป็นพยานในเรื่องดังกล่าวนี้ได้ (Ibn Hajar, 2005a: 6/524) กลุ่มที่ปฏิเสธการเป็นพยานของสตรีนั้นโดยสรุปแล้วมักจะให้เหตุผลถึงความบกพร่องทางปัญญาของสตรีทั้งที่มาจากปัจจัยโครงสร้างทางชีวภาพที่ส่งผลทำให้ง่ายต่อการหลงลืมและอ่อนไหวง่าย หรือปัจจัยทางสังคมทำให้นางขาดความรู้และประสบการณ์เพราะอยู่เฉพาะกับกิจการภายในบ้านเท่านั้น (Al-‘Aid, 2006: 366-367)

อิบนุ กัอยยิม ได้ให้ข้อสังเกตในเรื่องนี้อย่างน่าสนใจว่า “โดยพื้นฐานแล้วบุรุษหนึ่งคนไม่เท่ากับสตรีสองคน สตรีก็มีความอะดะละฮ์เหมือนกับบุรุษทั้งในเรื่องความซื่อสัตย์ การมีอะมานะฮ์ และความเคร่งครัดในศาสนา เพียงแต่กังวลว่านางอาจหลงลืมจึงได้เสริมด้วยอีกคนหนึ่งในเพศเดียวกันกับนาง การกระทำเช่นนี้ย่อมมีความเข้มแข็งน่าเชื่อถือมากกว่าบุรุษคนเดียว และไม่ต้องสงสัยเลยว่าความเป็นพยานของเสาหาบียะฮ์อย่างนางอุมม์ อัลคัรคาล์ และอุมม์ อะฎียะฮ์ย่อมมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการเป็นพยานของบุรุษคนเดียวเสียอีก...” (Ibn Qayyim Al-Jawziyah 1428: 430)

แม้ว่าบรรดาอุละมาอ์มีความเห็นที่แตกต่างกันอย่างหลากหลายในการเป็นพยานของสตรี แต่ไม่มีใครปฏิเสธการรายงานหะดีษของสตรี ดังที่อัลเซากานีย์ได้กล่าวไว้ว่า “ไม่มีคำพูดของ

¹ ดูเพิ่มเติมใน Ibn Hazzam 1351: 395-403; Ibn Rushd, 1995: 4/2301-2302; Abū Shuqqah, 1999: 1/278-280; Al-‘Aid, 2006: 363-373; Al-Sibā‘ī, 1999, 27-29.

อุละมาอ์ท่านใดที่ปฏิเสธรายงานหะดีษของสตรีอันเนื่องมาจากความเป็นสตรี” (Al-Shawkānī, 2005: 8/343) ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า หากสตรีมีความบกพร่องทางปัญญาจริง เหตุใดจึงรับรายงานหะดีษจากพวกนาง ทำไมจึงเชื่อในความเป็นพยานของพวกนางในเรื่องหะดีษ ทั้งๆที่หะดีษนั้นเป็นแหล่งที่มาของชะรีอะฮ์ที่สำคัญเป็นอันดับสองรองจากอัลกุรอาน ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ชะรีอะฮ์ก็ได้ นอกจากนี้กลุ่มที่เห็นว่าสตรีมีความเป็นอะฮ์ลิยะฮ์ทางการเมืองได้อ้างหลักฐานที่นางอุม്മุ ฮานี้อ์ได้ให้การคุ้มครองแก่บุตรชายคนหนึ่งของสุบัยเราะฮ์ในวันพิชิตมักกะฮ์ และท่านนบี ﷺ ได้รับความคุ้มครองของนางโดยสมบูรณ์ (Bukhārī: 3171) หากสตรีมีความบกพร่องทางปัญญาและบั่นทอนความเป็นอะฮ์ลิยะฮ์ทางการเมืองของนางจริง เหตุใดท่านนบี ﷺ จึงรับรองการให้การคุ้มครองแก่บุตรชายคนหนึ่งของนางอุม്മุ ฮานี้อ์

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่งกับอบู ชุกเกาะห์ที่เห็นว่า ในยุคที่มีความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างปัจจุบันนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เครื่องมือสมัยใหม่ในการศึกษาวิจัยทางวิชาการในเรื่องเกี่ยวกับศักยภาพของสตรีเพื่อที่จะทราบให้แน่ชัดว่าพวกนางมีความบกพร่องในด้านใดบ้าง มีความบกพร่องอยู่ในระดับไหน ความบกพร่องนั้นเกิดขึ้นเมื่อไรและมีสตรีร้อยละเท่าไรที่มีความบกพร่อง ในขณะที่เดียวกันจะต้องศึกษาวิจัยอีกว่าพวกนางมีความโดดเด่นในด้านใดบ้าง มีความโดดเด่นอยู่ในระดับใดและความโดดเด่นนั้นเกิดขึ้นเมื่อไร ด้วยข้อมูลดังกล่าวนี้สามารถที่จะนำเสนอสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งต่อสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ในยุคปัจจุบัน (Abū Shuqqah, 1999: 1/280)¹

2. จิตสำนึกทางการเมืองของสตรี

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกทางสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญในการที่จะเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองของสตรีในสังคมอิสลาม แม้ว่าสตรีได้รับการผ่อนปรนไม่ถูกบังคับให้ไปเข้าร่วมในกิจกรรมศาสนาบางอย่างที่มีลักษณะในเชิงสังคม เช่น การละหมาดรวม (ญะมาอะฮ์) ที่มีสยิดหรือการละหมาดวันศุกร์ แต่ได้บัญญัติส่งเสริมให้พวกนางออกไปร่วมเป็นสักขีพยานและร่วมละหมาดวันอีด ทั้งอีดอัลฟิตรี์และอีดอัลอฎุฮาที่มุศ็อลลา แม้ว่าพวกนางอยู่ในช่วงการมีประจำเดือนก็ตาม อีกทั้งท่านนบี ﷺ ยังได้กำชับให้สตรีที่มีเสื่อคลุมหลายตัวให้ยืมแก่เพื่อนสตรีที่ไม่มีเสื่อคลุม

¹ สำหรับประเด็นความบกพร่องทางปัญญาและศาสนาของสตรีตามที่ปรากฏในหะดีษนั้น บรรดาปวงปราชญ์และนักวิชาการทั้งอดีตและปัจจุบันมีความเห็นที่หลากหลายมาก ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถที่จะนำเสนอมาทั้งหมดได้ เพราะข้อจำกัดของพื้นที่ อีกทั้งไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์ของวิจัยโดยตรง ผู้สนใจสามารถดูเพิ่มเติมได้ในบทความเรื่อง “حديث ناقصات عقل ودين إشكلية، أسباب، حلول” เขียนโดย มุหัมมัด อับดุลฮะดีษ อัลค็อยรือบาดีฮ์ ในวารสาร “معالم القرآن والسنة” ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 ปี ค.ศ. 2005 ออกโดย Faculty of Quranic and Sunnah Studies, Kolej Universiti Islam Malaysia.

เพื่อให้พวกนางทุกคนได้มีโอกาสออกมารวมตัวกันในวันอีด (Bukhārī: 980) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันทางศาสนาและการเมืองของชาวมุสลิมครั้งใหญ่ในรอบปี ในการพบปะในวันอีดทำให้สตรีมีโอกาสพูดคุยปัญหาต่างๆ ที่สังคมมุสลิมกำลังประสบอยู่ ซึ่งอย่างน้อยก็ได้กระตุ้นจิตสำนึกทางสังคมและการเมืองของพวกนางที่ไม่มีโอกาสไปร่วมละหมาดญะมาอะฮ์และละหมาดวันศุกร์พร้อมกับฟังคุฏบะฮ์วันศุกร์ที่มีสยิด ทั้งนี้เพราะยุ่งอยู่กับการงานภายในบ้าน ท่านนบี ﷺ จึงได้พยายามเปิดโอกาสให้สตรีออกไปร่วมละหมาดวันอีดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และท่านนบี ﷺ ได้ให้ความสนใจแก่พวกนางเป็นการเฉพาะ มีรายงานว่าครั้งหนึ่ง หลังจากท่านนบี ﷺ ละหมาดอีดและอ่านคุฏบะฮ์วันอีดเรียบร้อยแล้ว ท่านนบี ﷺ ได้เดินไปยังแถวของพวกนางพร้อมกับได้ตักเตือนชี้แนะพวกนางเป็นการเฉพาะ (Bukhārī: 964)

สำหรับสตรีที่มีศักยภาพเฉพาะ มีจิตสำนึกสูงและมีโอกาสออกไปร่วมละหมาดญะมาอะฮ์และละหมาดวันศุกร์ที่มีสยิดพร้อมกับบรูษได้ สตรีกลุ่มนี้ถือว่าได้ปฏิบัติสอดคล้องกับคำอนุญาตของท่านนบี ﷺ ที่ได้สั่งห้ามไม่ให้บรูษขัดขวางไม่ให้สตรีออกไปละหมาดญะมาอะฮ์แม้กระทั่งในเวลากลางคืน คือละหมาดอิซาและศุบห์ที่มีสยิด (Bukhārī: 865) ซึ่งละหมาดทั้งสองเวลานี้เป็นการละหมาดที่อิมามอ่านอัลกุรอานด้วยเสียงดังและการสดับรับฟัง โองการอัลกุรอานในเวลาละหมาดนั้นเป็นพื้นฐานการศึกษาอะกิดะฮ์ การสร้างจิตสำนึกทางสังคมและการเมืองของพวกนางอย่างไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ท่านนบี ﷺ ได้ยกระดับจิตสำนึกของพวกนางอย่างเป็นทางการโดยจัดให้มีการศึกษาให้แก่พวกนางเป็นการเฉพาะเป็นเวลาหนึ่งวันต่อสัปดาห์ (Bukhārī: 101, 1249, 7310) เพื่อติวเข้มในเรื่องศาสนา อะกิดะฮ์และชะรีอะฮ์ให้แก่พวกนาง

การสร้างจิตสำนึกทางอะกิดะฮ์ สังคมและการเมืองมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมของสถาบันมัสยิดอย่างใกล้ชิด มัสยิดมีบทบาทสำคัญยิ่งในการยกระดับจิตสำนึกของสตรีและบรูษในการปฏิบัติตามคำสั่งของศาสนาและสังคม จนเกิดความรู้สึกที่จะรับรู้ปัญหาต่างๆ ที่สังคมกำลังเผชิญอยู่และรู้สึกมีความรับผิดชอบต่องามมากขึ้น ความรู้สึกและจิตสำนึกเป็นสัญญาณที่สำคัญยิ่งที่จะผลักดันให้พวกนางเกิดความเคลื่อนไหวทั้งทางสังคมและการเมืองที่เข้มข้นมากขึ้น ด้วยวิธีดังกล่าวนี้สามารถพัฒนาจิตสำนึกของพวกนางจากขั้นทั่วไปสู่ขั้นความสามารถเฉพาะ ปราบฏุกการณ์ เช่นนี้สามารถเห็นเป็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนในประวัติศาสตร์ยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ซึ่งมีเศาะหาบียาตหลายท่านที่โดดเด่นในเรื่องดังกล่าวนี้

สถานภาพทางสังคมและการเมืองของสตรีเริ่มเสื่อมโทรมและลดน้อยถอยลงเรื่อยๆ หลังจากยุคของท่านนบี ﷺ วัฒนธรรมและประเพณีทางสังคมเริ่มเข้ามามีบทบาทครอบงำกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น โลกทัศน์และเป้าหมายอันบริสุทธีที่แท้จริงของศาสนาอิสลามถูกละเลย บทบัญญัติศาสนาถูกนำมาตีความและสร้างความเข้าใจแบบแยกส่วน เริ่มตั้งแต่การแยกสตรีให้ออก

ห่างจากสถาบันมัสยิด โดยห้ามสตรีออกจากบ้านไปเข้าร่วมละหมาดญะมาอะฮ์ห้าเวลาที่มัสยิด (Muslim: 4/135, 4/138) แม้กระทั่งห้ามออกไปละหมาดวันอีดิ้ลอะดฮา โดยให้เหตุผลว่าอาจเกิดฟิตนะฮ์¹ ซึ่งบั่นทอนจิตสำนึกของพวกนางให้ลดลงและทำลายความกระตือรือร้นในบทบาททางสังคมและการเมืองของพวกนางอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับการเมืองในรัฐอิสลามหลังยุคเคาะลีฟะฮ์อับรอฮิมก่อนข้างมีความเป็นเผด็จการ การปรึกษาหารือในระดับประชาชนถูกจำกัด ยิ่งทำให้จิตสำนึกทางสังคมและการเมืองของสตรีลดน้อยถอยลง

จิตสำนึกทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนการกำหนดกิจกรรมทางการเมืองของสตรี และจิตสำนึกนี้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับระดับการศึกษาของสตรี ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่าบรรดาเศาะหาบียาตในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ มีจิตสำนึกทางการเมืองในระดับที่สูงมาก ทั้งๆ ที่สภาพความไม่รู้หนังสือของบรรดาเศาะหาบียาตยังมีอยู่แพร่หลายอย่างกว้างขวางในสังคมสมัยนั้น ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ความไม่รู้หนังสือไม่ใช่เป็นสาเหตุของความตกต่ำของจิตสำนึกทางการเมืองทั้งของบุรุษและสตรี การแสวงหาจิตสำนึกทางการเมืองมีความจำเป็นเหมือนกับการแสวงหาความรู้

ศาสนาอิสลามได้ยกระดับจิตสำนึกทางสังคมและการเมืองของสตรีผ่านการปฏิบัติศาสนกิจโดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมทางสังคมและการเมืองจะต้องผูกโยงอย่างใกล้ชิดกับสถาบันมัสยิดทั้งนี้เพื่อไม่ให้จิตวิญญาณแห่งอะกีดะฮ์สูญหาย และให้เกิดความสมดุลระหว่างอะกีดะฮ์กับกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางการเมืองภายใต้ร่มเงาแห่งเตฮีด พร้อมกับขยายฐานบทบาทของสถาบันมัสยิดให้ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ในทางอารยธรรม (‘Izzat, 1995: 112)

3. ทิศทางของสังคม

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของสตรีขึ้นอยู่กับศักยภาพ ระดับจิตสำนึกและทิศทางของสังคมที่พวกนางอาศัยอยู่ การเคลื่อนไหวทางการเมืองของสตรีส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมที่นางอาศัยอยู่ ซึ่งบางสังคมเป็นโทษในขณะที่บางสังคมเป็นคุณต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกนาง ชะรีอะฮ์อิสลามให้การยอมรับต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละสังคมและถือเป็นหลักฐานประการหนึ่งของชะรีอะฮ์ตราบเทาะห์ที่ไม่ขัดกับหลัก

¹ อิมาม อะหฺมัด ไม่ค่อยพอใจที่จะให้สตรีในยุคสมัยของท่านออกไปละหมาดอีดิ้ล เพราะเกรงว่าอาจเกิดฟิตนะฮ์ อิมาม อัลเชริฟกล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่ค่อยพอใจที่จะให้สตรีในวันนี้ออกไปละหมาดอีดิ้ล” ส่วนอิมาม อนู หะนิฟะฮ์ กล่าวว่า “สตรีในอดีตนั้นเคยได้รับอนุญาตให้ออกไปละหมาดอีดิ้ล แต่ในปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกไม่พอใจ” ในขณะที่อิมาม มาลิกกล่าวว่า “อนุญาตให้ออกไปละหมาดอีดิ้ลเฉพาะสตรีที่อายุมากเท่านั้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Ibn Hanbal, 2002: 152-153)

พื้นฐานของอะกิดะฮ์และไม่ขัดกับตัวบทที่เห็นพ้องต้องกันของบรรดาอุลาม่าส่วนใหญ่ เมื่อ
 ขนบธรรมเนียมประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและยุคสมัย บทบัญญัติก็จะต้อง
 เปลี่ยนแปลงตามด้วย ดังที่มีคำพูดของบรรดานักกฎหมายอิสลามว่า “تغيير الأحكام بتغيير الأزمان”
 ความว่า “บทบัญญัติจะเปลี่ยนแปลงเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลง” (Al-Zuhaylī, 1986: 2/833) ซึ่ง
 หมายถึงบทบัญญัติที่อยู่บนพื้นฐานขนบธรรมเนียมประเพณีไม่ใช่บทบัญญัติที่ศาสนาได้กำหนด
 ตายตัว อีกทั้งจะต้องไม่ขัดกับตัวบทพระโองการ

เมื่อศึกษาประสบการณ์ทางสังคมในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ จะพบว่ามิใช่ขนบธรรมเนียม
 ประเพณีหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีหรือเสาะหาบิยาตทั้งใน
 สังคมมักกะฮ์และสังคมมะดีนะฮ์ ดังที่มีหะดีษบทหนึ่งกล่าวถึงสตรีชาวมักกะฮ์ความว่า

“สตรีชาวกุรอัยฮ์เป็นสตรีที่ประเสริฐที่สุดในบรรดาผู้ใช้อูฐเป็นพาหนะ นางเป็นผู้
 ที่รักและห่วงใยลูกน้อยเป็นที่สุด และเป็นผู้รับผิดชอบดูแลสามีของนางมาก
 ที่สุด” (Bukhārī: 5365)

จากหะดีษนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของสตรีชาวกุรอัยฮ์มักกะฮ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญใน
 การดูแลครอบครัว ในขณะที่เดียวกันสตรีชาวมะดีนะฮ์ก็มีลักษณะเด่นในด้านบทบาททางสังคม ดังที่
 อุมัร อิบน์ อัลค็อฏฏอบ ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

พวกเราชาวกุรอัยฮ์เป็นผู้ที่ชนะเหนือสตรี เมื่อพวกเราอพยพมายังนครมะดีนะฮ์
 พบว่าชาวมะดีนะฮ์เป็นกลุ่มชนที่สตรีมีอิทธิพลเหนือบุรุษ บรรดาสตรีของพวกเรา
 จึงเริ่มได้รับอิทธิพลเลียนแบบขนบธรรมเนียมประเพณีของสตรีชาวอันศอร์ ต่อมา
 ฉันได้กล่าวตักเตือนภรรยาของฉัน ปรากฏว่านางได้ต่อปากต่อคำกับฉัน ซึ่งฉัน
 ไม่ต้องการให้นางโต้เถียงวาทกับฉัน นางได้กล่าวต่อฉันว่า “คุณไม่ให้ฉันเถียง
 กับคุณกระนั้นหรือ? ฉันขอสาบานต่อพระองค์อัลลอฮ์ว่า แม้แต่บรรดาภรรยาของ
 ท่านนบี ﷺ ก็ยังถกเถียงกับท่านนบี ﷺ และมีบางท่านเคืองและหนีออกจากท่าน
 นบีทั้งวันจนถึงเวลากลางคืน” ฉันตกใจมากเมื่อได้ยินเรื่องนี้และฉันได้กล่าวแก่
 นางว่า “ผู้ที่ทำเช่นนี้ในหมู่พวกนางจะประสบกับความล้มเหลวอย่างแน่นอน”
 หลังจากนั้นฉันรีบใส่เสื้อผ้าและไปยังบ้านของนางหัฟเซาะฮ์ พร้อมกับถามนางว่า
 “โอ้หัฟเซาะฮ์ ในหมู่พวกเธอมีไหมบุคคลที่เคืองต่อท่านนบี ﷺ ทั้งวันจนถึงเวลา
 กลางคืน?” นางตอบว่า “มี” ฉันกล่าวว่า “แน่นอนเธอคนนั้นจะประสบกับความ
 ล้มเหลวและขาดทุน เธอไม่เชื่อหรือว่า พระองค์อัลลอฮ์จะทรงพิโรธด้วยความ
 โกรธเคืองของท่านนบี ﷺ ถึงเวลานั้นพวกเธอจะประสบกับความพินาศ...”
 (Bukhārī: 5191)

มีรายงานจากอุมร์ อิบน์ อัลค็อฏฏอบกล่าวอีกความว่า

“ในยุคญาฮิลียะฮ์สมัยก่อน พวกเราไม่เคยให้คุณค่าต่อผู้หญิงเลย แต่เมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาและพระองค์อัลลอฮ์ทรงกล่าวถึงพวกนาง พวกเราจึงเริ่มเห็นว่าพวกนางมีสิทธิต่อพวกเรา ซึ่งพวกเราจะต้องนำพวกเธอเข้ามาอยู่ในการทำงานบางอย่างของพวกเราด้วย...” (Bukhārī: 5843)

จากหะดีษและคำกล่าวของอุมร์ อิบน์ อัลค็อฏฏอบข้างต้นสามารถเห็นประเด็นต่างๆ ทางสังคมในยุคของท่านนบี ﷺ ดังนี้คือ

1. ระหว่างสังคมมักกะฮ์และสังคมมะดีนะฮ์มีความแตกต่างกันในบริบททางสังคมทั้งในเรื่องสถานภาพและการเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรี
2. หลังจากมุสลิมชาวมักกะฮ์ได้อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์แล้ว ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมะดีนะฮ์มีอิทธิพลต่อมุสลิมชาวมักกะฮ์
3. ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกี่ยวกับสตรีมีพื้นฐานมาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ

เป็นที่ประจักษ์ทางประวัติศาสตร์ว่า สตรีในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ มีพื้นที่ยืนทางสังคมร่วมแถวกับบุรุษอย่างเข้มแข็ง สังคมสมัยนั้นอยู่บนพื้นฐานแห่งคุณค่าและหลักการที่ชัดเจนที่ไม่ปลีกแยกพวกนางออกจากสังคม บรรดาเศาะหาบียาตโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวอันศอร์มีความอดสาหะอย่างมากในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในด้านต่างๆ ภายใต้การชี้นำของชะรีอะฮ์และสอดคล้องกับประเพณีและวัฒนธรรมอิสลาม

สำหรับบทบาท กิจกรรม เป้าหมายและขอบเขตอำนาจการปกครองของสตรีในสังคมปัจจุบันสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการวิจัยศึกษาใหม่ เพื่อให้การเคลื่อนไหวของพวกนางสามารถตอบโจทย์ของศาสนาได้อย่างถูกต้อง ไม่ควรปล่อยให้ขนบธรรมเนียมประเพณีมาขัดขวางกระแสความจำเป็นของสังคม ข้อกำหนดทางประเพณีสามารถที่จะปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลามได้ การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่เพื่อต้องการยกระดับสถานภาพของสตรีให้ดีขึ้นเท่านั้นแต่ยังส่งผลให้ความสมบูรณ์แบบของศาสนาอิสลามประจักษ์ชัดขึ้น ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้ไม่อาจกระทำสำเร็จหรือสมบูรณ์ได้เว้นแต่จะต้องขับเคลื่อนทุกองคาพยพของสังคมไปพร้อมๆ กัน

ผู้วิจัยเห็นว่าการเคลื่อนไหวของสตรีเพื่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จะต้องอาศัยการสนับสนุนและการวิจัยศึกษาทางฟิสิกส์ เพื่อกลับไปสู่เป้าหมายของชะรีอะฮ์และด้วยทบทวนญัตติที่เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละสังคมมุสลิม บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจำเป็นต้องอาศัยการชี้ขาดทางฟิสิกส์ที่เหมาะสมจากทัศนะที่หลากหลาย พร้อมกับปรับทิศทางที่เป็นข้อปฏิบัติทางขนบธรรมเนียมประเพณีให้กลับไปสู่หลักการเดิมของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขนบธรรมเนียมที่

เกี่ยวข้องกับสตรีในด้านกิจกรรมทางการเมือง ทั้งนี้เพราะว่าการอิญฺติฮาดของบรรดานักฟิกฮ์ในอดีตเกี่ยวกับเรื่องนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ (مصلحة) และผลประโยชน์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ดังนั้นการกลับสู่ดั้งเดิมภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลง ผลประโยชน์และความเป็นสมัยใหม่ของโลกอิสลามเป็นเรื่องปกติ

6.3 กิจกรรมทางการเมืองของบรรดาเศาะหาบียาต

ก่อนที่จะนำเสนอลักษณะกิจกรรมทางการเมืองของเศาะหาบียาตในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ผู้วิจัยเห็นควรจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “กิจกรรมการเมือง” ในทัศนะของอิสลาม ซึ่งมีความแตกต่างกับคำว่า “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” ในระบบการเมืองแบบเซคคิวลาร์ทั่วไป ทั้งนี้เพราะว่าการเมืองในอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานของศาสนา กิจกรรมการเมืองในทัศนะของอิสลามถือว่าเป็นภาระหน้าที่ทางชะรีอะฮ์และเป็นอะมานะฮ์ ซึ่งอาจเป็นฟิรฎูอินหรือฟิรฎูกิฟายะฮ์ ในขณะที่ในระบบการเมืองทั่วไปถือว่าเป็นสิทธิที่จะต้องเรียกร้อง เป็นเป้าหมายที่จะต้องไปให้ถึง และเป็นสถานภาพทางสังคมที่จะต้องไขว่คว้า (Izzat, 1995: 117) ระบบการเมืองทั่วไปให้ความสำคัญต่อการแสวงหามติเพื่อประสานผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ทางสังคมรวมถึงกลุ่มสตรี โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดเสถียรภาพในระบบการเมือง ในขณะที่การเมืองในทัศนะของอิสลามนั้นตั้งอยู่บนผลประโยชน์ของศาสนาเป็นที่สำคัญ โดยมีประชาชนเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการเมืองอิสลาม ส่วนสถาบันการเมืองเป็นเพียงแค่เครื่องมือที่จะให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น ดังนั้นกิจกรรมทางการเมืองอิสลามจึงวนเวียนอยู่ในกรอบของชะรีอะฮ์ บทบัญญัติและผลประโยชน์ของอุมมะฮ์ หรือประชาชาติเป็นสำคัญ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในแนวคิดการเมืองทั่วไปมักจะหมายถึง การให้ความสนใจและติดตามเหตุการณ์ต่างๆ ทางการเมือง การออกเสียงเลือกตั้ง การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเลือกตั้งทั่วไป การเข้าร่วมประชุมพบปะทางการเมือง การให้การสนับสนุนกิจกรรมของพรรคการเมือง ตลอดจนการลงสมัครเลือกตั้งทั่วไปและการดำรงตำแหน่งทางการเมือง คอลิด หะมุค อัลอัซบ (Al-'Azab, 2012: 11) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไว้ 3 ระดับดังนี้

1. ระดับให้ความสนใจในกิจกรรมสาธารณะและเรื่องการเมือง
2. ระดับเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
3. ระดับดำเนินกิจกรรมทางการเมืองพร้อมทั้งแสดงบทบาททางการเมือง

สำหรับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของสตรีในปัจจุบันนี้มีหลายรูปแบบและหลายลักษณะ ดังตัวอย่างเช่น

1. ในฐานะเป็นผู้ออกเสียงเลือกตั้ง กล่าวคือผู้หญิงมีสิทธิที่จะเลือกกว่าใครควรเป็นตัวแทน หรือเป็นผู้ปกครองของพวกนาง
2. ในฐานะผู้สมัครเลือกตั้ง กล่าวคือผู้หญิงมีสิทธิที่จะนำเสนอตัวเองในฐานะผู้สมัครเพื่อเรียกร้องให้ประชาชนเลือกนางเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทน หรือทำหน้าที่ในการบริหาร หรือออกกฎหมาย หรือเป็นผู้นำกลุ่มชน
3. ในฐานะเป็นที่ปรึกษา กล่าวคือผู้หญิงมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองได้ และผู้ปกครองอาจรับข้อเสนอนั้นของพวกนางหากเห็นว่าถูกต้องเหมือนกับการยอมรับความคิดเห็นของบุรุษทั่วไป
4. ในฐานะเป็นนิติบัญญัติ กล่าวคือสตรีเข้าร่วมตราบทบัญญัติกฎหมายหรือข้อกำหนดของประเทศโดยผ่านสภาตัวแทนหรือสภาที่ปรึกษา
5. ในฐานะเป็นผู้บริหารและผู้นำ กล่าวคือสตรีได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้รับผิดชอบในการบริหารหรือรับหน้าที่เป็นผู้นำในการนำพาองค์กร (Al-'Azab, 2012: 12)

ความจริงแล้วกิจกรรมทางการเมืองของอิสลามนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตรากฎหมาย แต่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชะรีอะฮ์ และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันการเมืองใดเป็นการเฉพาะแต่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของศาสนาโดยตรง ด้วยเหตุนี้กิจกรรมทางการเมืองอิสลามจึงมีมิติที่กว้าง ซึ่งแตกต่างกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความเข้าใจในระบบการเมืองทั่วไป

เมื่อสำรวจดูปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ พบว่ามีบรรดาเศาะหาบียาตเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในลักษณะต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.3.1 การให้การสัตยาบันหรือบัยอะฮ์ (البَيْعَة)

การให้การสัตยาบันเป็นกิจกรรมทางการเมืองในระดับประชาชนที่ปรากฏชัดเจนที่สุด ทั้งนี้เพราะว่าการให้การสัตยาบันเป็นเสาหลักในระบบการเมืองอิสลามซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่ท่านนบี ﷺ จะสถาปนารัฐอิสลามแห่งมะดีนะฮ์เสียอีก การให้การสัตยาบันเป็นพื้นฐานหลักของสังคมการเมืองอิสลามอีกทั้งเป็นเครื่องมือในการประกาศถึงการยึดมั่นในวิถีทางและชะรีอะฮ์ของอิสลาม (Izzat, 1995: 120)

การให้การสัตยาบันในภาษาอาหรับเรียกว่า “บัยอะฮ์ (البَيْعَة)” มาจากรากศัพท์คำว่า “บะยะอะ (بَاعَ)” ซึ่ง ในทางภาษาหมายถึง การจับมือหรือปรบมือในการทำสัญญาซื้อขาย หรือในการให้การสัตยาบันและการภักดี (Ibn Manzūr, n.d.: 1/402) สำหรับความหมายในทางวิชาการนั้นบรรดานักฟิสิกส์ส่วนใหญ่จะผูกโยง “บัยอะฮ์” กับความเป็นผู้นำ การใช้อำนาจ ข้อตกลงในการปกครองและเกี่ยวกับเคาะลีฟะฮ์แห่งประชาชาติมุสลิม (Al-Rakhiṣ 1408: 1) ดังที่อิบนุ อุมร์ ได้กล่าวไว้ว่า บัยอะฮ์

คือ การให้สัญญาต่อผู้นำศรัทธาชน (أمير المؤمنين) ในการให้การช่วยเหลือและการกักตุน (Al-Hibāsh, 2011: 160)

อิบน์ อัลอะษีร์ กล่าวว่า บัยอะฮ์ หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับข้อตกลงหรือข้อสัญญาต่อกัน เสมือนหนึ่งว่าฝ่ายหนึ่งได้ขายสิ่งที่มีอยู่ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง และมอบให้แก่เขาด้วยความบริสุทธิ์ใจ และกักตุนต่อเขาพร้อมกับเข้าไปอยู่ภายใต้คำสั่งของเขา (Ibn al-Athir, 1963: 1/174)

อิบน์ ค็อลดูน ได้ให้นิยามบัยอะฮ์ว่า หมายถึง สัญญาในการกักตุน ซึ่งผู้ให้การบัยอะฮ์นั้นได้ให้สัญญาแก่ผู้นำของเขาในการมอบหมายการดูแลกิจการงานของเขาและการงานของประชาชาติมุสลิม โดยปราศจากการโต้เถียงใดๆ พร้อมกับกักตุนต่อผู้นำในการน้อมรับคำสั่งทั้งในสิ่งที่เขาพอใจและไม่พอใจ (Ibn Khaldūn, 2005: 1/356)

ความจริงแล้วมีอุละมาอ์ในอดีตและนักวิชาการในปัจจุบัน ได้ให้นิยามและความหมายของบัยอะฮ์ไว้มากมาย ซึ่งไม่สามารถที่จะนำมาเสนอทั้งหมดในที่นี้ได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า นิยามบัยอะฮ์ที่ค่อนข้างสมบูรณ์และครอบคลุมมากที่สุดเป็นนิยามที่อะหมัด ศอดิก อับดุลเราะห์มาน ได้ให้ไว้ว่า บัยอะฮ์หมายถึง “สัญญาการกักตุนระบบการเมืองอิสลามหรือเคาะลีฟะฮ์แห่งอิสลาม และยึดมั่นในญะมาอะฮ์ของมุสลิม อีกทั้งกักตุนและปฏิบัติตามผู้นำ” (‘Abd al-Rahmān, 1988: 35)

บรรดานักวิชาการฟิเคฮ์ส่วนใหญ่เห็นว่า การให้การสัตยาบันแต่งตั้งให้เป็นผู้नाจะต้องกระทำด้วยความสมัครใจและเสนหา อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำหน้าที่คัดเลือกผู้नाจะต้องแต่งตั้งตำแหน่งผู้นำหากครบเงื่อนไข แต่ถ้าหากพวกเขาปฏิเสธไม่ยอมแต่งตั้ง พวกเขาทั้งหมดจะได้รับความผิดทั้งนี้เพราะว่าตำแหน่งผู้นำนั้นเป็นพันธสัญญา ซึ่งสัญญานั้นจะไม่สมบูรณ์หากไม่มีผู้ให้สัญญา (Al-Māwardī, 1989: 9) ดังนั้นการบัยอะฮ์จึงเป็นสัญญาที่เป็นสิทธิของมุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิง ซึ่งเป็นหนทางเดียวในการได้มาซึ่งผู้นำรัฐที่ถูกต้องตามชะรีอะฮ์ ทั้งนี้เพราะว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจที่แท้จริงในการแต่งตั้งและถอดถอนผู้นำ (‘Izzat, 1995: 121)

โดยสรุปแล้วการบัยอะฮ์ในมิติของการเมืองอิสลามนั้นเป็นพันธสัญญาที่ประกอบด้วยสามฝ่าย คือ 1) ผู้นำหรือเคาะลีฟะฮ์ผู้รับการบัยอะฮ์ 2) ประชาชนผู้ให้การบัยอะฮ์ และ 3) สิ่งที่ทำให้การบัยอะฮ์คือชะรีอะฮ์ ประชาชนผู้ให้การบัยอะฮ์นั้นไม่ได้สิ้นสุดภารกิจเพียงแต่การให้บัยอะฮ์เท่านั้น หากแต่จะต้องติดตามการปฏิบัติงานของผู้ปกครองในการปกป้องศาสนา และนำชะรีอะฮ์อิสลามมาปฏิบัติใช้โดยผ่านระบบชุรอ พร้อมกับตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ปกครอง ให้การแนะนำชี้แนะผู้ปกครองเมื่อหลงผิด และถอดถอนผู้นำเมื่อถึงคราวจำเป็น

การบัยอะฮ์แบ่งออกเป็นสองชนิด คือ บัยอะฮ์เฉพาะและบัยอะฮ์ทั่วไป ซึ่งนักวิชาการมีความเห็นที่แตกต่างกันในความหมายของบัยอะฮ์ทั้งสองชนิดนี้ นักวิชาการบางท่านเห็นว่าบัยอะฮ์

เฉพาะหมายถึงการบัยอะฮ์ของคณะบุคคลที่มีหน้าที่แต่งตั้งและถอดถอนผู้นำหรือที่เรียกว่าอะฮ์ลุลหัด วัลอักด์ (أهل الحل والعقد)¹ ซึ่งหมายถึงการแต่งตั้งผู้นำโดยวิธีการคัดเลือกจากพวกเขา ส่วนบัยอะฮ์ทั่วไปหมายถึง การบัยอะฮ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการบัยอะฮ์เฉพาะ เป็นการบัยอะฮ์ระดับประชาชนทั่วไปต่อผู้นำหรือตัวแทนของผู้นำซึ่งเป็นการให้การสัตยาบันในการภักดี ส่วนนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่า บัยอะฮ์เฉพาะหมายถึงการให้การสัตยาบันในการภักดีในเรื่องบางอย่างเป็นการเฉพาะ เช่น บัยอะฮ์ศรีฎวาน การบัยอะฮ์ของกลุ่มชนเฉพาะ เช่น การบัยอะฮ์ของสตรี และการบัยอะฮ์ของคณะบุคคลที่มีหน้าที่แต่งตั้งและถอดถอนผู้นำ ส่วนบัยอะฮ์ทั่วไปหมายถึง การบัยอะฮ์ของประชาชาติมุสลิมต่อผู้นำหลังจากคณะบุคคลที่มีหน้าที่แต่งตั้งและถอดถอนผู้นำได้ให้การบัยอะฮ์แล้ว

นักวิชาการบางท่านได้แบ่งการบัยอะฮ์ทางการเมืองออกเป็น 2 ระดับดังนี้ (Al-'Aid, 2006: 435)

1. การบัยอะฮ์ที่เป็นสัญญาผูกมัด (بيعة الانعقاد) หมายถึงการบัยอะฮ์ของคณะบุคคลที่มีหน้าที่แต่งตั้งและถอดถอนผู้นำหรือที่เรียกว่าอะฮ์ลุลหัด วัลอักด์ (أهل الحل والعقد) ต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดให้มีอำนาจและทำหน้าที่เป็นผู้นำสูงสุดในรัฐอิสลาม

2. การบัยอะฮ์ทั่วไปหรือการบัยอะฮ์ภักดี (البيعة العامة أو البيعة الطاعة) หมายถึงการบัยอะฮ์ทั่วไปในระดับประชาชนในการภักดีต่อผู้นำหรือเคาะลีฟะฮ์หลังจากคณะบุคคลที่มีหน้าที่แต่งตั้งและถอดถอนผู้นำได้ให้การบัยอะฮ์แล้ว ดังที่เกิดขึ้นในช่วงการแต่งตั้งอับู บักร์ให้เป็นเคาะลีฟะฮ์ กล่าวคือ หลังจากอะฮ์ลุลหัด วัลอักด์ซึ่งประกอบด้วยเศาะหาบะฮ์ชาวอันซอร์และมุฮาญีรได้ให้การบัยอะฮ์แต่งตั้งอับู บักร์เป็นเคาะลีฟะฮ์ที่ชะกิฟะฮ์ของเผ่าบนิสะอิดะฮ์แล้ว หลังจากนั้น อุมร์ อิบนุ อัลค็อฎฏอบได้ประกาศการเป็นเคาะลีฟะฮ์ของอับู บักร์ที่มีสยิดอัลนะบะวี² พร้อมกับเรียกร้องผู้คนให้การบัยอะฮ์ต่ออับู บักร์ ประชาชนชาวมะดีนะฮ์ต่างก็ทยอยเข้าไปให้การบัยอะฮ์ต่อเคาะลีฟะฮ์อับู บักร์ที่มีสยิดอัลนะบะวี²

¹ หมายถึง ผู้มีอิทธิพลในบรรดาอะละมาอ์ บรรดาผู้นำและชนชั้นนำในสังคมที่สามารถนำเป้าหมายของการปกครองให้สำเร็จได้ (Wazārah al-'Aawqāf wa al-Shu'ūn al-Islāmiyah, 1986: 7/115) อัลมาวัรดี¹ได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไปของอะฮ์ลุลหัด วัลอักด์มี 3 ประการ คือ 1) อดะละฮ์ 2) มีความรู้ในระดับที่ว่าใครมีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้นำได้ 3) มีความรู้และมีวิจาร์ณญาณพอที่จะเลือกว่าใครมีความรู้ ความสามารถในการบริหารและรักษาผลประโยชน์ของประชาชนได้ดีกว่าซึ่งเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำมากกว่า (Al-Māwardī, 1989: 4)

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Ibn Kathīr, 1997: 8/88-89.

อัลกุฎฎบียกต์กล่าวว่า เมื่อผู้นำได้รับการแต่งตั้งโดยเห็นพ้องต้องกันของบรรดาอะฮ์ลุลหัด วัล อักด์ จึงวาญิบสำหรับทุกคนจะต้องให้การบัยอะฮ์ในการเชื่อฟังและภักดีต่อผู้นำคนนั้น ผู้ใดไม่ให้การบัยอะฮ์อันเนื่องมาจากมีข้อขัดข้องบางประการเขาจะได้รับการอภัย แต่ถ้าผู้ใดไม่ให้การบัยอะฮ์โดยปราศจากข้อขัดข้องใดๆ จะต้องบังคับเขาให้การบัยอะฮ์ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความร้าวฉานในความเป็นเอกภาพของประชาชาติมุสลิม (Al-Qurtubi, 2006: 1/407)

นอกจากนี้ยังมีหะดีษศอฮีห์หลายบทที่กำชับให้ทำการบัยอะฮ์และภักดีต่อผู้นำ ดังเช่นมีรายงานจากอิบน์ อุมร์ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ความว่า

“ผู้ใดถอนตัวออกจากการภักดีต่อผู้นำ เขาจะไม่มีข้ออ้างใดๆ ต่อการกระทำของเขา ในวันที่เขาเข้าพบพระองค์อัลลอฮ์ในวันกิยามะฮ์ ผู้ใดเสียชีวิตในสภาพที่ไม่ได้ให้การบัยอะฮ์ เขาจะเสียชีวิตในสภาพที่เป็นญอฮิลียะฮ์” (Muslim: 1851)

และมีรายงานจากอิบน์ อับบาส ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ความว่า

“ผู้ใดไม่พอใจบางอย่างในผู้นำของเขา จงอดทนเสีย แท้จริงแล้วผู้ใดได้หนีออกห่างจากอำนาจของผู้นำออกไปหนึ่งคืบ แล้วเขาเสียชีวิต เขาจะเสียชีวิตในสภาพที่เป็นญอฮิลียะฮ์¹” (Bukhārī: 7053)

เมื่อสำรวจดูปรากฏการณ์การบัยอะฮ์ในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ พบว่ามีบัยอะฮ์สองประเภทดังนี้

1- บัยอะฮ์ที่เป็นวาญิบ อัยนีย (بيعة عينية واجبة) หมายถึงการบัยอะฮ์ที่มุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิงจะต้องกระทำ เช่น การบัยอะฮ์ในเรื่องอะกีดะฮ์ และเรื่องจริยธรรมทางสังคมอิสลาม ดังที่ท่านนบี ﷺ ได้จัดให้มีการบัยอะฮ์ในเรื่องนี้ก่อนการสถาปนารัฐอิสลามแห่งมะดีนะฮ์ และการบัยอะฮ์ในลักษณะดังกล่าวนี้ในประวัติศาสตร์รู้จักกันในนาม “บัยอะฮ์สตรี (بيعة النساء)”

2- บัยอะฮ์ที่เป็นวาญิบ กิฟายะฮ์ (بيعة كفائية واجبة) หมายถึงบัยอะฮ์ที่มีลักษณะเป็นวาญิบสำหรับมุสลิมบางกลุ่มและไม่วาญิบสำหรับอีกบางกลุ่ม ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกิจที่เป็นฟิรฎูกิฟายะฮ์ เช่น การบัยอะฮ์ในเรื่องการยุติฮาดในเหตุการณ์บัยอะฮ์ตุริฎวาน เป็นต้น (Izzat, 1995: 122-123)

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการให้การสัตยาบันหรือการบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่โดดเด่นที่สุดประการหนึ่งของบรรดาเศาะหาบียาตในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ในตำรา

¹ อิบน์ หะญูร ได้อธิบายคำว่า “เสียชีวิตในสภาพที่เป็นญอฮิลียะฮ์” หมายถึงเสียชีวิตในสภาพที่หลงทางเหมือนกับคนในยุคญอฮิลียะฮ์ที่ไร้ผู้นำ ไม่ได้หมายความว่าเสียชีวิตในสภาพที่เป็นกาฟิร แต่เสียชีวิตในสภาพที่เป็นผู้ฝ่าฝืน (Ibn Hajar, 2005a: 16/438)

หะดีษ ตำราอรรถาธิบายอัลกุรอานและตำรานามานุกรม (كتب الطبقات) ต่างๆ ได้กล่าวถึง การบัยอะฮ์ของบรรดาเศาะหาบีเยาะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในหลากหลายกรณีทั้งเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกัน ในบางกรณีเศาะหาบีเยาะฮ์ให้การบัยอะฮ์เป็นหมู่คณะในขณะที่ในบางกรณีกระทำกันเป็นรายบุคคล เศาะหาบีเยาะฮ์บางท่านให้การบัยอะฮ์โดยตรงต่อท่านนบี ﷺ ในขณะที่อีกบางท่านให้การบัยอะฮ์ผ่านตัวแทนของท่านนบี ﷺ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นผู้วิจัยจะนำเสนอเหตุการณ์การบัยอะฮ์ของบรรดาเศาะหาบีเยาะฮ์ในสมัยของท่านนบี ﷺ โดยแบ่งตามมิติของเวลาที่เกิดขึ้นดังนี้

1) การบัยอะฮ์ที่เกิดขึ้นในยุคมักกะฮ์

ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า การบัยอะฮ์ของเศาะหาบีเยาะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ เกิดขึ้นครั้งแรกตั้งแต่ในยุคมักกะฮ์ในช่วงปีแรกๆ ของการประกาศเป็นศาสนทูตของท่านนบี ﷺ ดังที่มีบันทึกในอิบนุ สะอูดซึ่งรายงานจาก อับดุลอะฮ์ อิบดุลเราะห์มานกล่าวว่า อุมร์และท่านหญิงอาอิชะฮ์ครั้งกลับมาเยือนนครมักกะฮ์มักจะอาศัยอยู่ที่บ้านของบุตรสาวของฆาบิต ซึ่งนางเป็นสตรีหนึ่งในเจ็ดที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในยุคมักกะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/7)

แม้ว่ารายละเอียดตัวตนเกี่ยวกับบุตรสาวของฆาบิตท่านนี้ไม่ปรากฏแน่ชัด แต่อย่างไรก็ตามมีหลักฐานชัดเจนว่ามีเศาะหาบีเยาะฮ์จำนวนหนึ่งได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ตั้งแต่ในยุคมักกะฮ์ ก่อนการอพยพไปยังนครมะดีนะฮ์เสียอีก และบรรดาเศาะหาบีเยาะฮ์ที่ให้การบัยอะฮ์ในยุคแรกเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพไปยังอบิสลิเนียและบางท่านเข้ารับอิสลามก่อนเข้าสู่ยุคการเผยแพร่ที่บ้านคารุลอัครอมเสียอีก จากการสำรวจเฉพาะในตำรากฎออะกอดของอิบนุ สะอูด พบรายนามเศาะหาบีเยาะฮ์ที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ตั้งแต่ช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์พร้อมกับได้อพยพไปยังอบิสลิเนีย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. นางรอมละฮ์ บินต์ อิบิ อาฟ อัลสะฮ์มียะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/210)
2. นางบะรอกะฮ์ บินต์ ยะซาร (Ibn Sa'd, 1990: 8/194)
3. นางฟุคัยซะฮ์ บินต์ ยะซาร (Ibn Sa'd, 1990: 8/194)
4. นางไลลา บินต์ อิบิ หัยมะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/210)
5. นางร็อยฎะฮ์ บินต์ อัลหาริษ¹ (Ibn Sa'd, 1990: 8/201)
6. นางอุม്മ์ ญะมิล บินต์ อัลมุญัลลัด (Ibn Sa'd, 1990: 8/213)
7. นางสะฮ์ละฮ์ บินต์ สุฮัยล์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/211)

¹ ในสายรายงานของอิบนุ มุซาเรียกชื่อนางว่า ร็อยฎะฮ์ (رؤيضة) ส่วนในสายรายงานของอิบนุ อุมร์ เรียกชื่อนางว่า ร็อยฎะฮ์ (رؤيضة) (Ibn al-Athir, 1994: 7/106)

8. นางฟาฏิมะฮ์ บินต์ อัลกอมะฮ์ หรืออุมม์ กิซฎีอุม (Ibn Sa'd, 1990: 8/213)
  9. นางอุมัยเราะฮ์ บินต์ อัลสะอ์ดีฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/213)
  10. นางอัสมาฮ์ บินต์ อุมัยฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/219)
  11. นางอัสมาฮ์ บินต์ สะลามะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/233)
  12. นางอุมม์ กัลญุม บินต์ สุฮัยล์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/211)
  13. นางสุมัยยะฮ์ บินต์ คอลิฟ¹ (Ibn Sa'd, 1990: 8/223)
  14. นางหรัมะละฮ์ บินต์ อับด์ อิบน์ อัลอัสวัด (Ibn Sa'd, 1990: 8/223)
  15. นางฟาฏิมะฮ์ บินต์ คีอฟวาน (Ibn Sa'd, 1990: 8/223)
  16. นางอุมม์ ซุเราะห์บิล บินต์ หะสะนะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/224) เป็นต้น
- และมีเสาะหาบียาตอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในช่วงต้นๆ ของยุคมีกาะฮ์

แต่ไม่ได้อพยพไปยังอบิสลิเนีย ดังตัวอย่างเช่น

1. นางอุมม์ อัลกัลญุม บินต์ รุฎลิลลาฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/30)
2. นางญุซามะฮ์ บินต์ ญันคัล อัลอะสะดียะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/192)
3. นางอุมม์ หะบีบะฮ์ บินต์ นะบาตะฮ์ อัลอะสะดียะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/193)
4. นางอัสมาฮ์ บินต์ อับ บักร์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/196)
5. นางอัลซุฟายฮ์ บินต์ อับดุลลอฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/210)
6. นางอุมม์ รุมาน บินต์ อามิร มารดาของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/216)
7. นางอุมม์ ก็อยส์ บินต์ มุห์ซิน (Ibn Sa'd, 1990: 8/192)
8. นางอามะนะฮ์ บินต์ รุก็อยส์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/192) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเสาะหาบียาตชาวมักกะฮ์อีกจำนวนมากที่ทำให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ก่อนการฮิจาเราะฮ์ไปยังนครมะดีนะฮ์ ซึ่งในตำราฎออบาออดของอิบนุ สะอูดได้รวบรวมรายชื่อดังกล่าวไว้ในหัวข้อว่าด้วย “รายนามบรรดาสตรีมุสลิมที่ทำให้การบัยอะฮ์จากเผ่ากัร็อยซฺ บรรดาผู้นำและคนรับใช้ของพวกเขา และบรรดาสตรีอาหรับที่แปลกหน้า” (Ibn Sa'd, 1990: 8/178) และในตำรา Kitāb al-Muḥabbar ของอิบนุ หะบีบก็มีหัวข้อหนึ่งทีรวบรวมรายนามของสตรีที่ทำให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ จากตระกูลต่างๆ ในนครมีกาะฮ์ (Ibn Ḥabīb, n.d.: 406-411) การบัยอะฮ์ของเสาะหาบียาตในช่วงต้นๆ ของอิสลามนี้เป็นการบัยอะฮ์ในเรื่องเกี่ยวกับการยึดมั่นในศาสนาอิสลาม (Al-Rakhīs, 1408: 155)

¹ นักประวัติศาสตร์มีข้อสงสัยในเชื้อสายของนางว่านางเป็นบุตรของคอลิฟ หรือคอลิก สำหรับอบู นุอัยมมั้นใจว่านางเป็นบุตรของคอลิด (Ibn al-Athīr, 1994: 7/276)

ในยุคมัคกะฮ์นี้ นอกจากการบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาตชาวมักกะฮ์แล้วยังมีการบัยอะฮ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ท่านนบี ﷺ รับการบัยอะฮ์จากสตรีชาวมะดีนะฮ์ในเหตุการณ์บัยอะฮ์ อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 ซึ่งเกิดขึ้นประมาณ 3 เดือนก่อนที่ท่านนบี ﷺ จะฮิจเราะฮ์ไปยังนครมะดีนะฮ์ (Al-Hākim, 2002: 2/682) เหตุการณ์บัยอะฮ์ อะเกาะบะฮ์ครั้งนี้เป็นเหตุการณ์ที่สืบเนื่องจากอะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 1 ซึ่งเกิดขึ้นในฤดูพิธิตำฮัจญ์ปีที่ 12 หลังจากญุบะฮ์ โดยมิมุสลิมจากชาวมะดีนะฮ์จำนวน 12 คนมาทำฮัจญ์ที่วิหารกะอ์บะฮ์ที่นครมักกะฮ์และได้แอบมาพบปะกับท่านนบี ﷺ ที่อะเกาะบะฮ์พร้อมกับร่วมกันให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ซึ่งรู้จักกันนามบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 1 ตาราคะดัยและตาราสีเราะฮ์หลายเล่มได้บันทึกเนื้อหาบัยอะฮ์ในครั้งนี้ผ่านการรายงานจาก อุบาตะฮ์ อิบนุ อัลศอมิตเล่าว่า

“ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ท่านทั้งหลายจงให้บัยอะฮ์ต่อฉันว่า จะไม่ตั้งภาคีใดๆ ต่อพระองค์อัลลอฮ์ จะไม่ลักขโมย จะไม่ผิดประเวณี จะไม่ฆ่าลูกๆ ของพวกเจ้า จะไม่นำมาซึ่งการใส่ร้ายโดยการเสกสรรลูกหลงพอให้เป็นลูกของเขา¹ และจะไม่ขัดขืนคำสั่งของฉันในเรื่องดีงาม ผู้ใดในหมู่พวกเจ้าได้สนองตอบการบัยอะฮ์นี้ พระองค์อัลลอฮ์จะทรงตอบแทนให้แก่เขา ผู้ใดได้ฝ่าฝืนกระทำการนั้นลงไปและได้รับโทษทัณฑ์บนโลกนี้แล้ว นั่นเป็นการไถ่โทษสำหรับเขา ผู้ใดได้ฝ่าฝืนกระทำการนั้นลงไปและพระองค์อัลลอฮ์ทรงปิดบังการกระทำของเขาไว้ นั่นเป็นเรื่องของพระองค์อัลลอฮ์ หากพระองค์ทรงประสงค์ก็จะลงโทษเขา และหากพระองค์ทรงประสงค์ก็จะอภัยให้แก่เขา” อุบาตะฮ์ กล่าวว่า “พวกเราได้ให้การบัยอะฮ์ดังกล่าวนี้ต่อท่านนบี ﷺ” (Bukhāri: 3892)

และท่านนบี ﷺ ได้มอบหมายให้มุฮอับ อิบนุ อุมัยร์ ร่วมเดินทางไปยังนครมะดีนะฮ์พร้อมกับคณะของมุสลิมชาวมะดีนะฮ์จำนวน 12 ท่านที่ให้การบัยอะฮ์ในครั้งนี้เพื่อเป็นครูสอนอัลกุรอานและเผยแผ่ศาสนาอิสลามที่นครมะดีนะฮ์ต่อไป แม้ว่าไม่ปรากฏรายนามเศาะหาบียาตเข้าร่วมในการบัยอะฮ์ในครั้งนี้แต่การบัยอะฮ์ครั้งนี้เรียกว่า “บัยอะฮ์สตรี (بَيْعَةُ النِّسَاءِ)” ดังมีบันทึกในมุสนัดของอิบนุ หันบัลเล่าจากอุบาตะฮ์ อิบนุ อัลศอมิตว่า

“ข้าพเจ้าเป็นหนึ่งในบรรดาผู้อยู่ในเหตุการณ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 1 ซึ่งในเวลานั้นพวกเราทั้งหมดเป็นชายจำนวน 12 คน และพวกเราได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี

¹ หมายถึง ไม่ปรักปรำให้สามีของนางรับเป็นพ่อของเด็กต่างๆ ที่ไม่ใช่เป็นพ่อที่แท้จริงของเด็ก (Al-Qurtubi, 2006: 20/426)

ด้วย “บัยอะฮ์สตรี” ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการบัญญัติให้ทำศึกสงคราม...” (Ibn Hanbal: 22754)¹

จากผลงานความสำเร็จของมุศอับ อิบน์ อุมัยร์ ทำให้ศาสนาอิสลามแผ่ขยายอย่างรวดเร็วในนครมะดีนะฮ์ และในฤดูฮัจญ์ปีถัดมามุสลิมชาวมะดีนะฮ์ประกอบด้วยชาย 73 คน² และหญิงอีก 2 คนมาประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์พร้อมกับแอบมาพบปะและร่วมกันให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ดังที่มีรายงานจากกะอูบ อิบน์ มาลิกเล่าว่า

“ในคืนนั้นพวกเรานอนอยู่กับกลุ่มพวกเราในที่พักของเรา จนกระทั่งเวลาผ่านไปหนึ่งส่วนสามของกลางคืน พวกเราได้ออกจากที่พักของพวกเราไปยังที่เราได้นัดหมายกับท่านรَسُول ﷺ พวกเราแอบออกไปอย่างเงียบๆ อย่างระมัดระวัง และพวกเราได้รวมตัวกันที่ช่องเขาที่อะเกาะบะฮ์³ ซึ่งพวกเรามีด้วยกัน 73 คนและมีสตรีของพวกเราอีก 2 คน คนแรก คือนางนะสีบะฮ์ บินต์ กะอูบหรืออุม്മ์ อุมาระฮ์ จากเผ่ามาซัน อิบน์ อัลนะญาร (مازن بن النجار) ส่วนคนที่สอง คือนางอัสมาอ์ บินต์ อัมร์ อิบน์ อะดีฮ์ หรือ อุม്മ์ มะนีฮ์ จากเผ่าบิสะติมะฮ์ (بني سلمة)” (Ibn Hanbal: 15798⁴; Ibn Hishām, 1990: 2/88)

สำหรับสำนวนเนื้อหาการบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 นี้ปรากฏอยู่ในที่หลากหลายทั้งในตำราหะดีษ⁵ ตำราสิเราะฮ์และตำราประวัติศาสตร์⁶ ซึ่งมีระดับความน่าเชื่อถือที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามโดยสรุปแล้วประเด็นเนื้อหาหลักของการบัยอะฮ์ในครั้งนี้มี 5 ประการดังนี้

¹ ซูอัยบ์ อัลอรรนะวุตและคณะวินิจัยว่าเป็นหะดีษศอฮีห์ แต่อิสนาด หะสัน ทั้งนี้เพราะมีมุหัมมัด อิบน์ อิสฮากร่วมอยู่ในสายสืบด้วย (Ibn Hanbal, 2001: 37/415)

² ความจริงแล้วบรรดานักหะดีษและนักสิเราะฮ์มีทัศนะที่แตกต่างกันในจำนวนตัวเลขของผู้เข้าร่วมในบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 นี้ ซึ่งอยู่ในระหว่าง 70-75 คน แต่ที่น่าจะถูกต้องที่สุดคือ ชาย 73 คนและสตรีอีก 2 คน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Al-Rakhiṣ 1408: 80-81)

³ ยาอูด อัลหะมะวียกกล่าวว่า อะเกาะบะฮ์ที่เป็นสถานที่ที่ท่านนบี ﷺ ทำการบัยอะฮ์นั้นตั้งอยู่ระหว่างมินากับมักกะฮ์ ซึ่งอยู่ห่างจากนครมักกะฮ์ประมาณ 2 ไมล์ มีมัสยิดอยู่ที่นั่น และที่นั่นเป็นที่ขว้างปาก้อนหินญุมเราะฮ์ อะเกาะบะฮ์ (Al-Hamawī, 1977: 4/134)

⁴ ซูอัยบ์ อัลอรรนะวุตและคณะวินิจัยว่าเป็นหะดีษที่มีอิสนาดหะสัน (Ibn Hanbal, 1998: 25/95)

⁵ เช่นในตำรา Al-Musnad ของอิบนุ หันบัต หะดีษเลขที่ 15798; ตำรา Mustadrak ‘Alā al-Ṣahīhayn ของ Al-Hakim หะดีษเลขที่ 4251; ตำรา Ṣaḥīḥ Ibn Hibbān ของ Ibn Hibbān หะดีษเลขที่ 7012.

⁶ ในตำราสิเราะฮ์ เช่น ตำรา Al-Sīrah ของ Ibn Hishām, 1990: 2/89 ตำรา Dalā’il al-Nubuwwah ของ Al-Bayhaqī, 1988: 2/443, 451-452; ตำรา Uyūn al-Athar ของ Ibn Sayyid al-Nās, n.d.: 1/273 เป็นต้น ส่วนในตำรา

- 1- ให้การช่วยเหลือ ค้ำครองและปกป้องท่านนบี ﷺ เหมือนกับที่ได้ปกป้องตัวของพวกเขา บรรดาภรรยาและลูกๆ ของพวกเขาเอง
- 2- เชื่อฟังและภักดีต่อท่านนบี ﷺ ทั้งในสิ่งที่พอใจและไม่พอใจ
- 3- ช่วยเหลือในด้านค่าใช้จ่ายทั้งในภาวะที่ขัดสนและมั่งมี
- 4- ส่งเสริมความดีและห้ามปรามความชั่ว
- 5- เปิดเผยสัจธรรมของอัลลอฮ์โดยไม่สนต่อการตำหนิของผู้คน

เนื้อหาการบัยอะฮ์ในครั้งนี้มีความลุ่มลึกอย่างมากทั้งในมิติทางการเมืองและมิติศาสนา สองประเด็นแรกเป็นเรื่องการเชื่อฟังและภักดีต่อผู้นำ ซึ่งเป็นหัวใจหลักของความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐ ประเด็นที่สามเกี่ยวกับเศรษฐกิจและงบประมาณ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่างบประมาณเป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งในการสถาปนาและสร้างความมั่นคงของรัฐ ส่วนประเด็นที่สี่และห้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคุณธรรมและศาสนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมระดับประชาชน ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ว่าการมีคุณธรรมและศาสนาของพลเมืองนั้นย่อมส่งผลโดยตรงต่อความสันติและความผาสุกของพลเมืองในรัฐ

การปฏิบัติตามข้อบัยอะฮ์ทั้งหมดนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย จะต้องอาศัยความอดทน เสียสละทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ทูมเททั้งร่างกายและจิตใจ อีกทั้งต้องเผชิญหน้ากับอริราชศัตรูและผู้ไม่หวังดีต่ออิสลามอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้อัลอับบาส อิบน์ อุบาอะฮ์ซึ่งเป็นเศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่งที่ได้เข้าร่วมด้วยในเหตุการณ์ครั้งนี้จึงเรียกการบัยอะฮ์ครั้งนี้ว่า “บัยอะฮ์แห่งการสงคราม” และท่านนบี ﷺ ได้สัญญาผลตอบแทนด้วยรางวัลแก่ผู้ที่ยึดมั่นในบัยอะฮ์ครั้งนี้ (Al-Tabari, 1968: 2/363-364)

จากหลักฐานประวัติศาสตร์ปรากฏอย่างชัดเจนว่าเศาะหาบียาตสองท่าน คือนางอุม്മ์ อูมาเราะฮ์ และนางอุม്മ์ มะนีฮ์ เข้าร่วมให้การบัยอะฮ์ครั้งสำคัญนี้ด้วย รายงานจากนางอุม്മ์ อูมาเราะฮ์ ได้เล่าบรรยากาศการบัยอะฮ์ในครั้งนั้นว่า บรรดาพวกผู้ชายได้เข้าไปจับมือกับท่านนบี ﷺ ในคำคืนบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์โดยมีอับบาส อิบน์ อับดุลมุฏฏอลิบเป็นผู้คอยจับมือท่านนบี ﷺ ไว้ เมื่อทุกคนได้ทำการบัยอะฮ์เสร็จแล้ว โดยมีดิฉันกับนางอุม്മ์ มะนีฮ์ยังคงเหลืออยู่ ขอชะยะฮ์ อิบน์ อัมร์ ซึ่งเป็นสามีของดิฉัน ได้แจ้งให้กับท่านนบี ﷺ ทราบว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮ์ ผู้หญิงสองคนนี้มาพร้อมกับพวกเราประสงค์ที่จะให้การสัตยาบันต่อท่านด้วย” ท่านนบี ﷺ ตอบว่า “ฉันรับการบัยอะฮ์ของพวกนางทั้งสองเหมือนกับสิ่งที่ฉัน ได้บัยอะฮ์กับพวกท่านทั้งหลาย และฉัน ไม่จับมือกับผู้หญิง” (Ibn

---

ประวัติศาสตร์ เช่น ตำรา Al-Bidāyah wa al-Nihāyah ของ Ibn Kathīr, 1997: 4/408-409; ตำรา Tarīkh al-Rusul wa al-Mulūk ของ Al-Ṭabari, 1968: 2/362 เป็นต้น

Sa'd, 1990: 8/7-8) นอกจากนี้ยังมีรายงานจากอิบน์ อีสะฮากที่ยืนยันว่าท่านนบี ﷺ ได้รับการบัยอะฮ์ของพวกนางทั้งสอง โดยอิบน์ อีสะฮากกล่าวว่า “ท่านนบี ﷺ ไม่จับมือกับสตรี แต่ท่านรับการบัยอะฮ์ของพวกนาง ครั้นเมื่อพวกนางยืนยันที่จะบัยอะฮ์ ท่านนบี ﷺ จึงกล่าวแก่พวกนางว่า “เชิญออกไปได้ ฉันรับการบัยอะฮ์ของพวกเธอเรียบร้อยแล้ว” (Ibn Hishām, 1990: 2/107) ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเสาหาบียาตทั้งสองท่านนี้ไม่เพียงแต่อยู่ร่วมในเหตุการณ์เท่านั้น แต่นางทั้งสองได้ร่วมให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ด้วยตนเองบนเงื่อนไขเหมือนกับบุรุษทุกประการ แม้นว่านางจะทราบดีว่าสิ่งที่ให้การบัยอะฮ์นั้นเป็นสิ่งที่หนักอึ้งสำหรับพวกนางก็ตาม อิบน์ สะอูดได้บันทึกถึงประวัติการญีฮาดของนางอุม്മ์ อุมาระฮ์ว่า นางได้เข้าร่วมญีฮาดในหลายสมรภูมิ ตั้งแต่สงครามอุหุด สงครามอัลหุคัยบียะฮ์ สงครามค็อยบ์ร สงครามหุญัยน และสงครามชะมามะฮ์ นางได้สูญเสียมือของนางในสงครามชะมามะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/303)

2) การบัยอะฮ์ที่เกิดขึ้นในยุคมะดีนะฮ์

หลังจากเหตุการณ์การบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 ประมาณสามเดือน¹ ท่านนบี ﷺ ได้อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์และเริ่มดำเนินการสถาปนารัฐอิสลามแห่งมะดีนะฮ์ต่อไป ภารกิจการสถาปนาชะรีอะฮ์และรัฐอิสลามเป็นภารกิจร่วมของมุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิง 70 กว่าชีวิตเสาหาบะฮ์ชายและหญิงชาวมะดีนะฮ์ที่ให้การบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 นี้เป็นพลังสำคัญและเป็นผู้อยู่แนวหน้าในการขับเคลื่อนกระบวนการแผ่ขยายศาสนาอิสลามสู่พลเมืองชาวมะดีนะฮ์อย่างรวดเร็ว โดยให้การบัยอะฮ์เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแผ่ขยายศาสนาอิสลามและสร้างเสถียรภาพรัฐอิสลามแห่งมะดีนะฮ์ สำหรับการบัยอะฮ์ของบรรดาเสาหาบียาตในยุคมะดีนะฮ์นั้นเกิดขึ้นหลายครั้งในหลายกรณี ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

ก. การบัยอะฮ์ของเสาหาบียาตชาวอันศอร်

เมื่อสำรวจรายงานเกี่ยวกับการบัยอะฮ์ของเสาหาบียาตชาวอันศอร်พบว่ามี 3 รายงานที่สำคัญดังต่อไปนี้

1- รายงานการบัยอะฮ์ของนางอุม്മ์ อะฎีเยฮ์ อัลอันศอรียะฮ์

รายงานจากอุม്മ์ อะฎีเยฮ์กล่าวว่า เมื่อท่านนบี ﷺ อพยพมาถึงนครมะดีนะฮ์ ได้สั่งให้สตรีชาวอันศอร်รวมตัวกันที่บ้านหลังหนึ่ง ท่านนบี ﷺ ได้ส่งอุม്മ์ อิบน์ อัลค็อฎฏอบไปยังพวกนาง เมื่อ

¹ เหตุการณ์บัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 นี้เกิดขึ้นในเดือนซุลหิจญะฮ์ (เดือนที่ 12 ของจันทรคติอาหรับ) ส่วนการอพยพไปยังนครมะดีนะฮ์ของท่านนบี ﷺ เกิดขึ้นในเดือนรอบีอุลเอาวัล (เดือนที่ 3 ของจันทรคติอาหรับ) (Al-Hākim, 2002: 2/682)

ไปถึงหน้าบ้านที่พวกนางรวมตัวอยู่ อุมร์ให้สะลามแก่พวกนางและพวกนางก็ตอบสะลาม อุมร์พูดขึ้นมาว่า “ข้าพเจ้าเป็นตัวแทนของท่านรศูลลลอฮ์มายังพวกเธอทั้งหลาย” พวกเราตอบว่า “ยินดีต้อนรับท่านรศูลลลอฮ์และตัวแทนของท่านรศูลลลอฮ์” อุมร์กล่าวว่า “ขอให้พวกเธอทั้งหลายจงให้การบัยอะฮ์ว่า จะไม่ตั้งภาคีใดๆ ต่อพระองค์อัลลลอฮ์ จะไม่ลักขโมย จะไม่ผิดประเวณี จะไม่ฆ่าลูกๆ ของพวกเธอ จะไม่นำมาซึ่งการใส่ร้ายโดยการเสกสรรลูกหลงเพื่อให้เป็นลูกของเขา จะไม่ขัดขืนคำสั่งในเรื่องที่ดีงาม” พวกเรากล่าวว่า “เราให้การบัยอะฮ์ตามนั้น” อุมร์ อะฎียะฮ์เล่าอีกว่า อุมร์ได้ยื่นมือมาจากนอกบ้านและพวกเราก็ได้ยื่นมือออกไปจากในบ้าน และอุมร์กล่าวว่า “โอ้พระองค์อัลลลอฮ์จงเป็นสักขีพยาน” อุมร์ อะฎียะฮ์เล่าต่อว่า อุมร์ได้สั่งให้พวกเรานำบรรดาหญิงสาวและผู้ที่มาประจำเดือนออกมาในวันอีกทั้งสองวัน ไม่บัญญัติให้พวกเราออกไปละหมาดญุมอัต แต่สั่งห้ามพวกเราเดินตามศพเพื่อส่งไปยังสุสาน (Ibn Hanbal: 27309¹; Ibn Sa'd, 1990: 8/4-5)

2- รายงานการบัยอะฮ์ของนางอัสมาอ์ บินต์ อะซิด อิบน์ อัลสะกัน อัลอันศอรียะฮ์²

รายงานจากนางอัสมาอ์ บินต์ อะซิดว่า ท่านรศูลลลอฮ์ ﷺ ได้รวบรวมสตรีมุสลิมเพื่อทำการบัยอะฮ์ นางอัสมาอ์ได้ถามท่านนบี ﷺ ว่า “ทำไมท่านได้ซ่อนมือของท่านจากพวกเรา โอ้ท่านรศูลลลอฮ์ ?” ท่านรศูลลลอฮ์ ﷺ ตอบว่า “ฉันไม่จับมือกับสตรี แต่ฉันรับการบัยอะฮ์ของพวกนาง” ในกลุ่มนั้นมีสตรีผู้หนึ่งซึ่งสวมใส่กำไลมือทั้งสองข้างและแหวนทองคำ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวแก่นางว่า “โอ้แม่นาง เธอจะจิตใจไม่ถ้าวะพระองค์อัลลลอฮ์ทรงประดับประดาเธอด้วยกำไลมือและแหวนจากก้อนไฟนรกในวันกียามะฮ์?” นางกล่าว “ขอความคุ้มครองจากพระองค์อัลลลอฮ์ โอ้ท่านนบีของอัลลลอฮ์” นางอัสมาอ์ได้กล่าวแก่หญิงคนนั้นว่า “โอ้น้ำสาว จงถอดออกสิ่งที่ท่านสวมใส่อยู่” นางจึงถอดออก... (Ibn Hanbal: 27572)³

รายงานจากนางอัสมาอ์ บินต์ อะซิดกล่าวอีกว่า พวกเราได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านรศูลลลอฮ์ ﷺ และท่านได้รับการบัยอะฮ์ของพวกเราตามที่อัลกุรอานได้ตรัสไว้ความว่า “พวกนางจะไม่ตั้งภาคีใดๆ ต่ออัลลลอฮ์ จะไม่ลักขโมย จะไม่ทำชั่ว จะไม่ฆ่าลูกๆ ของพวกนาง” (Al-Mumtahinah 60: 12)

¹ ซูอัยบ์ อัลอันนะฎูตและคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษศอฮีหฺ (Ibn Hanbal, 2001: 45/298)

² ชื่อเต็มของนางคือ อัสมาอ์ บินต์ อะซิด อิบน์ อัลสะกัน อิบน์ รอฟีอ์ อิบน์ อัมรียฺ อัลกีอัยศ์ อิบน์ ซัยด์ อิบน์ อับดุลอัซซัด บางคนกล่าวว่าชื่อจริงของนางคือ ฟุฏัยยะฮ์ ส่วนชื่อเรียกของนางคือ อุม്മ์ อามิร อัลอัชชะลียะฮ์ หรือบางคนเรียกว่า อุม്മ์ สะละมะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/244; Ibn 'Abd al-Barr, 2006: 2/486; Ibn Hajar, 1853: 8/12)

³ ซูอัยบ์ อัลอันนะฎูตและคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษฏออิฟเพราะมีสายสืบที่มีชื่อว่าชะสุรฺ อิบน์ เหาซิบ (شهر بن حوشب) ซึ่งเป็นสายสืบที่ฏออิฟ ส่วนข้อความที่ว่า “ฉันไม่จับมือกับสตรี” เป็นศอฮีหฺลิฆษียริศ (Ibn Hanbal, 2001: 45/554)

และท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “ฉันไม่จับมือกับสตรีแต่ฉันรับการบัยอะฮ์ของพวกเธอตามที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงรับการบัยอะฮ์ของพวกเธอ” (Ibn Sa‘d, 1990: 8/8)

3- รายงานการบัยอะฮ์ของนางสลมา บินต์ ก็อยส์ อัลอันศอรียะฮ์

รายงานจากนางสลมา บินต์ ก็อยส์ เล่าว่า ดิฉันเข้าไปหาท่านนบี ﷺ เพื่อให้การบัยอะฮ์พร้อมกับสตรีชาวมะดีนะฮ์กลุ่มหนึ่ง ท่านนบี ﷺ ได้กำหนดเงื่อนไขการบัยอะฮ์แก่พวกเราว่า “จะไม่ตั้งภาคีใดๆ ต่อพระองค์อัลลอฮ์ จะไม่ลักขโมย จะไม่ทำชั่ว จะไม่ฆ่าลูกๆ ของพวกเราเอง จะไม่นำมาซึ่งการใส่ร้ายโดยการเสกสรรลูกหลงพอให้เป็นลูกของเขาและจะไม่ขัดขืนคำสั่งของท่านนบี ﷺ ในเรื่องดีงาม” นางสลมากล่าวอีกว่า ท่านนบี ﷺ พูดอีกว่า “พวกเธอทั้งหลายอย่างใดหลอกลวงบรรดาสามีของพวกเธอ” พวกเราทั้งหลายก็ได้บัยอะฮ์ในเรื่องดังกล่าว เสร็จแล้วพวกเราก็กายกกลับไปที่เมื่อนี้ได้ฉันได้กล่าวแก่สตรีคนหนึ่งว่า “จงกลับไปหาท่านนบี ﷺ อีกครั้งหนึ่ง และถามท่านว่า การหลอกลวงสามีที่ว่ามันหมายถึงอะไร?” สตรีคนนั้นจึงไปถามท่านนบี ﷺ และท่านนบี ﷺ ได้อธิบายว่า “หมายถึงแอบเอาทรัพย์สินของสามีแล้วนำไปให้แก่คนอื่น” (Ibn Hanbal: 27133)²

ข. การบัยอะฮ์ของบรรดาสตรีชาวมุฮาญิรก่อนเหตุการณ์สนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์

หลังจากท่านนบี ﷺ อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์ บรรดาสตรีที่รู้เรื่องมักกะฮ์ที่เข้ารับอิสลามได้ทยอยหลบหนีออกจากนครมักกะฮ์อพยพติดตามท่านนบี ﷺ ไปยังนครมะดีนะฮ์ ทั้งนี้เพื่อปกป้องศาสนาและหลีกเลี่ยงจากความกดดันของชาวมุชริกมักกะฮ์ แม้ว่าไม่พบรายงานที่กล่าวถึงการบัยอะฮ์ของกลุ่มสตรีมุฮาญิรเหล่านี้เป็นการเฉพาะ แต่เมื่อสำรวจในตำรานามานุกรมต่างๆ พบรายนามสะาะหาบียาตชาวมุฮาญิรกลุ่มหนึ่งที่เข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์หลังจากท่านนบี ﷺ ได้ฮิญาเราะฮ์มายังมะดีนะฮ์แล้ว ตัวอย่างเช่น

1. นางอัลเหาลาฮ์ บินต์ ตะวัยค์ อิบну หะบีบ³
2. นางสุซัยละฮ์ บินต์ อัลฮาริษ อิบну หัซัน อิบну บะญีริ อิบну อัลสุซัม⁴

¹ นางมีชื่อเต็มว่า สลมา บินต์ ก็อยส์ อิบну อัมร์ อิบну อุบัยด์ อิบну มาลิก อิบну อะดีซ อิบну อามิร อิบну มอนัม อิบну อะดีซ อิบну อัลนะญาร อัลอันศอรียะฮ์ มีชื่อเรียกว่า อุมม์ อัลมุนชิร (أم المنذر) (Ibn Sa‘d, 1990: 8/310)

² อัลฮัยษิมีย์กล่าวว่า หะดีษนี้มีบันทึกในอะหมัด, อับดู ดะอูด และอัลกูอบะรอไนฮ์ โดยมีสายรายงานที่น่าเชื่อถือ (Al-Haythimi, 2001: 6/30)

³ อิบну สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากฮิญาเราะฮ์ (Ibn Sa‘d, 1990: 8/193)

⁴ อิบну สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามหลังจากฮิญาเราะฮ์ และให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ (Ibn Sa‘d, 1990: 8/218)

3. นางอุษษะ บินต์ สะอูด อัลอัศละมียะฮ์¹
4. นางอุม്മ์ มุฏอฮ์ อัลอัศละมียะฮ์²
5. นางอุม്മ์ สีนาน อัลอัศละมียะฮ์³
6. นางอุม്മัยยะฮ์ บินต์ ก็อยส์ อปี อัลศ็อลด์ อัลฆิฟารียะฮ์⁴
7. นางอุม്മ์ หุฟัยด์ อัลฮิลาเลียฮ์⁵
8. นางอุม്മ์ สุนบุละฮ์ อัลมาลิกียะฮ์ อัลคอซาอียะฮ์⁶
9. นางอุม്മ์ ศุบัยยะฮ์ เคาละฮ์ บินต์ ก็อยส์ อัลญุสะนียะฮ์⁷
10. นางเสาคะฮ์ บินต์ อปี ฎุบัยล์ อัลญุสะนียะฮ์⁸
11. นางอุม്മ์ ชะริก ฆุซัยยะฮ์ บินต์ ญาบิร⁹
12. นางฟาฏิมะฮ์ บินต์ เสาคะฮ์ อิบนุ อปี ฎุบัยล์ อัลญุสะนียะฮ์¹⁰

นอกจากนี้ยังมีรายชื่อเสาะหาบียาตท่านอื่นๆ ที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากนางได้อิจเราะฮ์ติดตามท่านนบี ﷺ ไปยังนครมะดีนะฮ์ ซึ่งอิบนุ สะอูดได้รวบรวมรายชื่อของพวกนางไว้

¹ อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ และนางเป็นเจ้าของเต็นท์รักษากนไข่ในมัสยิดอัลนะบะวีฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/226)

² อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามหลังจากอิจเราะฮ์ และให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ และได้เข้าร่วมสงครามที่อัยบร (Ibn Sa'd, 1990: 8/227)

³ อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/227)

⁴ อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ และเข้าร่วมสงครามที่อัยบรด้วย (Ibn Sa'd, 1990: 8/227)

⁵ อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/228)

⁶ อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/228)

⁷ อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/229)

⁸ อิบนุ สะอูดกล่าวว่า นางเข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/230)

⁹ อิบนุ หะบิบกล่าวว่า นางให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ (Ibn Ḥabīb, n.d.: 411)

¹⁰ อิบนุ หะบิบกล่าวว่า นางให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากอิจเราะฮ์ (Ibn Ḥabīb, n.d.: 411)

ในหัวข้อ “รายนามบรรดาศตริมุสลิมที่ทำให้การบัยอะฮ์จากเผ่ากูร็อยช์ บรรดาผู้นำและคนรับใช้ของพวกเขา และบรรดาศตริอาหรับที่แปลกหน้า” และในหัวข้อ “รายนามศตริมุสลิมอาหรับที่แปลกหน้า ผู้ได้อพยพและได้ให้การบัยอะฮ์” (Ibn Sa‘d, 1990: 8/178, 216) ส่วน อิบน์ หะบีบก็ได้รวบรวมรายชื่อของพวกนางภายใต้หัวข้อ “รายนามศตริที่ทำให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ” (Ibn Habīb, n.d.: 406)

ค. การบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาตในเหตุการณ์สนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์¹

ในปีที่ 6 หลังจากพำนักอยู่ในนครมะดีนะฮ์ ท่านนบี ﷺ ประารถจะเดินทางไปทำอุมเราะฮ์ ณ วิหารกะอ์บะฮ์ที่นครมักกะฮ์ พร้อมกับประกาศเชิญชวนบรรดาเศาะหาบะฮ์ให้ร่วมเดินทางกับท่านด้วย ขบวนของท่านนบี ﷺ เริ่มเดินทางออกจากนครมะดีนะฮ์ในเดือนชุลเกาะอ์ดะฮ์โดยมีผู้ร่วมขบวนจำนวนประมาณ 1,400 คน² โดยไม่มีใครนำพาอาวุธนอกจากมีดสั้นประจำกายเพื่อป้องกันตัวในยามจำเป็นเท่านั้น³ เมื่อข่าวการเดินทางมาของท่านนบี ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮ์จำนวนมากมายังมาถึงชาวอาหรับมักกะฮ์ พวกเขาไม่ยอมเชื่อว่าฝ่ายมุสลิมมาด้วยสันติเพื่อแสวงบุญเท่านั้น พวกเขาหวาดหวั่นว่าฝ่ายมุสลิมจะมาโจมตีนครมักกะฮ์ จึงรีบจัดทัพกันอย่างเร่งด่วนเพื่อสกัดกั้นไม่ให้ชาวมุสลิมเข้ามายังนครมักกะฮ์ เมื่อขบวนของท่านนบี ﷺ มาถึงที่อุสฟาน (عُصْفَانَ) ทราบว่ากองกำลังของชาวมักกะฮ์กำลังยกทัพมา ท่านนบี ﷺ จึงนำขบวนเลี้ยวไปทางอื่นเพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะกับกองกำลังของพวกมักกะฮ์ จนกระทั่งขบวนของท่านนบี ﷺ ไปหยุดอยู่ที่ตำบลหุคัยบียะฮ์ หลังจากมีการเจรจาเรื่อยๆ และปรึกษาหากันระยะหนึ่งแล้ว สุดท้ายท่านนบี ﷺ ได้

¹ หุคัยบียะฮ์ เป็นชื่อสถานที่แห่งหนึ่งตั้งอยู่ห่างจากนครมักกะฮ์ไปทางญิดดะฮ์ประมาณ 22 กิโลเมตร ซึ่งสถานที่นี้ปัจจุบันเรียกว่า อัลชะมิสีย์ (الشميسية) ณ ที่นั่นมีสวนแห่งหนึ่งซึ่งรู้จักกันในนามสวนหุคัยบียะฮ์ และมีมัสยิดหลังหนึ่งชื่อว่ามัสยิดริฎวาน เข้าใจกันว่ามัสยิดหลังนี้สร้างขึ้นมาบนสถานที่ที่เกิดบัยอะฮ์ อัจริฎวาน (Al-Balādi, 1984: 299)

² สำหรับตัวเลขจำนวนผู้เข้าร่วมในสนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์นั้นแม้แต่ในรายงานศอฮีห์ บุกอริย์เองก็มีความแตกต่างกันซึ่งอยู่ระหว่าง 1,300 – 1,500 คน (Bukhārī: 4152-4155) แต่อัลบัยฮะกีฮ์เห็นว่า 1,400 คน เป็นรายงานที่ศอฮีห์ที่สุด (Al-Bayhaqī, 1988: 4/98)

³ ในรายงานของบุกอริย์ หะดีษเลขที่ 4178 และ 4179 เข้าใจได้ว่าฝ่ายมุสลิมก็มีการพาอาวุธมาด้วย ในขณะที่อัลวาเกิดีย์ได้รายงานคำพูดของท่านนบี ﷺ ว่า “أَسْتُ أَحْمِلُ السَّلَاحَ إِنَّمَا خَرَجْتُ مُعْتَمِرًا” หมายความว่า “ฉันไม่ได้นำอาวุธมา แท้จริงฉันมาเพื่อทำอุมเราะฮ์” (Al-Wāqidi, n.d.: 573) ซึ่งสองรายงานนี้ไม่น่าจะขัดแย้งกัน อาวุธที่ท่านนบี ﷺ กล่าวถึงนี้น่าจะหมายถึงอาวุธหนักที่ใช้ในการสงครามอย่างสมบูรณ์แบบ ไม่ใช่มีดหรือดาบสั้นๆ ที่เป็นอาวุธประจำกายของชาวอาหรับที่พกพาในการเดินทาง

ส่งอุษมาน อิบน์ อัฟฟานเข้าไปยังนครมักกะฮ์เพื่อเป็นตัวแทนเจรจากับอบู สุฟยานและบรรดาผู้นำในมักกะฮ์ การเจรจาดำเนินไปหลายวัน ในระหว่างนั้นชาวกูร็อยซ์มักกะฮ์ได้กักตัวอุษมานอยู่กับพวกเขาชั่วคราว จนกระทั่งมีข่าวแพร่สะพัดว่าอุษมานถูกพวกมักกะฮ์สังหารเสียชีวิตไปแล้ว (Ibn Hanbal: 18910; Ibn Hishām, 1990: 3/262)

ในขณะที่อุษมานยังไม่กลับมา ชาวมุสลิมมีความวิตกกังวลว่าอุษมานอาจถูกฆ่าตายแล้วจริงตามข่าว ความรู้สึกนี้ได้กระจายไปทั่ว พวกเขาพร้อมที่จะจับอาวุธลุกขึ้นมาสู้รบกับชาวมักกะฮ์เพื่อแก้แค้นแทนอุษมาน ท่านนบี ﷺ จึงได้เรียกบรรดาเศาะหาบะฮ์เพื่อทำการบัยอะฮ์ภายใต้ต้นไม้ต้นหนึ่งซึ่งมีชื่อว่าสะมุเราะฮ์ (سَمُرَة) (Muslim: 1856) โดยชาวมุสลิมทุกคนตกลงว่าหากอุษมานมีอันเป็นไปจริง พวกเขายินดีเต็มใจที่จะสู้รบพลีชีพเพื่อแก้แค้นแทนอุษมาน ซึ่งการบัยอะฮ์ในครั้งนี้รู้จักกันในนาม “บัยอะฮ์ อัลริฎวาน (بيعة الرضوان)” (Al-Tabari, 2001: 21/272; Bukhārī: 3698) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อการบัยอะฮ์เสร็จสิ้นอุษมานได้ปรากฏตัวโดยไม่มีอะไรเกิดขึ้นอย่างที่เขาคือ

สุดท้ายฝ่ายมุสลิมและพวกมักกะฮ์ได้มีการเจรจาลงนามสงบศึกกันซึ่งรู้จักกันในนามสนธิสัญญาหุดัยบียะฮ์ โดยทั้งสองฝ่ายมีข้อตกลงร่วมกันตามที่ปรากฏในรายงานต่างๆ¹ สรุปได้ดังนี้

1. ทั้งสองฝ่ายยุติสงครามเป็นเวลา 10 ปี
2. ผู้ใดก็ตามที่เป็นชาวกูร็อยซ์หากเดินทางมาอยู่กับท่านนบี ﷺ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองของเขา จะต้องถูกส่งตัวกลับทันที
3. ผู้ใดก็ตามที่เคยมาอยู่กับท่านนบี ﷺ แล้วหนีมายังชาวกูร็อยซ์ จะไม่ถูกส่งตัวกลับ
4. ความบาดหมางที่มีอยู่ระหว่างกันให้พักไว้ก่อนโดยยึดถือสนธิสัญญาและความไว้วางใจซึ่งกันละกัน
5. ชาวอาหรับกลุ่มใดที่ปรารถนาจะเข้าเป็นพันธมิตรกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้พึงถือว่ามีเสรีภาพที่จะทำได้
6. ไม่อนุญาตให้ชาวมุสลิมเข้านครมักกะฮ์ในปีนี้ แต่อนุญาตให้เข้ามาในปีหน้า โดยให้พำนักอยู่ในมักกะฮ์ได้ไม่เกิน 3 วัน และจะต้องไม่มีอาวุธอื่นติดตัวมานอกจากมีดสั้นเพียงเล่มเดียวเท่านั้น

สำหรับการบัยอะฮ์ อัลริฎวานในครั้งนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อัลกุรอานได้กล่าวยกย่องผู้ให้การบัยอะฮ์ในครั้งนี้ว่า

¹ ดูใน Bukhārī: 2698, 2700; Muslim: 1784; Abū Dāwud: 2766; Ibn Hishām, 1990: 3/263-264

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٥٠﴾ وَمَعَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾

ความว่า “โดยแน่นอน พระองค์อัลลอฮฺทรงโปรดปรานต่อบรรดาผู้ศรัทธาขณะที่พวกเขาให้สัตยาบันแก่เจ้าได้ต้นไม้ เพราะพระองค์ทรงรอบรู้ดีถึงสิ่งที่มีอยู่ในจิตใจของพวกเขา พระองค์จึงทรงประทานความสงบใจลงมาบนพวกเขาและได้ทรงตอบแทนแก่พวกเขาซึ่งชัยชนะอันใกล้นี้ และทรัพย์สินเฉลยอันมากมายที่พวกเขาจะได้รับมัน และอัลลอฮฺเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงปรีชาญาณ” (Al-Fath 48: 18)

จากโครงการข้างต้นสรุปได้ว่าผู้ให้การบัยอะฮ์ อรริฎวานนี้ จะได้รับความประเสริฐ 5 ประการต่อไปนี้

1. พระองค์อัลลอฮฺทรงพึงพอพระทัยต่อพวกเขา
2. พระองค์อัลลอฮฺทรงขนานนามพวกเขาว่าศรัทธาชน
3. พระองค์อัลลอฮฺทรงเปิดเผยสิ่งที่อยู่ในจิตใจของพวกเขา
4. พระองค์อัลลอฮฺทรงประทานความสงบในจิตใจของพวกเขา
5. พระองค์อัลลอฮฺทรงตอบแทนพวกเขาด้วยชัยชนะอันใกล้และทรัพย์สินสงครามจำนวนมาก

นอกจากนี้ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวยกย่องแก่ผู้ให้การบัยอะฮ์ อรริฎวานว่า “พวกเจ้าทั้งหลายเป็นชาวโลกที่ประเสริฐที่สุด” (Bukhārī: 4154) และท่านกล่าวอีกว่า “ด้วยพระประสงค์ของอัลลอฮฺ จะไม่มีผู้ใดแม้แต่คนเดียวเข้านรกจากบรรดาผู้ที่ให้การบัยอะฮ์ได้ต้นไม้” (Muslim: 2496) มีรายงานจากญาบิรเล่าว่า คนใช้ของหาญิบ อิบนุ อบี บัดตะอะฮ์ (حاتب بن أبي بلتعنة) คนหนึ่งเข้าไปฟ้องเรื่องของหาญิบต่อท่านนบี ﷺ พร้อมกล่าวว่า “โอ้ท่านรَسُولุลลอฮฺ หาญิบจะต้องเข้านรกอย่างแน่นอน” ท่านนบี ﷺ กล่าวปฏิเสธว่า “คุณ โทหก เขาจะไม่เข้านรก เพราะเขาเป็นผู้หนึ่งที่เข้าร่วมสงครามบัตร์ และหุคัยบียะฮ์” (Al-Tirmidhī: 3864)¹

สำหรับประเด็นเนื้อหาข้อตกลงในบัยอะฮ์ อรริฎวานนั้นพบว่า มีรายงานที่แตกต่างกัน 3 กลุ่มดังนี้

¹ อัลติรมิซีย์กล่าวว่า เป็นหะดีษหะสันศอฮีห์และอัลอัลบานียืนยันจักษ์ว่าเป็นหะดีษศอฮีห์เช่นกัน (Al-Tirmidhī, n.d.: 869)

กลุ่มแรกเห็นว่าเป็นข้อตกลงในเรื่องการพลีชีพ ดังที่มีรายงานจากยะซีด อิบนุ อะบี อุบัยด์ กล่าวไว้ว่า ฉันได้ถามสะละมะฮ์ อิบนุ อัลอักวะฮ์ (سلمة بن الأكوع) ว่า “ท่านได้บัยอะฮ์กับท่าน رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ที่หุคัยบียะฮ์ในเรื่องใด ?” เขาตอบว่า “เรื่องความตาย (การพลีชีพ)” (Bukhāri: 2960, 4169, 7206; Al-Nasā'i: 4159)

กลุ่มที่สองเห็นว่าเป็นข้อตกลงในเรื่องการไม่หลบหนีเอาตัวรอด ดังมีรายงานจากญาบิร กล่าวไว้ว่า พวกเราในช่วงเหตุการณ์หุคัยบียะฮ์นั้นมีจำนวน 1400 คน พวกเราได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่าน นบี ﷺ และอุมัรเป็นผู้จับมือท่านนบี ﷺ ซึ่งอยู่ใต้ต้นไม้สะมุเราะฮ์ ญาบิรกล่าวว่า “พวกเราได้บัยอะฮ์ในเรื่องที่จะไม่หลบหนี ไม่ใช่บัยอะฮ์ในเรื่องการพลีชีพ” (Muslim: 1856) ในสำนวนอื่น กล่าวว่า “พวกเราไม่ได้บัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในเรื่องการพลีชีพ แต่เราบัยอะฮ์ในเรื่องการไม่หลบหนี” (Muslim 33/ 68)

กลุ่มที่สามเห็นว่าเป็นข้อตกลงในเรื่องการอดทน ดังปรากฏในศอฮิห์บุคอริฮ์ ซึ่งมีคนถาม นานาฟีฮ์ว่า “พวกเขาได้บัยอะฮ์ในเรื่องใด เรื่องเกี่ยวกับการพลีชีพใช่หรือไม่?” นานาฟีฮ์ตอบว่า “ไม่ใช่ แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความอดทน” (Bukhāri: 2958)

ทั้งสามกลุ่มความเห็นนี้ล้วนมาจากรายงานที่ศอฮิห์ทั้งสี่และไม่ได้ขัดแย้งกัน ทั้งนี้ เพราะว่าการให้สัตยาบันในเรื่องความตายนั้นหมายถึงจะต่อสู้กับศัตรูจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ซึ่งจะต้องอาศัยความอดทนและไม่หนีเอาตัวรอดเมื่อเผชิญกับศัตรู ในขณะที่เดียวกันการให้สัตยาบันว่าจะไม่หนีเมื่อเผชิญหน้ากับศตวรรษนั้นซึ่งผลก็คือเป็นไปได้สองทางคืออาจชนะเหนือศัตรูหรือพ่ายแพ้ หากพ่ายแพ้อาจถูกฆ่าเสียชีวิตหรือตกเป็นเชลยของศัตรูก็ได้ ซึ่งแน่นอนผู้ที่ตกอยู่ในสภาพที่เป็นเชลยก็จะต้องอยู่ด้วยความอดทน กล่าวโดยสรุปแล้วบางรายงานบอกถึงสิ่งที่ให้การบัยอะฮ์ในขณะที่อีกบางรายงานบอกถึงผลลัพธ์ของการบัยอะฮ์ ส่วนอัลติรมิซีย์พยายามหาทางออกจากรายงานที่แตกต่างนี้ว่า เสาะหาบะฮ์บางท่านให้การบัยอะฮ์ในเรื่องความตาย ในขณะที่อีกบางส่วนให้การบัยอะฮ์ในเรื่องที่จะไม่หนีเอาตัวรอด (Ibn Hajar, 2005a: 7/218, 9/272)

สนธิสัญญาสันติภาพหุคัยบียะฮ์และบัยอะฮ์ อรรถิฎวานเป็นสองเหตุการณ์ที่สำคัญมากซึ่งได้พลิกโฉมหน้าการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และด้านการเผยแผ่ ในประวัติศาสตร์อิสลาม นอกจากทำให้ชาวอาหรับยอมรับการมีตัวตนของรัฐอิสลามแห่งมะดีนะฮ์ ภายใต้การนำของนบีมุหัมมัด ﷺ ในคาบสมุทรอาระเบียแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้รัฐอิสลาม สะสมความมั่นคงและเสถียรภาพ เพื่อสร้างความพร้อมไปสู่เวทีการเมืองและศาสนานอกคาบสมุทรอาระเบียต่อไป

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้โดยตรงก็คือ พบว่าไม่ใช่เฉพาะเสาหาบะฮ์ชายเท่านั้นที่เข้าร่วมในเหตุการณ์สำคัญในครั้งนี้ หากแต่มีเสาหาบียาตจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมใน

เหตุการณ์นี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านหญิง อุม്മ สะละมะฮ์ ซึ่งนอกจากได้ให้การบัยอะฮ์ อรรฎิวานแล้ว นางยังเป็นบุคคลสำคัญในการสานรอยร้าวและความเข้าใจผิดของบรรดาเศาะหาบะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ อันเนื่องมาจากท่านนบี ﷺ ไปยอมรับและลงนามในสนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์ต่างๆ ที่ดูอย่างผิวเผินแล้วฝ่ายมุสลิมเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบอย่างชัดเจน อีกทั้งพวกเขาผิดหวังเป็นอย่างมากที่ไม่สามารถเข้าไปเยี่ยมและเวียนวิหารกะอ์บะฮ์ได้อย่างที่พวกเขาตั้งใจไว้ มีรายงานในศอฮิห์บุคอรีย์เล่าว่า หลังจากเสร็จสิ้นการลงนามในสนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์เรียบร้อยแล้ว ท่านนบี ﷺ ได้สั่งให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ทำการเชือดสัตว์และ โกงนผมเพื่อยุติการทำอุมเราะฮ์ ท่านนบี ﷺ ได้สั่งถึงสามครั้งโดยไม่มีเศาะหาบะฮ์ท่านใดยอมปฏิบัติตามเลย ทั้งนี้เพราะว่ายังรู้สึกแค้นเคืองใจในสนธิสัญญาที่พวกเขาเห็นว่าฝ่ายมุสลิมเสียเปรียบและพ่ายแพ้ จนกระทั่งท่านนบี ﷺ รู้สึกไม่สบายใจและได้เข้าไปปรึกษากับท่านหญิงอุม്മ สะละมะฮ์ ซึ่งนางได้เสนอแนะแก่ท่านนบี ﷺ ว่า ให้ท่านนบี ﷺ ลงมือทำก่อนโดยไม่ต้องพูดกับใคร เมื่อเห็นท่านนบี ﷺ ได้เชือดสัตว์และ โกงนผม บรรดาเศาะหาบะฮ์ต่างก็รีบปฏิบัติตามท่านนบี ﷺ จนเกิดการชุลมุนกันเล็กน้อย (Bukhārī: 2731, 2732)

นอกจากท่านหญิงอุม്മ สะละมะฮ์แล้ว ยังพบว่ายังมีบรรดาเศาะหาบียะฮ์ท่านอื่นๆ ที่เข้าร่วมบัยอะฮ์ อรรฎิวานครั้งนี้อีกด้วย ดังเช่นรายนามต่อไปนี้

1- นางอัลรอบีอ์ บินด์ มุอาวิซ อิบน์ อฟรอฮ์ อัลอศอริยะฮ์ ซึ่งอิบน์ อัลอะษีร กล่าวว่า นางเป็นหนึ่งในบรรดาผู้ให้การบัยอะฮ์ อรรฎิวานภายใต้ต้นไม้ (Ibn al-Athīr, 1994: 7/108)

2- นางฟุร้อยะฮ์ บินด์ มาลิก อิบน์ ลินาน ซึ่งอิบน์ อัลอะษีร กล่าวว่า นางเป็นพี่น้องกับอบุสะอีด อัลคุฎรีฮ์ และเป็นผู้ให้การบัยอะฮ์ อรรฎิวาน (Ibn al-Athīr, 1994: 7/229)

3- นางอุม്മ ฮาซิม หรืออุม്മ ฮิซาม บินด์ อัลหาริษ อิบน์ อัลนุอ์มาน อัลอันศอริยะฮ์ ซึ่งอิบน์ อัลอะษีร กล่าวว่า นางให้การบัยอะฮ์ อรรฎิวาน (Ibn al-Athīr, 1994: 7/392)

4- นางสลมา บินด์ ก้อยส์ อิบน์ อัมร์ อัลนะญริยะฮ์ อัลอันศอริยะฮ์ ซึ่งอิบน์ อัลอะษีร กล่าวว่า นางมีชื่อเรียกว่า อุม്മ อัลมุนชิร นางเป็นผู้ให้การบัยอะฮ์หลายครั้ง เคยละหมาดสองกิบละฮ์ และให้การบัยอะฮ์ อรรฎิวาน (Ibn al-Athīr, 1994: 7/150)

ง. การบัยอะฮ์ของเศาะหาบียะฮ์ผู้ลี้ภัยหลังจากเหตุการณ์สนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์

การบัยอะฮ์ของเศาะหาบียะฮ์ผู้ลี้ภัยที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์สนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์เป็นการบัยอะฮ์ที่โดดเด่นมากของสตรีในประวัติศาสตร์อิสลาม ทั้งนี้เพราะว่ามีการกล่าวถึงรายละเอียดอย่างชัดเจนในอัลกุรอาน เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากท่านนบี ﷺ ได้ลงนามยอมรับสนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์ซึ่งมีข้อตกลงข้อหนึ่งไว้ว่า “ผู้ใดก็ตามที่เป็นชาวกุร็อยช์หากลี้ภัยมาอยู่กับท่านนบี ﷺ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองของเขา จะต้องถูกส่งตัวกลับทันที” หลังจากนั้นไม่นานปรากฏว่ามีสตรีมุสลิมกลุ่มหนึ่งจากนครมักกะฮ์ได้หนีออกจากนครมักกะฮ์อพยพลี้ภัยมาอยู่กับท่านนบี ﷺ ที่

นครมะดีนะฮ์ และพระองค์อัลลอฮ์ทรงให้มีการทดสอบศตริกกลุ่มนี้พร้อมกับทรงยกเว้นศตริกกลุ่มนี้ ออกจากข้อตกลงข้างต้น คือไม่ให้ส่งตัวพวกนางกลับไปยังนครมักกะฮ์ ตามที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา หุคัยบียะฮ์ ดังที่อัลกุรอานได้กล่าวไว้ว่า

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاِمْتَحِنُوهُنَّ ۗ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَءَاتُوهُنَّ مَّا أَنفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنكِحُوهُنَّ إِذَا ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْئَلُوا مَّا أَنفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمُ مَّا أَنفَقُوا ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ تَحْكُمُ بِهِ بَيْنَكُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٠﴾ وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقِبْتُمْ فَاتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِّثْلَ مَّا أَنفَقُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِءِ مُؤْمِنُونَ ﴿٩١﴾ يَأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ ۚ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعُهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ۗ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٢﴾﴾

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อบรรดาหญิงผู้ศรัทธาเป็นผู้ลี้ภัยมาหาพวกเจ้า ก็จงสอบสวนพวกนาง อัลลอฮ์ทรงรู้ดียิ่งในการศรัทธาของพวกนาง ครั้นเมื่อพวกเจ้ารู้ว่าพวกนางเป็นผู้ศรัทธา ก็อย่าได้ส่งพวกนางกลับไปยังพวกปฏิเสธศรัทธา พวกนางมิได้เป็นที่อนุมัติแก่พวกเขา และพวกเขาก็มิได้เป็นที่อนุมัติแก่พวกนาง และจงจ่ายค่านให้พวกเขา (สามีเดิมที่เป็นกาเฟร) สิ่งที่พวกเขาได้จ่ายไป (มะฮัร) และไม่เป็นบาปอันใดแก่พวกเจ้าที่จะแต่งงานกับพวกนาง เมื่อพวกเจ้าได้ให้แก่พวกนางซึ่งของหมั้นของพวกนาง และอย่าหวังเหนี่ยวพันระการแต่งงานของบรรดาหญิงผู้ปฏิเสธศรัทธา และจงขอคืนสิ่งที่พวกเจ้าได้ใช้จ่ายไป และให้พวกเขาขอคืนสิ่งที่พวกเขาได้ใช้จ่ายไป นั่นคือข้อตัดสินของอัลลอฮ์ พระองค์ทรงตัดสินในระหว่างพวกเจ้า และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณ และถ้าคนใดในบรรดาภรรยาของพวกเจ้าหนีออกไปสู่พวกปฏิเสธศรัทธาแล้ว ครั้นเมื่อพวกเจ้าสามารถแก้แค้นบริบทมาได้ ก็จงจ่ายค่านให้แก่บรรดาผู้ที่บรรดาภริยาของพวกเขาหนีไปเท่ากับจำนวนที่พวกเขาได้จ่ายไป และจงยำเกรงอัลลอฮ์ ผู้ซึ่งพวกเจ้าเป็นผู้ศรัทธาต่อพระองค์เถิด โอ้ นะบีเอ๋ย เมื่อบรรดาหญิงผู้ศรัทธาได้มาหาเจ้า โดยพวกนางให้การบัยอะฮ์แก่เจ้า ในอันที่พวกนางจะไม่ตั้งภาคีใด ๆ ต่ออัลลอฮ์ และจะไม่ขโมย และจะไม่ทำชั่ว และจะไม่ฆ่าลูกๆ ของพวกนาง และจะไม่นำมาซึ่ง

การใส่ร้ายโดยการเสกสรรลูกหลงเพื่อให้เป็นลูกของเขา และจะไม่ขัดขึ้นคำสั่ง
ของเจ้าในเรื่องสิ่งงมงาย ดังนั้นจึงรับการบัยอะฮ์ของพวกนาง และจงขอต่ออัลลอฮ์ให้
ทรงอภัยแก่พวกนาง แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงอภัยผู้ทรงเมตตาเสมอ (Al-
Mumtahinah 60: 10-12)

ปรากฏในศอฮ์หุคอรีย์รายงานว่า เมื่อสุฮัยล์ อิบну อัมร์ ได้เขียนสนธิสัญญาในวันนั้น (คือ
วันหุคัยบียะฮ์) โดยที่เขาได้ทำข้อตกลงกับท่านนบี ﷺ ว่า ผู้ใดก็ตามจากหมู่พวกเขาได้ไปอยู่กับ
ท่านนบี ﷺ แม้ว่าได้เข้ารับศาสนาอิสลามแล้วก็ตาม ท่านนบี ﷺ จะต้องส่งตัวกลับไปยังพวกเขา
โดยที่เขาจะจัดการกันเองระหว่างพวกเขา ซึ่งทำให้ฝ่ายมุสลิมแค้นเคืองและไม่เห็นด้วยเป็นอย่างมาก
แต่สุฮัยล์ก็เขียนกรณที่จะเขียนตามนั้น จนท่านนบี ﷺ ต้องยอมให้เขียนตามที่เขาต้องการ ในวัน
นั้นต้องส่งตัวอูบูนุ ชุบัคคินให้แก่บิดาของเขาชื่อ สุฮัยล์ อิบну อัมร์ และในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นชาย
ทุกคนที่ลี้ภัยเข้ามาอยู่กับท่านนบี ﷺ ก็ถูกส่งตัวคืนทั้งหมด แม้ว่าพวกเขาเข้ารับนับถือศาสนา
อิสลามแล้วก็ตาม ในระหว่างนั้นมีสตรีมุสลิมกลุ่มหนึ่งอพยพลี้ภัยมาอยู่กับท่านนบี ﷺ ที่นครมะดี
นะฮ์ซึ่งในกลุ่มนี้มีอุมม กัลญุม บินต์ อุกบะฮ์ อิบну อบีมุอิฏญ์อยู่ด้วย นางยังอยู่ในวัยสาว ครอบครั
วของนางได้เดินทางเข้ามาพบท่านนบี ﷺ เพื่อขอให้ส่งตัวนางคืนให้แก่พวกเขา แต่ท่านนบี ﷺ
ปฏิเสธที่จะส่งตัวนางคืนให้แก่พวกเขา อันเนื่องมาจากพระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานโองการอัลกุรอาน
เกี่ยวกับพวกนางว่า ﴿إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۚ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ﴾ จนถึง
โองการที่ว่า ﴿وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ﴾ อูเราะฮ์กล่าวว่าท่านหญิงอาอิชะฮ์เล่าว่า “แท้จริงท่านรสูลุลลอฮ์
ได้ทดสอบพวกนางด้วยโองการอัลกุรอานที่ว่า ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِهَاجِرَاتٍ﴾ จนถึง ﴿فَامْتَحِنُوهُنَّ﴾ จนถึง ﴿غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾” อูเราะฮ์เล่าว่าท่านหญิงอาอิชะฮ์กล่าวอีกว่าผู้ใดในหมู่พวกนาง
ยอมรับในข้อตกลงนี้ท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ จะกล่าวแก่นางด้วยคำพูดว่า “แท้จริงเธอได้บัยอะฮ์แก่ฉัน
แล้ว” ฉะนั้นขอสาบานต่ออัลลอฮ์ว่า ในการให้การบัยอะฮ์นั้นมือของท่านนบี ﷺ ไม่ได้สัมผัสกับมือ
ของสตรีแม้แต่เนื้อ ท่านนบี ﷺ รับการบัยอะฮ์ของพวกนางด้วยผ่านคำพูดเท่านั้น (Bukhārī: 2711,
2712, 2713)

รายงานจากอับดุลลอฮ์ อิบну อบี อะหฺมัด กล่าวว่า อุมม กัลญุม บินต์ อุกบะฮ์ อิบну อบีมุอิฏญ์
ได้อพยพลี้ภัยไปยังนครมะดีนะฮ์ ฟีน้องของนางคืออุมมาระฮ์และอัลวะลีดได้เดินทางไปตามนางถึง
นครมะดีนะฮ์ ทั้งสองได้เข้าพบท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ เพื่อขอให้ส่งมอบตัวนางคืนให้แก่เขาทั้งสอง
พระองค์อัลลอฮ์ทรงยกเลิกสนธิสัญญาระหว่างนบี ﷺ กับชาวมุชริกมกกะฮ์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ
สตรีและพระองค์อัลลอฮ์ทรงห้ามไม่ให้ส่งมอบตัวพวกนางคืนให้แก่ชาวมุชริกมกกะฮ์ โดยที่
พระองค์อัลลอฮ์ทรงบัญชาผ่านโองการอัลกุรอานสูเราะฮ์อัลมุตตะหีนะฮ์ (Al-Suyūṭī, 2003: 14/414)

ในคอฮ์หมุสลิมรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์กล่าวว่า ครั้นเมื่อหญิงศรัทธาชนอพยพลี้ภัยไปยังท่านรศูลลอส ท่านรศูลจะทดสอบพวกนางโดยให้สตัยบันด้วยพจนารถของพระองค์ อัลลอฮ์ที่ว่า ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ﴾ จนสิ้นสุดโองการ ท่านหญิงอาอิชะฮ์กล่าวอีกว่า ศรัทธาชนหญิงท่านใดรับในข้อตกลงนี้แท้จริงนางได้ให้การสตัยบันในชะรีอะฮ์แล้ว และเมื่อพวกนางได้ยืนยันข้อตกลงด้วยวาจา ท่านรศูลลอส ﷺ จะกล่าวแก่พวกนางว่า “เชิญไปได้ ฉันรับการบัยอะฮ์ของพวกเธอแล้ว” คิณขอสาบานต่อพระองค์อัลลอฮ์ว่า มือของท่านรศูลลอส ﷺ ไม่ได้สัมผัสมือของสตรีแม้แต่เนื้อๆ แท้จริงท่านนบี ﷺ รับการบัยอะฮ์ของพวกนางด้วยคำพูดเท่านั้น (Muslim: 1866)

นักวิชาการมีความเห็นที่แตกต่างกันถึงวิธีการสอบสวนและการทดสอบของท่านนบี ﷺ ต่อสตรีที่อพยพลี้ภัยไปอยู่กับท่านนบี ﷺ ที่นครมะดีนะฮ์ ตามคำบัญชาของอัลกุรอานที่ว่า “فَاْتَمَتِحُوهُنَّ” (จงสอบสวนพวกนาง)” ซึ่งแบ่งออกเป็นสามทัศนะดังนี้

1- ให้พวกนางตกลงยอมรับตาม โองการบัยอะฮ์ในสุเราะฮ์อัลมุดตะหินะฮ์โองการที่ 12 ดังที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้ชี้แจงไว้ในหะดีษที่กล่าวมาแล้วข้างต้น (Bukhārī: 2711, 2712, 2713; Muslim: 1866)

2- ท่านนบี ﷺ ได้ทดสอบด้วยคำถามต่างๆ และการสาบานต่อพระองค์อัลลอฮ์ว่า นางไม่ได้อพยพมาเพราะทะเลาะกับสามี หรือเพราะความหลงใหลชอบในแผ่นดินหนึ่งมากกว่าอีกแผ่นดินหนึ่ง หรือเพราะผลประโยชน์ใดๆ ทางโลก และให้นางสาบานว่านางอพยพมาไม่มีวัตถุประสงค์ใด นอกจากเพราะรักในอัลลอฮ์และในรสูลของพระองค์เท่านั้น ดังมีรายงานจากอบู นัศร์ อัลอะสะดีฮ์ เล่าว่า มีคนมาถามอิบนุ อับบาสว่า “ท่านนบี ﷺ ได้ทดสอบสตรีอย่างไร ?” อิบนุ อับบาสตอบว่า “ท่านนบี ﷺ ได้ทดสอบพวกนางโดยให้สาบานว่า นางไม่ได้หนีมาเพราะทะเลาะกับสามี ไม่ใช่เพราะชอบแผ่นดินหนึ่งมากกว่าอีกแผ่นดินหนึ่ง และไม่ใช่เพราะมีผลประโยชน์ทางโลก แต่สาบานว่าหนีออกมาเพราะความรักที่มีต่อพระองค์อัลลอฮ์และรสูลของพระองค์เท่านั้น” (Al-Ṭabarī, 2001: 22/570; Ibn Kathīr, 1999b: 8/92)

กอตาคะฮ์ได้อธิบายคำว่า ﴿فَاْتَمَتِحُوهُنَّ﴾ หมายถึง ทดสอบพวกนางโดยให้พวกนางสาบานต่ออัลลอฮ์ว่า ที่นางอพยพมานั้นไม่ใช่เพราะทะเลาะกับครอบครัว หากแต่เพราะความรักต่อศาสนาอิสลามและต้องการปกป้องรักษาอิสลาม หากพวกนางสาบานเช่นนี้ได้ พวกนางจะได้รับการต้อนรับให้อยู่ที่มะดีนะฮ์ได้ (Al-Ṭabarī, 2001: 22/577) อิบนุ ซัยด์กล่าวว่า สตรีชาวมุชริกมักกะฮ์เมื่อเกิดการทะเลาะวิวาทและโกรธเคืองกับสามีมักจะพูดว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ คิณขจะอพยพไปอยู่กับมุฮัมมัดและบรรดาสาวกของเขา” ด้วยเหตุนี้พระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสว่า ﴿إِذَا جَاءَكُمْ

﴿الْمُؤْمِنَاتُ مَهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ﴾ กล่าวคือ หากพวกนางอพยพมาเพราะโอรชเคื่องต่อสามีของนางก็จงส่งตัวนางกลับคืนเสีย แต่ถ้าหากนางอพยพมาเพราะอิสลาม ก็อย่าได้ส่งคืนตัวนางกลับไป (Al-Tabarī, 2001: 22/578)

3- ทดสอบพวกนางโดยให้กล่าวคำปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุหัมมัดเป็นบ่าวและรَسُولของพระองค์ ดังที่มีรายงานจากอิบน์ มัรอะฮ์ (ابن مَرْدَوَيْهِ) ซึ่งรับรายงานจากอิบน์ อับบาสที่ได้อธิบายโองการที่ว่า ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مَهَاجِرَاتٍ﴾ จนถึง ﴿عَلَيْكُمْ حَكِيمٌ﴾ โดยกล่าวว่า “ได้ทดสอบพวกนางโดยให้พวกนางปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุหัมมัดนั้นเป็นบ่าวและรَسُولของพระองค์” เมื่อทุกคนทราบว่าจะปฏิญาณนี้มีอยู่จริงในตัวพวกนางก็จะไม่ส่งคืนตัวพวกนางให้แก่คนกาฟิร พร้อมกับให้คำตัดสินสอดคล้องแก่สามีของนางที่เป็นกาฟิรที่เป็นคู่พันธสัญญาของท่านนบี ﷺ (Al-Suyūṭī, 2003: 14/417-418; Al-Tabarī, 2001: 22/580)

ผู้วิจัยเห็นว่าทัศนะที่หนึ่งซึ่งเป็นรายงานของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในหะดีษซอฮีห์กับทัศนะที่สองซึ่งเกี่ยวกับการสาบานนั้นน่าจะสามารถรวมกันได้ ทั้งนี้เพราะว่าการสาบานนั้นเป็นการยืนยันในสิ่งที่ให้การบัยอะฮ์ อีกทั้งเนื้อหาการบัยอะฮ์และการสาบานนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันและไม่ได้ขัดแย้งต่อกัน ส่วนทัศนะที่สามนั้นค่อนข้างบ่งพร่องในความหมายหรือไม่สอดคล้องกับบัญญัติ ทั้งนี้เพราะว่าไม่มีความจำเป็นใดๆ ที่จะทดสอบให้นางกล่าวปฏิญาณตนเป็นมุสลิมในเมื่อนางเป็นศรัทธาชนอยู่แล้ว ดังที่อัลกุรอานได้ขนานนามเรียกพวกนางว่า ﴿الْمُؤْمِنَاتُ مَهَاجِرَاتٍ﴾ หมายถึงบรรดาหญิงผู้ศรัทธาที่เป็นผู้อพยพ” แต่ถ้าหากพวกนางไม่ใช่เป็นมุสลิมก็ไม่มีกิจอันใดที่จะให้พวกนางทำการบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ

รายนามเศาะหาบียาตที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากสนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์มีหลายท่านดังตัวอย่างต่อไปนี้

1- นางอุม്മ กัลญุม บินต์ อุกะษะฮ์ อิบน์ อับมูอ็ญญ (Ibn Sa'd, 1990: 8/183-184; Bukhārī: 2711, 2712)

2- นางอุมมาระฮ์ บินต์ หัมซะฮ์ อิบน์ อับดุลมุญญอลิบ (Ibn Hajar, 2005a: 6/650)

3- นางอุมัยมะฮ์ บินต์ บิซรี (Ibn al-Athīr, 1994: 7/23; Ibn Hajar, 2005a: 6/650)

4- นางซุบัยฮะฮ์ บินต์ อัลฮาริษ อัลอัสละมียะฮ์ (Ibn Hajar, 2005a: 6/650: 9/360)

5- นางอุม്മ หะกิม บินต์ อับี สุฟยาน

6- นางบรัวะฮ์ บินต์ อุกะษะฮ์

7- นางอับดะฮ์ บินต์ อับดุลอุซา อิบน์ นัจละฮ์ (Ibn Hajar, 2005a: 6/650)

จ. การบัยอะฮ์ของเตาะหาบียาตในวันพิชิตนครมักกะฮ์

หลังจากสนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์ดำเนินไปประมาณ 17 หรือ 18 เดือน (Rizqullāh Ahmad, 1992: 557) ฝ่ายมุขริกมักกะฮ์ได้ละเมิดสนธิสัญญา ท่านนบี ﷺ จึงได้กรีธาทัพเข้าไปโจมตีนครมักกะฮ์ในเดือนรอมฎอนปีที่ 8 หลังจากฮิจเราะฮ์ (Ibn Hanbal: 3089)¹ หลังจากได้พิชิตและยึดครองนครมักกะฮ์ได้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว ในรายงานของอัลอัซวัด อิบน์ คอลฟ์ เล่าว่า ชาวมักกะฮ์ทั้งชายและหญิง เด็กและผู้ใหญ่ต่างก็เข้าไปให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ (Al-Bayhaqī, 1988: 5/94) ในรายงานของอัลฎอบารีย์เล่าว่า เมื่อพิชิตนครมักกะฮ์ได้สำเร็จแล้วผู้คนชาวมักกะฮ์ได้รวมตัวกันเพื่อให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในเรื่องเกี่ยวกับอิสลาม พวกเขาได้บัยอะฮ์ที่จะภักดีและเชื่อฟังต่อพระองค์อัลลอฮ์และรสูลของพระองค์เท่าที่สามารถจะทำได้ หลังจากกลุ่มผู้ชายได้ให้การบัยอะฮ์เสร็จแล้วต่อด้วยกลุ่มสตรีเข้าไปให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ต่อไป (Al-Ṭabarī, 1969: 3/61) ซึ่งเข้าใจว่าการบัยอะฮ์ในครั้งนี้เป็นการบัยอะฮ์ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการบัยอะฮ์ที่เป็นเฉพาะรายอีกด้วย สำหรับรายงานการบัยอะฮ์ที่เป็นเฉพาะรายของสตรีในวันพิชิตมักกะฮ์มีดังต่อไปนี้

1- การบัยอะฮ์ของนางฮินด์ บินต์ อุตบะฮ์ อิบน์ รอบีอะฮ์

นางฮินด์ บินต์ อุตบะฮ์เป็นมารดาของมูอาวียะฮ์ อิบน์ อับี สุฟยาน นางเป็นสตรีที่โดดเด่นมากในยุคญาฮิลียะฮ์ นางเข้าร่วมอยู่ฝ่ายมุขริกมักกะฮ์ในสงครามอุฮุดและเป็นผู้ทำลายศพของหัมซะฮ์ลุงของท่านนบี ﷺ นางและสามีของนางเข้ารับอิสลามในวันที่ท่านนบี ﷺ เข้าพิชิตนครมักกะฮ์ (Ibn Hajar, 1583: 8/205) มีรายงานจากอับดุลลอฮ์ อิบน์ อัลซุบัยร์เล่าว่า นางฮินด์ บินต์ อุตบะฮ์พร้อมกับสตรีกลุ่มหนึ่งเข้ารับอิสลามในวันพิชิตมักกะฮ์ พวกนางเข้าไปพบท่านนบี ﷺ ที่อัลอับฎะฮ์ (أبـطـهـا) ² และให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ที่นั่น (Ibn Sa'd, 1990: 8/188)

รายงานจากมัฆญูน อิบน์ มะฮ์รอน เล่าว่า มีสตรีกลุ่มหนึ่งเข้าไปพบและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในกลุ่มนั้นก็มียางฮินด์ บินต์ อุตบะฮ์ อิบน์ รอบีอะฮ์มารดาของมูอาวียะฮ์อยู่ด้วย เมื่อท่านนบี ﷺ กล่าวแก่พวกนางว่า “พวกนางอย่าตั้งภาคีใดๆ ต่ออัลลอฮ์และอย่าตั้งกษัตริย์” นางฮินด์กล่าวว่า “โอ้ท่านรสูลอัลลอฮ์ อบูสุฟยานเป็นคนตระหนี่ หากดิฉันหิบบอาหารของเขาโดยไม่ได้ขออนุญาตดิฉันจะมีความผิดหรือไม่?” ท่านนบี ﷺ ได้อนุญาตให้นางหิบบเอาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และท่านนบี ﷺ ได้กล่าวแก่พวกนางอีกว่า “พวกนางอย่าทำชั่ว” นางฮินด์กล่าวว่า “หญิงที่เป็นไทยังทำชั่วอีกกระนั้นหรือ” ท่านนบี ﷺ กล่าวอีกว่า “พวกนางอย่าได้ฆ่าลูกๆ ของพวกนาง” นางฮินด์กล่าวว่า “เรามีไม่มีลูกที่จะให้ฆ่าอีกแล้ว เพราะลูกๆ ของเราถูกท่านฆ่าในสมรภูมิบัรคัรหมดแล้ว” ท่านนบี ﷺ

¹ อิสานาดศอฮีห์ตามเงื่อนไขของบุคอรีห์และมุสลิม (Ibn Hanbal, 1995: 5/207-208)

² อยู่ระหว่างมักกะฮ์กับมินา เป็นเขตที่อยู่อาศัยของตระกูลกีนานะฮ์ (Al-Hamawī, 1977: 1/74)

กล่าวอีกว่า “พวกนางอย่าได้ขัดแย้งคำสั่งในเรื่องนี้” มัฆนุกกล่าวว่า “พระองค์อัลลอฮฺทรงไม่บัญชาให้พวกนางภักดีต่อบีของพระองค์เว้นแต่ในเรื่องที่ถึงแก่มานั้น และการปฏิบัติในเรื่องที่ดีงามนั้นเป็นการภักดีต่อพระองค์อัลลอฮฺด้วย” (Ibn Sa’d, 1990: 8/188-189)

2- การบัยอะฮ์ของนางฟาฏิมะฮ์ บินต์ อุตบะฮ์ อิบน์ รอบีอะฮ์

นางเป็นพี่น้องกับนางฮินด์ บินต์ อุตบะฮ์และเป็นน้ำสาวของมูอาวิยะฮ์ อิบน์ อับี สุฟยาน นางเข้ารับอิสลามในวันที่ท่านนบี ﷺ เข้าพิชิตนครมักกะฮ์และได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ (Ibn al-Athir, 1994: 7/223) มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์เล่าว่า นางฟาฏิมะฮ์ บินต์ อุตบะฮ์ อิบน์ รอบีอะฮ์ เข้ามาพบท่านนบี ﷺ เพื่อที่จะให้การบัยอะฮ์ ท่านนบี ﷺ ได้ให้นางกล่าวบัยอะฮ์ว่า “จะไม่ตั้งภาคีใดๆ ต่ออัลลอฮฺ ฯลฯ (ตามโองการอัลกุรอาน)” นางได้วางมือนางไว้บนศีรษะในลักษณะที่เคอะเขิน ท่านนบี ﷺ รู้สึกแปลกใจต่อพฤติกรรมของนาง ท่านหญิงอาอิชะฮ์กล่าวแก่นางว่า “โอ้หญิงสาวจงรับการบัยอะฮ์ตามนั้นเถิด ขอสาบานต่ออัลลอฮฺว่า พวกเราก็บัยอะฮ์ตามเงื่อนไขนั้นแหละ” นางตอบว่า “ถ้าเช่นนั้นดิฉันก็ขอบัยอะฮ์ตามนั้น” ท่านนบี ﷺ ได้ให้นางบัยอะฮ์ตามที่ปรากฏในอัลกุรอาน (‘Abd al-Razzāq, 1983: 11/464) ในบันทึกของอิมบุหะญูรเล่าว่า ท่านนบี ﷺ ให้นางบัยอะฮ์ว่า จะไม่ทำชู้ นางจึงวางมือนางไว้บนศีรษะในลักษณะที่เคอะเขิน (Ibn Hajar, 2005a: 17/55)

3- การบัยอะฮ์ของนางอัสซะฮ์ บินต์ คอบิล¹ อัลคอซาอียะฮ์

รายงานจากนางอัสซะฮ์ บินต์ คอบิลว่า นางเข้าไปพบท่านนบี ﷺ และท่านนบี ﷺ ได้ให้นางบัยอะฮ์ในเรื่อง ไม่ทำชู้ ไม่ขโมย ไม่กลบดินลูกสาวทั้งเป็นอย่างเปิดเผยหรืออย่างลับๆ นางอัสซะฮ์กล่าวว่า “สำหรับการกลบดินลูกสาวทั้งเป็นอย่างเปิดเผยนั้น ดิฉันรู้และทราบดีนั่นคือการฆ่าลูก ส่วนการกลบดินลูกสาวทั้งเป็นอย่างลับๆ นั้นดิฉันไม่ได้ถามท่านรَسُولُ اللَّهِ ﷺ ว่าหมายถึงอะไร และท่านก็ไม่ได้ชี้แจงให้แก่ดิฉัน แต่ดิฉันเข้าใจด้วยตนเองว่าหมายถึงการทำ ความเสียหายแก่ลูกๆ ดิฉันขอสาบานต่อพระองค์อัลลอฮฺว่า ดิฉันจะไม่ทำความเสียหายแก่ลูกๆ เป็นอันขาด” และนางไม่ทำเช่นนั้นตลอดชีวิตของนาง นั่นคือ การให้นมลูกในขณะที่ตั้งครรรภ์ (Ibn al-Athir, 1994: 7/193; Al-Tabarānī, 1995: 6/237)

4- การบัยอะฮ์ของนางอาอิชะฮ์ บินต์ กุคัมมะฮ์ พร้อมกับมารดาของนางคือนางรออียะฮ์ บินต์ สุฟยาน อัลคอซาอียะฮ์

นางอาอิชะฮ์ บินต์ กุคัมมะฮ์กล่าวว่า ดิฉันพร้อมกับแม่ของดิฉัน คือ นางรออียะฮ์ บินต์ สุฟยาน อัลคอซาอียะฮ์ เข้าไปหาท่านนบี ﷺ ในขณะที่ท่านนบี ﷺ กำลังรับการบัยอะฮ์ของสตรีกลุ่ม

¹ ในตำรา Al-Mu‘jam al-‘Awsaṭ ของ Al-Tabarānī ใช้คำว่า “บิณฑ คอบิล (بنت حبال)” (Al-Tabarānī, 1995: 6/237)

หนึ่งซึ่งท่านนบี ﷺ ได้กล่าวคำบัยอะฮ์แก่พวกนางว่า “ข้าพเจ้าขอให้พวกเธอทั้งหลายให้การบัยอะฮ์ว่าจะไม่ตั้งภาคีใดๆ ต่ออัลลอฮ์ จะไม่ขโมย จะไม่ทำชั่ว จะไม่ฆ่าลูกๆ ของพวกเธอเอง จะไม่นำมาซึ่งการใส่ร้ายโดยการเสกสรรลูกหลงเพื่อให้เป็นลูกของเขา และจะไม่ขัดขืนคำสั่งของข้าพเจ้าในเรื่องดีงาม” นางอาอีชะฮ์กล่าวว่า พวกนางได้พยักหน้าตอบรับ แต่ท่านนบี ﷺ กล่าวแก่พวกนางว่า “พวกเธอจงพูดออกมาว่า จะปฏิบัติตามเท่าที่สามารถทำได้” พวกนางก็ได้กล่าวตามนั้นและดิฉันเองก็กล่าวพร้อมกับพวกนาง มารดาของดิฉันสอนดิฉันโดยกล่าวว่า “ไอ้ลูกรัก จงพูดออกมาสิว่า จะปฏิบัติตามเท่าที่สามารถทำได้” ดิฉันก็ได้พูดเหมือนที่พวกนางได้พูดออกมา (Ibn Hanbal: 27062)¹

5- การบัยอะฮ์ของนางอุกัยละฮ์ บินต์ อุบัยด์ อิบну อัลฮาริษ พร้อมกับมารดาของนางคือ นางกอรีเราะฮ์ บินต์ อัลฮาริษ อัลอุควาริยะฮ์

มีรายงานจากนางอุกัยละฮ์ บินต์ อุบัยด์ อิบну อัลฮาริษเล่าว่า ดิฉันพร้อมกับมารดาของดิฉันคือ นางกอรีเราะฮ์ บินต์ อัลฮาริษ อัลอุควาริยะฮ์ ร่วมกับบรรดาสตรีชาวมุฮาญิรได้เข้าไปให้การบัยอะฮ์ต่อสุลลอลฮ์ ﷺ ซึ่งกำลังพักอยู่ในกระโจมที่อับฏะฮ์ ท่านนบี ﷺ ให้พวกเราบัยอะฮ์ว่าจะไม่ตั้งภาคีใด ๆ ต่ออัลลอฮ์ ฯลฯ (ตามที่ปรากฏในอัลกุอาน) เมื่อพวกเรายืนยันที่จะให้การบัยอะฮ์แล้ว พวกเราได้ยื่นมือมายังท่าน แต่ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่สัมผัสมือของสตรี” ท่านนบี ﷺ ได้ขอร้องโทษแก่พวกเรา และนี่คือการบัยอะฮ์ของพวกเรา (Al-Tabarāni, 1995: 6/217)

นอกจากนี้ยังพบรายนามสตรีท่านอื่นๆ ที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในวันที่มีการพิชิตนครมักกะฮ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1- นางฟาฏิมะฮ์ บินต์ อัลวะลีด อิบну อัลมุฆิเราะฮ์ อัลมัคซุมิยะฮ์ (น้องสาวของคอลิด อิบну อัลวะลีด) มีรายงานจากอิบну อัลชุบัยร์เล่าว่า นางฟาฏิมะฮ์ บินต์ อัลวะลีดได้เข้ารับอิสลามและเข้าพบท่านนบี ﷺ เพื่อให้การบัยอะฮ์ในวันพิชิตนครมักกะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/205)

2- นางอุม്മุ หะกิม บินต์ อัลฮาริษ อิบну ฮิซาม อิบну อัลมุฆิเราะฮ์ มีรายงานจากอิบну อัลชุบัยร์เล่าว่า ในวันที่พิชิตนครมักกะฮ์นั้น นางอุม്മุ หะกิม บินต์ อัลฮาริษ อิบну ฮิซาม ภรรยาของอิกริมะฮ์ อิบну อิบิ ญะฮ์ล เข้าไปพบท่านนบี ﷺ พร้อมกับให้การบัยอะฮ์ต่อท่าน (Ibn Sa'd, 1990: 8/205-206)

3- นางร็อยฎะฮ์ บินต์ มุئابบะฮ์ อิบну อัลหุญญาญ อัลสะฮ์มียะฮ์ หรืออุม്മุ อับดุลลอลฮ์ อิบну อัมร์ อิบну อัลอาศ มีรายงานจากอิบну อัลชุบัยร์เล่าว่า ในวันที่พิชิตนครมักกะฮ์นั้น นางร็อยฎะฮ์ บินต์ มุئابบะฮ์ อิบну อัลหุญญาญ คืออุม്മุ อับดุลลอลฮ์ อิบну อัมร์ อิบну อัลอาศ เข้าไปพบท่านนบี ﷺ พร้อมกับให้การบัยอะฮ์ต่อท่าน (Ibn Sa'd, 1990: 8/211)

¹ หุอัยบ์ อัลอรรนะวุตและคณะวินิจัยว่าเป็นหะดีษศอฮีหฺ ลิหมัยรียี (Ibn Hanbal, 2001: 44/618)

4- นางอุมัยยะฮ์ บินต์ สุฟยาน อิบну วัฮบ อิบну อัลอะซีม บางคนเรียกว่า นางอุมามะฮ์ ซึ่งเป็นภรรยาของอบี สุฟยาน อิบну หัรบ ในรายงานของอิบनुสะอูด์เล่าว่า นางเข้ารับอิสลามในวันพิชิตนครมักกะฮ์และได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ มีบางรายงานกล่าวว่านางเข้ารับอิสลามหลังจากเหตุการณ์พิชิตมักกะฮ์เล็กน้อย (Ibn Sa'd, 1990: 8/230)

5- นางอามินะฮ์ บินต์ อัฟฟาน อิบну อบี อัลอาศ อิบну อุมัยยะฮ์ (น้องสาวของอุษมาน อิบну อัฟฟาน) ในรายงานของอิบनु อัลอะซีรเล่าว่า นางเข้ารับอิสลามในวันพิชิตนครมักกะฮ์ นางเป็นผู้หนึ่งที่เข้าไปบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในวันพิชิตนครมักกะฮ์พร้อมกับนางอินด์ภรรยาของ ออบู สุฟยาน (Ibn al-Athir, 1994: 7/4)

6- นางฮัรวา บินต์ อบี อัลอาศ อิบну อุมัยยะฮ์ ในรายงานของอิบनु อัลอะซีรเล่าว่า นางเป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้ที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในวันพิชิตมักกะฮ์ (Ibn al-Athir, 1994: 7/5)

7- นางสะลามะฮ์ บินต์ สะอีด อิบну อัลชะฮีด ในรายงานของอิบनु อัลอะซีรเล่าว่านางได้บัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ หลังจากการพิชิตนครมักกะฮ์ (Ibn al-Athir, 1994: 7/146)

8- นางฟาติมะฮ์ บินต์ อัลวะลีด อิบну อัลมุหัมมะฮ์ ในรายงานของอิบनु อัลอะซีรเล่าว่า นางเข้ารับอิสลามในวันพิชิตมักกะฮ์และได้บัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ พร้อมกับบรรดาสตรีคนอื่นๆ ที่ให้การบัยอะฮ์ (Ibn al-Athir, 1994: 7/210)

9- นางอุม്മ มัรยัด อัลอัศละมียะฮ์ บางคนเรียกว่าอัลฆอนะวียะฮ์ (الغَنَوِيَّة) อับดุลบَّرร์เล่าว่านางเข้ารับอิสลามในวันพิชิตนครมักกะฮ์พร้อมกับได้บัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ (Ibn al-Athir, 1994: 7/383)

จ. การบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาตในเหตุการณ์ฮัจญ์อ้อลา

เป็นที่ทราบกันดีว่าในปีที่ 10 หลังจากฮิจเราะฮ์ ท่านนบี ﷺ พร้อมกับบรรดาเศาะหาบะฮ์ได้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ ซึ่งเป็นฮัจญ์ครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของท่านนบี ﷺ การประกอบพิธีฮัจญ์ของท่านนบี ﷺ ในครั้งนี้รู้จักกันในนามฮัจญะตุลวะดาอ์ (حجّة الوداع)¹ หมายถึงฮัจญ์อ้อลา ทั้งนี้เพราะว่าท่านนบี ﷺ ได้อำลาประชาชาติของท่านกลับไปสู่ความเมตตาของพระองค์อัลลอฮ์โดยไม่ได้กลับมาทำฮัจญ์อีกในปีต่อไป (Rizquillāh Aḥmad, 1992: 680)

¹ บางครั้งเรียกว่าฮัจญะตุลอิสลาม (حجّة الإسلام) หรือฮัจญะตุลปะลาฆ (حجّة البلاغ) หมายถึงฮัจญ์เผยแผ่ เพราะท่านนบี ﷺ ได้เผยแผ่และชี้แจงชะรีอะฮ์การประกอบพิธีฮัจญ์อย่างละเอียดทั้งด้วยวาจาและการกระทำ (Rizquillāh Aḥmad, 1992: 680)

เมื่อสำรวจดูในตำราฎอเบกอดของอิบนุ สะอูดอย่างละเอียดพบว่ามียางงานส่วนหนึ่ง กล่าวถึงรายนามสตรีที่เข้ารับอิสลามและให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในวันฮัจญ์ออาลา ดังตัวอย่าง รายนามต่อไปนี้

1- นางบรัชะฮ์ บินต์ มัสอูด อิบนุ อัมร์ อิบนุ อุมัยร์ อัลชะกอฟี ภรรยาของศ็อฟวาน อิบนุ อุมัยยะฮ์ อิบนุ คอลัฟ (Ibn Sa'd, 1990: 8/230)

2- นางอัลบะฆุม บินต์ อัลมูฮัซซัล (Ibn Sa'd, 1990: 8/230)

3- นางอุมม์ หะกิม บินต์ ฎอริก อัลกินานียะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/230)

4- นางกุตัยละฮ์ บินต์ อัมร์ อิบนุ ฮีตาล อัลกินานียะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/231)

ข. การบัยอะฮ์ของเสาะหาบียาตในรายงานอื่นๆ

นอกจากการบัยอะฮ์ของเสาะหาบียาตตามหัวข้อย่อที่กล่าวมาแล้ว ยังพบรายงานอื่นๆ อีก จำนวนหนึ่งเกี่ยวกับการบัยอะฮ์ของบรรดาเสาะหาบียาตที่ไม่ได้อยู่ในหัวข้อย่อข้างต้น ซึ่งมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

1- การบัยอะฮ์ของนางอุมัยยะฮ์ บินต์ รุก็อยเกาะฮ์

นางและครอบครัวของนางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นของยุคมักกะฮ์ และนางอยู่ในกลุ่มบุคคลที่ถูกทารุณกรรมเพราะเข้ารับอิสลาม อับู บักร์เป็นผู้ซื้อและปลดปล่อยตัวนางให้เป็นไท (Ibn Sa'd, 1990: 8/201) อิบนุ สะอูดและอิบนุ อัลอะษีร์ได้นับนางเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้ให้การ บัยอะฮ์ต่อ ท่านนบี ﷺ (Ibn al-Athir, 1994: 7/25) แต่ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าการบัยอะฮ์ของนางเกิดขึ้นในยุคมักกะฮ์ หรือเกิดขึ้นหลังจากฮิจาเราะฮ์แล้ว มียางงานจากมุหัมมัด อิบนุ อัลมุนกะดिरซึ่งรับรายงานจากนาง อุมัยยะฮ์ บินต์ รุก็อยเกาะฮ์ซึ่งนางได้เล่าว่า ดิฉันเข้าไปพบท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ พร้อมกับบรรดาสตรี กลุ่มหนึ่งซึ่งท่านนบี ﷺ ได้ให้พวกเราทำการบัยอะฮ์ในเรื่องอิสลาม พวกเราได้กล่าวว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮ์ พวกเราขอบัยอะฮ์ต่อท่านว่า จะไม่ตั้งภาคีใด ๆ ต่ออัลลอฮ์ จะไม่ขโมย จะไม่ทำชั่ว จะไม่ฆ่า ลูกๆ ของพวกเราเอง จะไม่นำมาซึ่งการใส่ร้ายโดยการเสกสรรลูกหลงพอให้เป็นลูกของเขา และจะไม่ขัดขืนคำสั่งของท่านในเรื่องดีงาม” ท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “พวกเธอจงกระทำเท่าที่พวกเธอ สามารถทำได้” พวกเรากล่าวกันว่า พระองค์อัลลอฮ์และรสูลของพระองค์ให้ความเมตตาแก่พวกเรา มากกว่าที่เราได้เมตตาต่อตัวของพวกเราเสียอีก พวกเราได้ขอให้ท่านรสูลยืนมือมาเพื่อที่จะให้การบัยอะฮ์ทันที แต่ท่านรสูลุลลอฮ์กล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่จับมือกับสตรี แท้จริงคำพูดของข้าพเจ้า

สำหรับสตรีร้อยคน ก็เหมือนกับคำพูดของข้าพเจ้าที่พูดกับสตรีคนเดียว” (Mālik Ibn Anas, 2003: 4/492-493)¹

2- การบัยอะฮ์ของเสาะหาบียาตหลังจากคฤภวะฮ์ละหมาดอีด

รายงานจากอิบน์ อับบาซกล่าวว่า “ข้าพเจ้าได้มีโอกาสร่วมละหมาดอีด อัลฟิตรีกับท่านรศูลุลลอฮ์ ﷺ กับอบู บักร กับอุมร์และกับอูษมาน ﷺ ซึ่งทุกท่านล้วนแต่ละหมาดก่อนการอ่านคฤภวะฮ์ และจะอ่านคฤภวะฮ์หลังจากละหมาดเสร็จ หลังจากอ่านคฤภวะฮ์เสร็จท่านนบี ﷺ ลงมาจากแท่นมินบَّر สายตาของข้าพเจ้าจงมองดูท่าน ซึ่งท่านใช้มือทำท่าบอกลัญลักษณ์ให้บรรดาบุรุษนั่งอยู่กับที่ก่อนโดยที่ท่านเดินแหวกแถวของบุรุษผ่านไปจนถึงแถวของสตรีโดยมีบิลาลติดตามท่านด้วย ท่านนบี ﷺ ได้อ่านโองการอัลกุรอานให้สตรีฟังว่า ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ ﴾ จนสิ้นสุดโองการทั้งหมด หลังจากนั้นท่านนบี ﷺ ได้ถามพวกนางว่า “พวกเธอทั้งหลายได้ให้การบัยอะฮ์เช่นนี้ใช่หรือไม่?” มีสตรีคนหนึ่งลุกขึ้นมาตอบว่า “ใช่แล้ว โอ้ท่านรศูลุลลอฮ์” ผู้รายงานหะดีษไม่รู้จักสตรีคนนี้เป็นใคร และท่านนบี ﷺ ได้กล่าวอีกว่า “พวกเธอทั้งหลายจงบริจาคทานเถิด” บิลาลได้ป้อนเสื้อของเขาไว้ พวกนางได้พากันโยนกำไลและแหวนเข้ามาในเสื้อของบิลาล (Bukhāri: 4895)

3- การบัยอะฮ์ของเสาะหาบียาตในรายงานของอนัส อิบน์ มาลิก

ในบันทึกของอัลนะสาอี (Al-Nasā'i: 1852)² อับดุลรอซซาก (‘Abd al-Razzāq, 1983: 3/560) และอิบน์ หันบัล (Ibn Hanbal: 13032)³ ซึ่งรายงานจากอนัส อิบน์ มาลิกเล่าว่า ท่านรศูลุลลอฮ์ ﷺ รับการบัยอะฮ์ของสตรีโดยให้พวกนางบัยอะฮ์ว่า นางจะไม่ร้องไห้คร่ำครวญถึงผู้ตาย พวกนางกล่าวว่า “โอ้ท่านรศูลุลลอฮ์ แท้จริงในสมัยญาฮิลียะฮ์ พวกเราชาวสตรีเข้าร่วมร้องไห้คร่ำครวญแก่ผู้เสียชีวิต พวกเราจะทำอย่างนั้นอีกได้หรือไม่?” ท่านรศูลุลลอฮ์ ﷺ ตอบว่า “ในอิสลามไม่มีการร่วมร้องไห้คร่ำครวญแก่ผู้ตาย”⁴

¹ ดูเพิ่มเติมใน Ibn Hanbal: 27006; Abd al-Razzāq, 1983: 6/7; Ibn Mājah, 2874

² อัลอัลบานีย์ วินิจฉัยว่าเป็นหะดีษศอฮีห์ (Al-Albani, 1998d: 2/15)

³ ซูอัยบ์ อัลอรรนะวุตและคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษที่มีอิสнадศอฮีห์ตามเงื่อนไขของบุคอรีและมุสลิม (Ibn Hanbal, 1997: 20/333)

⁴ อัลอัลบานีย์ วินิจฉัยว่าเป็นหะดีษศอฮีห์ (Al-Nasā'i, n.d.: 299)

4- การบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาตในรายงานของมุศอับ อิบนุ นุหฺ อัลอันศอรีย์

ในบันทึกของอิบนุ สะอูด (Ibn Sa‘d, 1990: 8/5-6) อะหฺมัด อิบนุ หันบัล (Ibn Hanbal: 16556)¹ และอัลสุยูฏีย์ (Al-Suyūṭī, 2003: 14/431) ซึ่งรายงานจากมุศอับว่า ในหมู่พวกเรามีสตรีผู้เผ่าคนหนึ่ง ซึ่งนางเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ นางเล่าว่า วันหนึ่งพวกเราได้เข้าไปพบท่านนบี ﷺ และท่านนบี ﷺ ให้พวกเราบัยอะฮ์ว่า “จะไม่ร้องไห้คร่ำครวญต่อผู้เสียชีวิต” นางผู้เผ่ากล่าวว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮฺ ผู้คนเคยมาร่วมช่วยร้องไห้คร่ำครวญให้แก่คิฉินในคราวที่คิฉินประสบเคราะห์กรรม เมื่อพวกเขาประสบเคราะห์กรรม คิฉินประสงค์ที่จะไปช่วยร้องไห้คร่ำครวญให้แก่พวกเขาบ้าง” ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “จงไปช่วยร้องไห้คร่ำครวญแก่พวกเขาเถิด”² ต่อมานางเข้าไปพบท่านนบี ﷺ และให้การบัยอะฮ์ต่อท่าน นางผู้เผ่ากล่าวว่า “มันเป็นสิ่งที่ดีงาน ซึ่งพระองค์อัลลอฮฺได้ตรัสไว้ว่า ﴿وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ﴾ (ความว่า และจะไม่ขัดใจคำสั่งของเจ้าในเรื่องดีงาม)

5- การบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาตในรายงานของอุมู อัลมะลิหฺ (أبو المَلِيحِ)

มีรายงานจากอุมู อัลมะลิหฺ อัลสุซะลีย์ (الْهَذَلِي) กล่าวว่า มีสตรีคนหนึ่งเข้าไปพบท่านรสูลุลลอฮฺ ﷺ และให้การบัยอะฮ์ต่อท่าน ท่านนบี ﷺ ได้อ่านโองการอัลกุรอาน (สุเราะฮ์อัลมุตะหินะฮ์) ให้นางฟัง เมื่ออ่านถึงโองการที่ว่า ﴿وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ﴾ ท่านนบี ﷺ กล่าวแก่นางว่า “อย่าร่ำไห้คร่ำครวญต่อผู้เสียชีวิต” นางถามท่านนบี ﷺ ว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮฺ มีสตรีคนหนึ่งเคยมาช่วยร่ำไห้คร่ำครวญให้แก่คิฉิน คิฉินจะไปช่วยร่ำไห้คร่ำครวญให้แก่นางด้วยได้ไหม?” ท่านรสูลุลลอฮฺ ﷺ เงียบ จนนางได้ถามย้ำถึง 2-3 ครั้ง แต่ท่านนบี ﷺ ไม่อนุญาตให้นางทำ หลังจากนั้นนางได้ยืนยันที่จะรับตามนั้นและท่านนบี ﷺ จึงรับการบัยอะฮ์ของพวกนาง (Ibn Sa‘d, 1990: 8/6)

6- การบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาตในรายงานของกอตาดะฮ์ อิบนุ คิอามะฮ์ อัลสุดูลีย์

มีรายงานจากกอตาดะฮ์ อิบนุ คิอามะฮ์ อัลสุดูลีย์ เล่าว่า ท่านนบี ﷺ รับการบัยอะฮ์ของสตรีกลุ่มหนึ่ง โดยที่พวกนางบัยอะฮ์ว่า จะไม่ร่ำไห้คร่ำครวญต่อผู้เสียชีวิต และอย่าอยู่ตามลำพังสองต่อสองกับชายที่แต่งงานได้ (‘Abd al-Razzāq, 1983: 3/560)

¹ ซุอัยบ์ อัลอันนะวุดและคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษศอฮีหฺ แต่มีอิสนาตที่ฎออิฟเพราะมุศอับ อิบนุ นุหฺ อัลอันศอรีย์ไม่เป็นที่รู้จัก (Ibn Hanbal, 1999: 27/88)

² ในบันทึกของอิบนุ หันบัล ไม่ปรากฏข้อความที่ว่า “ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า จงไปช่วยร้องไห้คร่ำครวญแก่พวกเขาเถิด”

3) เนื้อหาและรูปแบบการบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาค

สำหรับเนื้อหาหรือรুকนบัยอะฮ์ (رُكْنُ بَيْعَةٍ) ของสตรีหรือเศาะหาบียาคที่ปรากฏในอัลกุรอานสุเราะฮ์อัลมุตตะหินะฮ์โองการที่ 12 ประกอบด้วย 6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

- 1- ไม่ตั้งภาคีใด ๆ ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﴿أَنْ لَا يُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾
- 2- ไม่ลักขโมยหรือลักทรัพย์ ﴿وَلَا يَسْرِقَنَّ﴾
- 3- ไม่ผิดประเวณีหรือไม่ทำชู้ ﴿وَلَا يَزْنِينَ﴾
- 4- ไม่ฆ่าลูกๆ ของตนเอง ﴿وَلَا يَقْتُلَنَّ أَوْلَادَهُنَّ﴾
- 5- ไม่ปรักปรำให้สามีของนางรับเป็นพ่อของเด็กต่างๆ ที่ไม่ใช่เป็นพ่อที่แท้จริงของเด็ก ﴿أَيْدِيَهُنَّ وَأَرْجُلَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ﴾
- 6- ไม่ขัดขืนคำสั่งของท่านนบี ﷺ ในเรื่องที่ดีงาม ﴿وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ﴾

นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาการบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาคอีกส่วนหนึ่งที่ปรากฏในสุนนะฮ์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- 1- ไม่ร่ำไห้คร่ำครวญต่อผู้ที่เสียชีวิต (Al-Nasā'i: 1852; Ibn Hanbal: 13032)
- 2- ไม่อยู่ตามลำพังสองต่อสองกับชายที่แต่งงานได้ ('Abd al-Razzāq, 1983: 3/560)
- 3- ไม่โอ้อวดความงามเหมือนการโอ้อวดของสตรีสมัยญาอิลียะฮ์ (Ibn Hanbal: 6850)
- 4- ไม่หลอกลวงสามีของตนเอง (Ibn Hanbal: 27133)
- 5- เนื้อหาในการบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 ซึ่งมีดังนี้ (Ibn Hibbān: 7012)¹
  - ให้การช่วยเหลือ ค้ำครองและปกป้องท่านนบี ﷺ เสมือนกับการปกป้องตัวเอง บรรดาภรรยาและลูกๆ ของพวกเขาเอง
  - เชื่อฟังและภักดีต่อท่านนบี ﷺ ทั้งในสิ่งที่พอใจและไม่พอใจ
  - ช่วยเหลือในด้านค่าใช้จ่ายทั้งในภาวะที่ขัดสนและมั่งมี
  - ส่งเสริมความดีและห้ามปรามความชั่ว
  - พุดในสัจธรรมของอัลลอฮ์โดยไม่สนใจต่อการตำหนิของผู้คน
- 6- เนื้อหาในการบัยอะฮ์ศุรริฎวาน ซึ่งมีดังนี้
  - ยอมพลีชีพในการเผชิญหน้ากับศัตรู (Bukhārī: 2960, 4169, 7206)
  - จะไม่หลบหนีเมื่อเผชิญหน้ากับศัตรู (Muslim: 1856)

¹ มีอิสนาตที่ศอฮ์ห์ตามเงื่อนไขของมุสลิม (Ibn Hibbān, 1993: 15/476)

- จะอดทนจนที่สุดเมื่อเผชิญหน้ากับศัตรู (Bukhārī: 2958)

7- บัยอะฮ์ในเรื่องอิสลาม อีมานและการกล่าวชะฮาดะฮ์ (Al-Ṭabarānī, 1995: 3/43; Haythimī, 2001: 6/28)

สำหรับรูปแบบการบัยอะฮ์ของเศาะหาบียาตต่อท่านนบี ﷺ ที่ปรากฏในรายงานต่างๆ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1- การบัยอะฮ์ในลักษณะใช้คำพูดอย่างเดียวโดยไม่ได้จับมือ

เมื่อเศาะหาบียาตยอมรับในเงื่อนไขของการบัยอะฮ์ ท่านนบี ﷺ จะกล่าวรับการบัยอะฮ์ของพวกนางด้วยวาจาโดยไม่ได้สัมผัสมือของพวกนางแต่อย่างใด ดังเช่นในเหตุการณ์การบัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 ซึ่งเมื่อสามีของนางอุมาระฮ์แข็งให้ท่านนบี ﷺ ทราบว่ามีสตรีสองท่านประสงค์ที่จะให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ด้วย ท่านนบี ﷺ รับการบัยอะฮ์ของพวกนางพร้อมกับกล่าวว่า “ฉันรับการบัยอะฮ์ของทั้งสองเหมือนกับสิ่งที่ฉันได้รับการบัยอะฮ์ของท่านทั้งหลาย และฉันไม่จับมือกับผู้หญิง” (Ibn Sa‘d, 1990: 8/7-8)

นอกจากนี้ยังมีบันทึกทั้งในศอฮีหฺบุคอรีฮ์และมุสลิมซึ่งรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์เล่าว่า ครั้นเมื่อหญิงศรีทธาชนอพยพลี้ภัยมายังท่านรสูลุลลอฮฺ ท่านรสูลจะทดสอบนางโดยให้บัยอะฮ์ด้วยพจนารถของพระองค์อัลลอฮฺที่ว่า ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ﴾ จนสิ้นสุดโองการ ท่านหญิงอาอิชะฮ์กล่าวอีกว่า ศรีทธาชนหญิงท่านใดรับข้อตกลงนี้ แท้จริงนางได้ให้การบัยอะฮ์ในชะรีอะฮ์แล้ว และเมื่อพวกนางได้ยืนยันข้อตกลงด้วยวาจา ท่านรสูลุลลอฮฺ ﷺ จะกล่าวแก่พวกนางว่า “เชิญไปได้ ฉันรับการบัยอะฮ์ของพวกเธอแล้ว” ดิฉันขอสาบานต่อพระองค์อัลลอฮฺว่า มือของท่านรสูลุลลอฮฺ ﷺ ไม่ได้สัมผัสมือของสตรีแม้แต่เนื้อง แท้จริงท่านนบี ﷺ รับการบัยอะฮ์ของพวกนางด้วยคำพูดเท่านั้น (Bukhārī: 5288; Muslim: 1866)

2- การบัยอะฮ์โดยการจับมือซึ่งกระทำโดยท่านนบี ﷺ เองหรือตัวแทนของท่านนบี ﷺ

ปรากฏด้วยบทหะดีษที่เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเศาะหาบียาตให้การบัยอะฮ์โดยการจับมือซึ่งมี 3 ตัวอย่างดังต่อไปนี้¹

¹ อย่างไรก็ตามการบัยอะฮ์โดยการสัมผัสมือโดยตรงกับสตรีนั้นบรรดาอุละมาอ์มีทัศนะที่หลากหลายและมีการอธิบายด้วยบทหะดีษที่แตกต่างกัน อิบну หะญูรมีความเห็นว่าท่านนบี ﷺ ไม่ได้สัมผัสมือสตรีโดยตรงนอกจากมีผ้ากั้น ทั้งนี้มีตัวอย่างหะดีษอื่นๆ อีกจำนวนมากที่ปฏิเสธการสัมผัสมือสตรีโดยตรงของท่านนบี ﷺ (Ibn Hajar, 2005a: 17/56)

ก. เป็นหะดีษที่รายงานจากอุมม์ อะฏีเยฮ์กล่าวว่า พวกเราได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ซึ่งท่านนบี ﷺ ได้อ่านโองการอัลกุรอานที่ว่า ﴿أَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾ ให้พวกเราฟัง และห้ามพวกเราไม่ให้คร่ำครวญต่อผู้เสียชีวิต มีสตรีคนหนึ่งในกลุ่มพวกเราได้ดึงมือกลับไม่ยอมจับมือให้การบัยอะฮ์พร้อมกับกล่าวว่า “มีผู้หญิงคนหนึ่งเคยมาร่วมช่วยร่ำไห้คร่ำครวญให้แก่ดิฉัน และดิฉันต้องการจะไปร่วมงานร่ำไห้คร่ำครวญตอบแทนบุญคุณของนางด้วย” ท่านนบี ﷺ ไม่ได้กล่าวอะไรแก่ผู้หญิงคนนั้น นางไปเข้าร่วมพิธีร่ำไห้คร่ำครวญของผู้หญิงคนนั้นแล้วนางก็กลับมาให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ (Bukhārī: 4892, 7215) ในบันทึกของอะหมัด อิบน์ หันบัล กล่าวว่า สตรีคนนั้นได้ถามว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮ์ แท้จริงมีผู้หญิงคนหนึ่งเคยช่วยดิฉันมาร่วมพิธีร่ำไห้คร่ำครวญ ดิฉันจะไปช่วยนางด้วยได้หรือไม่?” นางได้ดึงมือของนางกลับจากการบัยอะฮ์ และท่านรสูลุลลอฮ์ก็ได้ดึงมือกลับโดยไม่รับการบัยอะฮ์ของนาง (Ibn Ḥanbal: 27308)¹

ข. เป็นหะดีษที่รายงานจากอุมม์ อะฏีเยฮ์เช่นกัน กล่าวว่า เมื่อท่านนบี ﷺ อพยพมาถึงนครมะดีนะฮ์ ได้สั่งให้สตรีชาวอันศอรร์รวมตัวกันที่บ้านหลังหนึ่ง ท่านนบี ﷺ ได้ส่งอุมร์ อิบน์ อัลค็อฎฎอบไปยังพวกนางเพื่อรับการบัยอะฮ์ของพวกนาง... เมื่อพวกนางยอมรับในเงื่อนไขการบัยอะฮ์แล้ว อุมร์ ได้ยื่นมือมาจากนอกบ้านและพวกนางก็ได้ยื่นมือออกไปจากในบ้านและอุมร์กล่าวว่า “โอ้พระองค์อัลลอฮ์จงเป็นสักขีพยาน”... (Ibn Ḥanbal: 27309²; Ibn Sa‘d, 1990: 8/4-5)

ค. เป็นหะดีษที่รายงานโดยท่านหญิงอาอิชะฮ์ว่า นางฮินด์ บินต์ อุดบะฮ์กล่าวแก่ท่านนบี ﷺ ว่า “โอ้นบีของอัลลอฮ์ จงให้ดิฉันบัยอะฮ์ต่อท่านเถิด” ท่านนบี ﷺ ตอบว่า “ฉันจะไม่รับการบัยอะฮ์ของเธอจนกว่าเธอจะทาสีมือทั้งสองข้างของเธอด้วยดินเทียนก่อน เพราะมือทั้งสองข้างของเธอเสมือนมือของสัตว์ร้าย” (Abū Dāwūd: 4165)³

3- การบัยอะฮ์ในลักษณะการสัมผัสมือโดยมีผ้ากั้น

ในบันทึกของอัब्ดุลรอซาก อัลค็อนอานีย์ซึ่งเป็นหะดีษมุร้อล รายงานว่า ท่านนบี ﷺ เคยสัมผัสมือกับสตรีโดยมีผ้าอยู่บนมือของท่าน (‘Abd al-Razzāq, 1983: 6/9) มีรายงานจากอามิร อัลชะอ์บีฮ์กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้ทำการบัยอะฮ์กับสตรีโดยมีผ้าอยู่บนมือของท่าน (Ibn Sa‘d, 1990: 8/3) และมีรายงานจากอัลชะอ์บีฮ์เช่นกันว่า แท้จริงท่านนบี ﷺ ในขณะที่ทำการบัยอะฮ์สตรีนั้น

¹ ซูอัยบ์ อัลอรรนะวุตและคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษที่มีอิสนาตที่ศอฮีห์ (Ibn Ḥanbal, 2001: 45/287)

² ซูอัยบ์ อัลอรรนะวุตและคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษศอฮีห์ (Ibn Ḥanbal, 2001: 45/289)

³ อัลอัลบานีย์วินิจฉัยว่าเป็นหะดีษฏออีฟ (Al-Albānī, 1998a: 337)

ท่านนบี ﷺ ได้วางเสื้อคลุมบนมือของท่านและทำการบัยอะฮ์พวกนาง ผู้คนส่วนใหญ่ต่างก็คิดว่าท่านนบี ﷺ จะพูดออกมาว่า “แท้จริงฉันไม่จับมือกับสตรี” (Ibn Sa’d, 1990: 8/3)

4- การบัยอะฮ์ในลักษณะการจุ่มมือลงในภาชนะที่มีน้ำ

มีรายงานว่า เมื่อท่านนบี ﷺ ได้อพยพเดินทางมาถึงเมืองมะดีนะฮ์ บรรดาสตรีที่เข้ารับอิสลามแล้วต่างก็เข้าไปพบท่าน พร้อมกับกล่าวว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮ์ บรรดานุรุขของพวกเราได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านแล้ว พวกเราก็นึกดีที่จะให้การบัยอะฮ์ต่อท่านด้วย” ท่านนบี ﷺ ได้ขอภาชนะพร้อมกับใส่น้ำมาใบหนึ่ง ท่านนบี ﷺ เอามือจุ่มไปในภาชนะนั้น เสร็จแล้วได้ส่งต่อให้บรรดาสตรีแต่ละท่านจุ่มมือต่อไป และนั่นคือการบัยอะฮ์ของพวกนาง (Ibn Sa’d, 1990: 8/8) ในบันทึกของอัลฎออบะรียะเล่าถึงวิธีการบัยอะฮ์ของสตรีว่า มีภาชนะที่มีน้ำใบหนึ่งวางอยู่ต่อหน้าของท่านนบี ﷺ เมื่อท่านนบี ﷺ ทำการบัยอะฮ์สตรี ท่านนบี ﷺ จะจุ่มมือลงไปในภาชนะนั้นแล้วก็เอามือออกมา บรรดาสตรีก็จะจุ่มมือของพวกนางลงไปในภาชนะนั้น หลังจากนั้นท่านนบี ﷺ จะทำการบัยอะฮ์พวกนาง เมื่อพวกนางรับเงื่อนไขต่างๆ ของการบัยอะฮ์แล้ว ท่านนบี ﷺ จะกล่าวแก่พวกนางว่า “เชิญไปได้ ฉันรับการบัยอะฮ์ของพวกเธอแล้ว” ไม่มีอะไรเพิ่มมากกว่านี้ (Al-Ṭabarī, 1969: 3/62)

6.3.2 การอิจเราะฮ์หรืออพยพ (الهجرة)

อิจเราะฮ์เป็นกิจกรรมทางการเมืองและศาสนาที่สำคัญประการหนึ่งของมุสลิม เมื่อเสรีภาพที่จะแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของความเป็นมุสลิมถูกกีดกันเสรีภาพทางศาสนาถูกคุกคามหรือไม่สามารถที่จะปฏิบัติภารกิจทางศาสนาในมาตุภูมิของตนเองได้ มุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิงจึงจำเป็นต้องอพยพหรืออิจเราะฮ์ไปยังดินแดนอื่นที่เอื้อต่อการปฏิบัติภารกิจทางศาสนาได้

อิจเราะฮ์ในความหมายดั้งเดิมของชาวอาหรับหมายถึง การออกจากสภาพความเป็นชนบทสู่ความเป็นเมือง (Ibn Manzūr, n.d.: 6/4617) ส่วนในความหมายทางวิชาการหมายถึง การอพยพออกจากดินแดนของกาฟิรที่เป็นปรปักษ์กับอิสลามสู่ดินแดนแห่งอิสลาม (Ibn Qudāmāh, 1997: 13/149) การอิจเราะฮ์มีสองประเภทคือ 1) การอิจเราะฮ์ด้วยร่างกายและตัวตนจากดินแดนหนึ่งไปสู่อีกดินแดนหนึ่งเพราะศาสนา 2) อิจเราะฮ์ด้วยจิตใจไปสู่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ โดยการละทิ้งความปรารถนาของอารมณ์ฝ่ายต่ำและมารร้ายไซฎอน (Bukhārī 1400: 1/20) ดังที่มีหะดีษของท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “และผู้อพยพนั้นคือผู้ที่อพยพจากสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงห้ามไว้” (Bukhārī: 10)

อิจเราะฮ์ในประวัติศาสตร์สี่เราะฮ์ของท่านนบี ﷺ หมายถึงสองอิจเราะฮ์คือ 1) อิจเราะฮ์ไปยังอบิสสิเนียหรือประเทศเอธิโอเปียในปัจจุบัน 2) อิจเราะฮ์ไปยังนครมะดีนะฮ์ (Ibn Manzūr, n.d.: 6/4617) ซึ่งเสาหาบียาตเข้าไปมีบทบาทในแต่ละการอิจเราะฮ์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การอิจราฮ์ไปยังอบิสติเนีย

หลังจากท่านนบี ﷺ ได้ประกาศเผยแผ่ศาสนาอิสลามอย่างเปิดเผยในนครมักกะฮ์ซึ่งมีชาวมักกะฮ์หันมาสนใจและเข้ารับศาสนาอิสลามมากขึ้น สร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวมุชริกมักกะฮ์เป็นอย่างมาก พวกเขาได้กระทำทุกวิถีทางเพื่อสกัดกั้นและขัดขวางการละฮัจฮ์ของท่านนบี ﷺ จนกระทั่งพวกเขาได้จับกุมมุสลิมบางคนโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่อ่อนแอมาทรมาน จองล้างจองผลาญเพื่อให้หันกลับไปสู่ศาสนาเดิมของพวกเขา ซึ่งบางคนถูกทารุณกรรมจนถึงแก่ชีวิต ดังเช่นครอบครัวของยาฮิร (Al-Bayhaqī, 1988: 2/282) ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยในชีวิตของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ท่านนบี ﷺ จึงคิดที่จะให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ส่วนหนึ่งอพยพออกจากนครมักกะฮ์ไปสู่สถานที่ที่ปลอดภัยกว่านี้ อิบน์ อีสฮากได้เล่าถึงเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องอพยพออกจากนครมักกะฮ์ว่า เมื่อท่านนบี ﷺ เห็นความทุกข์ยากของบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่าน ซึ่งท่านเองไม่สามารถที่จะปกป้องคุ้มครองพวกเขาได้ ท่านนบี ﷺ จึงได้เสนอแนะให้แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์เหล่านั้นว่า “เป็นการดีหากพวกท่านทั้งหลายอพยพไปสู่ดินแดนอบิสติเนีย เพราะแท้จริงที่นั่นมีกษัตริย์องค์หนึ่งซึ่งไม่อธรรมต่อพลเมืองที่อยู่ภายใต้ของพระองค์ อีกทั้งเป็นดินแดนแห่งสัจธรรม จนกว่าพระองค์อัลลอฮ์จะทรงให้ทางออกให้แก่พวกท่าน” บรรดาเศาะหาบะฮ์กลุ่มหนึ่งจึงได้อพยพไปสู่ดินแดนอบิสติเนีย เพราะเกรงว่าอาจจะเกิดพิณะฮ์ต่อชีวิตของพวกเขา และเป็นการอพยพผู้อัลลอฮ์เพื่อศาสนาของพวกเขา การอพยพในครั้งนี้ถือว่าการอิจราฮ์ครั้งแรกในศาสนาอิสลาม (Ibn Hishām, 1990: 1/349)

ในรายงานของอิบน์ สะอูดเล่าว่า บรรดาเศาะหาบะฮ์ประกอบด้วยชาย 11 คน¹และหญิงอีก 4 คนแอบเดินทางออกจากนครมักกะฮ์ไปอย่างเงียบๆ ซึ่งบางคนขี่สัตว์พาหนะ ในขณะที่อีกบางคนเดินเท้าจนถึงหมู่บ้านซุฮัยบะฮ์ (الشَّعْبَةَ) และ ณ ที่นั่นได้อาศัยเรือสินค้าจำนวน 2 ลำข้ามฟากไปยังอบิสติเนียด้วยค่าจ้างคนละครึ่งดีนาร์ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในเดือนรอญ์บียะฮ์ปี 5 หลังจากนุบวเวาะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 1/159) การอพยพไปสู่อบิสติเนียของบรรดาเศาะหาบะฮ์ในครั้งนี้เป็นการอพยพรอบแรกซึ่งจะมีการอพยพครั้งที่สองต่อไป

สำหรับรายนามเศาะหาบียะฮ์ที่อพยพสู่อบิสติเนียรอบแรกจำนวน 4 ท่าน มีดังต่อไปนี้ (Ibn Sa'd, 1990: 1/160)

1. ท่านหญิงรุก็อยยะฮ์ บินต์ รุสูลิลลาฮ์ พร้อมกับสามีนางคือ อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน

¹ แต่อิบน์ สะอูดได้นำเสนอรายชื่อทั้งหมดโดยใช้สายรายงานของอัลวาเก็ดีย์ปรากฏว่านับได้มีชายทั้งหมด 12 คน (Ibn Sa'd, 1990: 1/160) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของอิบน์ สัยยิด อัลนาส (Ibn Sayyid al-Nās, n.d.: 209) และอิบน์ อัลกัอ์ยิม (Ibn Qayyim Al-Jawziyah, 1998: 3/21)

2. นางสะลละฮ์ บินต์ สุฮัยล์ อิบน์ อัมร์ พร้อมกับสามีของนางคือ อับดุลมุฮัมมัด อิบน์ อุมัยยะฮ์

3. นางอุม്മะฮ์ สะละมะฮ์ บินต์ อับดุลมุฮัมมัด พร้อมกับสามีของนางคือ อับดุลมุฮัมมัด อิบน์ อับดุลอะซัด

4. นางไลลา บินต์ อับดุลมุฮัมมัด พร้อมกับสามีของนางคือ อามิร อิบน์ อุมัยยะฮ์

ในรายงานของอิบน์ ลัยลิด อัลนาส ได้เพิ่มรายชื่อภรรยาของอับดุลมุฮัมมัด อิบน์ อุมัยยะฮ์ อิบน์ อุมัยยะฮ์ อับดุลมุฮัมมัด อัลอามิรีฮ์ คือนางอุม്മะฮ์ กัลญุม บินต์ สุฮัยล์ อิบน์ อัมร์อีกคนหนึ่งเป็นบุคคลที่ 5 (Ibn Sayyid al-Nās, n.d.: 210)

ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวขย่งอุษมานและท่านหญิงรูกัยยะฮ์ว่า “ขอให้พระองค์อัลลอฮ์ทรงคุ้มครองทั้งสอง แท้จริงอุษมานเป็นบุคคลแรกที่อิสรเราะฮ์พร้อมกับครอบครัวหลังจากนบีถูกขับไล่ออกจากเมดีนะฮ์” (Al-Bayhaqī, 1988: 2/297)

เมื่อชาวมุสลิมกลุ่มแรกอพยพไปอยู่บิสตีเนียได้ไม่นานก็ทราบข่าวว่าชาวมุชริกมักกะฮ์ได้ประณิประนอมกับฝ่ายมุสลิมและหยุดการทำร้ายฝ่ายมุสลิมแล้ว ชาวมุสลิมจึงตัดสินใจกลับมายังมาตุภูมิเดิมนครมักกะฮ์ในเดือนเชาวาลปีเดียวกัน (Ibn Sa'd, 1990: 1/161) แต่เมื่อชาวมุสลิมเดินทางกลับมาถึงไกล่ๆ นครมักกะฮ์ปรากฏว่า ข่าวดังกล่าวไม่เป็นความจริง การต่อต้านของชาวมุชริกมักกะฮ์ต่อฝ่ายมุสลิมยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น มุสลิมกลุ่มหนึ่งทนไม่ไหวต้องกลับไปยังบิสตีเนียอีกครั้ง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งแอบเข้ามายังนครมักกะฮ์ซ่อนตัวอยู่อย่างเงียบๆ (Rizqullāh Aḥmad, 1992: 198)

มีรายงานจากท่านหญิงอุม്മะฮ์ สะละมะฮ์เล่าว่า เมื่อบรรดาสะหายะฮ์ผู้อพยพไปยังบิสตีเนียกลุ่มแรกกลับมาถึงนครมักกะฮ์พบว่า ผู้คนในเผ่าของเขายังกระทำความรุนแรงต่อพวกเขา เครือญาติของพวกเขาได้ตัดขาดจากพวกเขา และพวกเขายังถูกทารุณกรรม ถูกจองล้างจองผลาญหนักขึ้นกว่าเก่า ท่านนบี ﷺ จึงอนุญาตให้พวกเขาอพยพไปยังบิสตีเนียเป็นครั้งที่สอง (Ibn Sa'd, 1990: 1/161) สำหรับจำนวนผู้อพยพในรอบที่สองนี้มีจำนวนมากกว่ารอบแรก กล่าวคือมีชายจำนวน 83 คน¹ และหญิงอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีรายงานจำนวนตัวเลขที่หลากหลายมาก² แต่อย่างไรก็ตามเมื่อสำรวจ

¹ หากนับรวมอัมมาร์ อิบน์ ยาสิรด้วย (Ibn Hishām, 1990: 1/357; Ibn Sa'd, 1990: 1/162; Ibn Qayyim Al-Jawziyah, 1998: 3/23)

² ในรายงานของอิบน์ สะอ์ดกล่าวว่า มีสตรีจากเผ่ากูรีอัยฮ์ 11 คนและจากเผ่าอื่นๆที่ไม่เป็นที่รู้จักจำนวน 7 คน (Ibn Sa'd, 1990: 1/162) อิบน์ อิชามรายงานว่า มีสตรีทั้งหมด 16 คน (Ibn Hishām, 1990: 3/314) อัลมักริซีย์รายงานว่า มีสตรี 18 คน (Al-Maqrizī, 1999: 1/44) อิบน์ อับดุลบารร์กล่าวว่า มีสตรี 18 คน (Ibn 'Abd al-Barr, 1966: 50-54) อิบน์ อัลกีอัยมิกกล่าวว่า มีสตรี 19 คน (Ibn Qayyim Al-Jawziyah, 1998: 3/23)

รายชื่ออย่างละเอียดในตำราฎอฮาเกดและตำราตะรอญุมต่างๆ พบว่ามีจำนวนมากกว่า 20 คนอย่างแน่นอน ทั้งนี้ไม่รวมอีก 4 คนที่ได้อพยพในรอบแรก ซึ่งบางคนได้กลับมาขังนครมักกะฮ์ชั่วคราวหนึ่งแล้วได้อพยพไปยังอบิสตีเนียเป็นครั้งที่สอง สำหรับรายนามบรรดาเสาะหาบียาตผู้อพยพสู่อบิสตีเนียในรอบที่สองมีดังต่อไปนี้

1. นางอัสมาอ์ บินต์ อุมัยส¹ พร้อมกับสามีของนางคือ ญะอ์ฟิร อิบน์ อับี ฏอฺลิบ (Ibn Sa'd, 1990: 8/219)

2. นางอุม്മ กัลญุม บินต์ สุัยล์ อิบน์ อัมร์ พร้อมกับสามีของนางคือ อับู สับเราะฮ์ อิบน์ อับี รุสม์ อัลอามิรี (Ibn Sa'd, 1990: 8/212)

3. นางอุมัยนะฮ์ บินต์ คอลฟ์ อิบน์ อัศอัด อัศคอฮาอีย² (บางครั้งเรียกว่าว่า สุมัยมะฮ์ (هُمَيْمَة) หรือ อุมัยมะฮ์ (أُمَيْمَة)) พร้อมกับสามีของนางคือ คอลิด อิบน์ สะอิด อิบน์ อัลอาศ (Ibn Hajar, 1853: 8/17)

4. นางอุม്മ หะบิบะฮ์ บินต์ อับี สุฟยาน³ พร้อมกับสามีของนาง คือ อับดุลลอส อิบน์ ญะหุซ (Ibn Sa'd, 1990: 8/77)

5. นางบะรอกะฮ์ บินต์ ยะसार⁴ พร้อมกับสามีของนางคือ ก็อยส์ อิบน์ อับดุลลอส (Ibn Sa'd, 1990: 8/194)

¹ นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์ ก่อนยุคดารุลฮักรอม และนางได้ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ ในขณะที่ลี้ภัยอยู่ในอบิสตีเนียนางได้ให้กำเนิดบุตร 3 คน คือ อับดุลลอส มุหัมมัด และเอาน์ (عَنْ) (Ibn Sa'd, 1990: 8/219) หลังจากสามีของนางเสียชีวิตในสงครามมูตะฮ์ นางได้แต่งงานใหม่กับอับู บักร์ และเมื่ออับู บักร์ เสียชีวิตนางได้แต่งงานกับอะลี อิบน์ อับีฏอฺลิบ (Ibn Hajar, 1853: 8/9)

² นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์ ในขณะที่ลี้ภัยอยู่ในอบิสตีเนียนางได้ให้กำเนิดบุตร 2 คน คือ สะอิด อิบน์ คอลิดและอุมมะฮ์ บินต์ คอลิด ซึ่งนางอุมมะฮ์ได้แต่งงานกับอัลซุบัยร์ อิบน์ อัลอาวามและได้ให้กำเนิดบุตร 2 คน คือ อัมร์กับคอลิด (Ibn Sa'd, 1990: 8/223)

³ สามีของนางเป็นมูรตัดหันมานับถือศาสนาคริสต์และเสียชีวิตในอบิสตีเนียในขณะที่นางยังยึดมั่นในศาสนาอิสลาม บางรายงานกล่าวว่านางได้ให้กำเนิดบุตรสาวหะบิบะฮ์ที่อบิสตีเนีย ในขณะที่บางรายงานกล่าวว่านางได้ให้กำเนิดหะบิบะฮ์ที่นครมักกะฮ์ก่อนการฮิเราะฮ์เสียอีก และยังมีบางรายงานกล่าวว่านางอพยพไปยังอบิสตีเนียในสภาพที่ตั้งครรภ์ให้แก่บุตรสาวหะบิบะฮ์ และต่อมาท่านนบี ﷺ ได้ส่งคน ไปสู่ขอนางพร้อมกับนำนางกลับมาขังนครมะดีนะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/77-78)

⁴ อดีตเป็นทาสรับใช้ของ สุฟยาน อิบน์ หรับ นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์ ดั้งเดิมของนางเป็นชาว กินดะฮ์ (Ibn Hajar, 1853: 8/28)

6. นางฟุัยยะฮ์ บินต์ ยะฮาร น้องสาวของนางบะรอกะฮ์พร้อมกับสามีของนางคือ หุฎฏอบ อิบน์ อัลฮาริษ (Ibn Sa'd, 1990: 8/194)

7. นางหุฎฎะฮ์ บินต์ อับด์ อิบน์ อัลฮัษษัด อิบน์ ญะซีมะฮ์¹ พร้อมกับสามีของนางคือ ญุฮัยม อิบน์ ก็อยส์ นางเข้ารับอิสลามในยุคต้นๆ นางได้ให้กำเนิดลูกสามคน คือ หุฎฎะฮ์ อับดุลลอฮ์ และอุมร์ นางเสียชีวิตในอบิสตีเนีย (Ibn Sa'd, 1990: 8/223)

8. นางรอมละฮ์ บินต์ อบี อาฟ อัลสะฮ์มียะฮ์ พร้อมกับสามีของนางคือ อัลมุฏฏอลิบ อิบน์ อัซฮัร นางเข้ารับอิสลามในช่วงแรกๆ ก่อนยุคการุฎอรรอม ในช่วงที่ลี้ภัยอยู่ในอบิสตีเนียนางได้ให้กำเนิดบุตรชายอับดุลลอฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/210)

9. นางร็อยฎะฮ์ บินต์ อัลฮาริษ² พร้อมกับสามีของนางคือ อัลฮาริษ อิบน์ คอลิด นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์ ในช่วงที่ลี้ภัยอยู่ในอบิสตีเนียนางได้ให้กำเนิดบุตรสามคน คือ มุซา อาอิชะฮ์และซัยนับ มุซาเสียชีวิตในอบิสตีเนียส่วนนางได้เสียชีวิตในระหว่างทางกลับมาจากอบิสตีเนีย (Ibn Sa'd, 1990: 8/201)

10. นางอุม്മ ญะมิล หรือ ฟาฎิมะฮ์ บินต์ อัลมุญัลลัด พร้อมกับสามีของนางคือ ฮาฎิบ อิบน์ อัลฮาริษ และลูกชายอีกสองคน คือ มุหัมมัดกับอัลฮาริษ นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์ สามีของนางเสียชีวิตในอบิสตีเนีย นางพร้อมกับลูกชายได้อพยพกลับมายังนครมะดีนะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/213; Ibn Hajar, 1853: 8/164)

11. นางฟาฎิมะฮ์ บินต์ ค็อฟวาน อัลกินานียะฮ์ พร้อมกับสามีของนางคือ อัมร์ อิบน์ สะอิด อิบน์ อัลอาศ นางเข้ารับอิสลามในยุคต้นๆ นางเสียชีวิตในขณะที่ลี้ภัยอยู่ในอบิสตีเนีย (Ibn Sa'd, 1990: 8/223-224; Ibn Hajar, 1853: 8/162)

12. นางหะสะนะฮ์ อุม്മ ชุเราะหฺบิล อิบน์ หะสะนะฮ์ พร้อมกับสามีของนางคือ สุฟยาน อิบน์ มะอ്മัร อิบน์ หะบิบ มีรายงานจากอิบน์สะอูดกล่าวว่านางอพยพไปพร้อมกับบิดาของนาง ในขณะที่เดียวกันมีรายงานอีกว่านางอพยพไปพร้อมกับบุตรชายของนางคือ คอลิดและญะนาละฮ์ (Ibn Hajar, 1853: 8/51)

13. นางเสาะละฮ์ บินต์ ชัมอะฮ์ พร้อมกับสามีของนางคือ อัลสักรอน อิบน์ อัมร์ มีบางรายงานกล่าวว่าสามีของนางเสียชีวิตในอบิสตีเนีย ในขณะที่บางรายงานกล่าวว่า นางและสามีของ

¹ อับดุลบาริ์ และฎอบาริ์ใช้ชื่อนางว่า หุฎฎะฮ์ (حُرَّة) และมีฉายาเรียกว่า อุม്മ หุฎฎะฮ์ (أم حرملة) (Ibn Hajar, 1853: 8/51)

² ในสายรายงานของออบู มุซาเรียกชื่อนางว่า ร็อยฎะฮ์ (رؤبة) ส่วนในสายรายงานของออบู อัมร์ เรียกชื่อนางว่า ร็อยฎะฮ์ (رؤبة) (Ibn al-Athir, 1994: 7/106)

นางได้อพยพกลับมายังนครมักกะฮ์และสามีของนางเสียชีวิตที่นครมักกะฮ์ก่อนที่อิเราะฮ์ไปยังนครมะดีนะฮ์ (Ibn al-Athir, 1994: 2/504) ท่านนบี ﷺ ได้สู้ขอและแต่งงานกับนางหลังจากท่านหญิงกอดีญะฮ์เสียชีวิต (Ibn Qutaybah, 1981: 133)

14. นางอัมเราะฮ์ บินต์ อัลสะอ์ดีย์¹ พร้อมกับสามีของนางคือ มาลิก อิบน์ ชะมะอะฮ์ นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆของยุคมักกะฮ์ (Ibn al-Athir, 1994: 7/199)

15. นางอามิเนฮ์ บินต์ ก็อยส์ อิบน์ อับดุลลอฮ์ อิบน์ อิสรากายานว่า นางพร้อมกับบิดาของนางซึ่งเป็นสามีของบะรอกะฮ์ บินต์ ยะซาร ได้อพยพไปยังอบิสตีเนียพร้อมกับนางอุม്മ์ หะบีบะฮ์ บินต์ อบี สุฟยาน (Ibn Hajar, 1853: 8/3)

16. นางหะบีบะฮ์ บินต์ อุบัยดิลลาฮ์ อิบน์ ญะหุช อัลอะสะดียะฮ์ บุตรสาวของอุม്മ์ หะบีบะฮ์ บินต์ อบี สุฟยาน บิดาของนางเป็นมูรตัดหันไปนับถือศาสนาคริสต์และเสียชีวิตที่อบิสตีเนีย (Ibn Hajar, 1853: 8/48)

17. นางคุชัมมะฮ์ บินต์ ญะฮุช อิบน์ ก็อยส์ อัลอับดะริยะฮ์ พร้อมกับบิดาและมารดาของนางคือ นางเคาะฮ์ บินต์ อัลอัสวัด (Ibn Hajar, 1853: 8/64)

18. นางฟาริอะฮ์ บินต์ อบี สุฟยาน อิบน์ หัร็อบ์ ซึ่งอิบน์ อิสรากกล่าวว่ามีบุคคลแรกที่อิเราะฮ์ไปยังอบิสตีเนียคือ อับดุลลอฮ์ อิบน์ ญะหุช พร้อมกับครอบครัวและพี่น้องของเขา ซึ่งในเวลานั้นนางฟาริอะฮ์ บินต์ อบี สุฟยานเป็นภรรยาของเขา (Ibn Hajar, 1853: 8/155)

19. นางอัสม่าฮ์ บินต์ สะลามะฮ์ อิบน์ มุกีร์รอบะฮ์ พร้อมกับสามีของนางคือ อัยยาซ อิบน์ อบี รอบีอะฮ์ นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์ และในขณะที่ลี้ภัยอยู่ที่อบิสตีเนียนางได้ให้กำเนิดบุตรชื่อว่า อับดุลลอฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/233)

20. นางฟาฏิมะฮ์ บินต์ อัลกอมะฮ์ หรืออุม്മ์ กิสฎ็อม พร้อมกับสามีของนางคือ สุลัยฎ์ อิบน์ อัมร์ นางเข้ารับอิสลามในช่วงต้นๆ ของยุคมักกะฮ์ (Ibn Sa'd, 1990: 8/213)

21. นางอุม്മ์ หะบีบ บินต์ สะอิด อิบน์ ยัรบุอ์ ในตำราของอิบน์ หะญูรได้อ้างจากอัลบะลาซุรีย์กล่าวว่านางเป็นสตรีผู้หนึ่งที่อพยพไปสู่อบิสตีเนีย (Ibn Hajar, 1853: 8/221)

โดยสรุปแล้วรายนามสะหาบียะฮ์ที่อพยพไปยังอบิสตีเนียทั้งหมดที่สามารถรวบรวมได้ทั้งในรอบแรกและรอบสองรวมกันเป็น 25 คนทั้งนี้ไม่รวมถึงบรรดาสตรีที่เกิดในอบิสตีเนีย เช่น นาง

¹ อิบน์ สะอูดั้ใช้ชื่อนางว่า อุมัยเราะฮ์ (عميرة) (Ibn Sa'd, 1990: 8/213)

² อิบน์ อัลอะษีริกกล่าวว่ามีนางน่าจะเป็นคนเดียวกันกับอามิเนฮ์ บินต์ รุก็อยซ (آمنة بنت رقيش) (Ibn al-Athir, 1994: 7/4)

อุมมะฮ์ บินต์ คอลิด อิบน์ สะอิด นางอาอิชะฮ์ และนางซัยนับลูกสาวของนางร็อยฎาะฮ์ บินต์ อัลฮาริษ เป็นต้น ซึ่งจำนวนตัวเลขนี้ถือว่าไม่น้อยหากเทียบกับสถิติประชากรมุสลิมในเวลานั้น

นอกจากนี้พบว่าเสาะหาบียาตผู้อพยพไปยังอบิสสิเนียส่วนใหญ่เป็นคนในเผ่าพันธุ์กูร์รอฮ์ไม่ว่าจะเป็นตระกูลบนิฮาซิม บนิอุมัยยะฮ์ บนิมัทซุม บนิคัยม บนิอะดีฮ์ บนิอามิร เป็นต้น และมีจำนวนน้อยเท่านั้นที่มาจากเผ่าพันธุ์อื่น เช่น นางอัสม่าฮ์ บินต์ อุมัยส์จากเผ่าเคาะซะฮ์อะมียะฮ์ นางฟาฎิมะฮ์ บินต์ ค็อฟวานจากเผ่ากินานียะฮ์ เป็นต้น อีกทั้งพบว่ามิเสาะหาบียาตจำนวนหนึ่งเป็นบุตรสาวของคนชนชั้นสูงในนครมักกะฮ์ที่เป็นปรปักษ์กับศาสนาอิสลามอย่างรุนแรง เช่น นางสะฮ์ละฮ์และนางอุม്മ์ กัลญุมบุตรสาวของสุฮัยล์ อิบน์ อัมร์ นางอุม്മ์ หะบิบะฮ์และนางฟาริอะฮ์บุตรสาวของอูซุฟยาน ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตั้งแต่เริ่มแรกศาสนาอิสลามได้รับการตอบรับจากทุกกลุ่มชนชั้นในสังคม ไม่ใช่เป็นศาสนาที่แพร่หลายเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเท่านั้นตามที่ตำราบางเล่มกล่าวอ้าง นอกจากนี้ยังพบว่าการอพยพผู้อับิสสิเนียของชาวมุสลิมในรอบสองซึ่งมีจำนวนมากขึ้นแสดงให้เห็นว่า นอกจากชาวมุสลิมสามารถลี้ภัยอยู่อย่างปลอดภัยในดินแดนอบิสสิเนียแล้ว การมุ่งร้ายหมายขวัญ และการจ้องล้างจ้องผลาญของพวกมุชริกกูร์รอฮ์ต่อชาวมุสลิมมีความเข้มข้นและทวีความรุนแรงมากขึ้นจนฝ่ายมุสลิมกลุ่มหนึ่งไม่สามารถที่จะทนอยู่ในนครมักกะฮ์อีกต่อไปได้

ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งกล่าวคือ ไม่พบรายงานรายชื่อกลุ่มเสาะหาบะฮ์ที่ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มทาสผู้รับใช้ในกลุ่มผู้อพยพไปยังอบิสสิเนีย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุสองประการกล่าวคือ ประการแรกกลุ่มเสาะหาบะฮ์ที่ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสนั้นไม่มีความพร้อมในปัจจุบันต่างๆ ที่สามารถเอื้อต่อการอพยพออกจากรนครมักกะฮ์ได้ อย่างเช่น สัตว์พาหนะ เงินทองและเสบียงปัจจัยต่างๆ เป็นต้น ประการที่สองชาวมุสลิมที่เป็นลูกหลานของตระกูลชั้นสูงหรือบุคคลชนชั้นนำในสังคมนครมักกะฮ์เหล่านี้ได้รับความกดดันจากเครือข่ายของตนเองมากกว่าบุคคลธรรมดา ทั้งนี้เพราะว่าการเข้ารับอิสลามของพวกเขามีอิทธิพลอย่างมากต่อบุคคลอื่นๆ ทั่วไป ซึ่งเป็นที่หวังเกรงของแกนนำชาวมุชริกมักกะฮ์เป็นอย่างยิ่ง

2) การอิจเราะฮ์ไปยังนครมะดีนะฮ์

หลังจากเหตุการณ์บัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่สอง ท่านนบี ﷺ ได้สั่งให้บรรดาชาวมุสลิมที่พำนักอยู่ในนครมักกะฮ์อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์เพื่อไปร่วมอยู่กับพี่น้องชาวอันศอรฺโดยที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกำหนดให้มีสหายแก่พวกท่าน และทรงกำหนดสถานที่ที่พวกท่านสามารถอยู่อย่างปลอดภัย” (Al-Tabari, 1968: 2/369) ในศอฮิห์บุคอรีชี้รายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ฉันได้เห็นดินแดนที่พวกเจ้าจะอพยพไปซึ่งเป็นดินแดนแห่งสวนอินทผลัมและตั้งอยู่ระหว่างสองภูเขาที่มีหินสีดำ” บรรดาชาวมุสลิมจึงได้อพยพมุ่งหน้าไปสู่ นครมะดีนะฮ์ และบรรดาผู้ที่อพยพลี้ภัยอยู่ที่ดินแดนอบิสสิเนียก็ทยอยกลับมาอพยพสู่ นคร

มะดีนะฮ์ (Bukhārī, 1400: 3/60) ในบันทึกของบุคอรีก็กล่าวว่า เศาะหาบะฮ์ท่านแรกที่อพยพไปสู่ นครมะดีนะฮ์คือ มุศอับ อิบนุ อุมัยร์และอิบนุ อุมม์ มัคตูม (Bukhārī: 3924) ในขณะที่อิบนุ อิศฮาก (Ibn Hishām, 1990: 2/109) อิบนุ สะอูด์ (Ibn Sa‘d, 1990: 1/175) และฏอบะรียฺ (Al-Ṭabarī, 1968: 2/369) กล่าวว่า อับดุลอะซัด อิบนุ อับดุลอะซัด เป็นเศาะหาบะฮ์ท่านแรกที่อพยพไปถึงนครมะดีนะฮ์ ความจริงแล้วทั้งสองรายงานนี้ไม่ได้ขัดแย้งกัน ทั้งอับดุลอะซัดและมุศอับต่างก็สมควรได้รับ ฐานะความเป็นบุคคลแรกที่อพยพสู่ นครมะดีนะฮ์ในมิติที่แตกต่างกัน อับดุลอะซัด หลังจาก กลับมาจากการลี้ภัยที่ดินแดนอบิสตีเนีย และพบว่าชาวมุฮักกะฮ์ยังมุ่งร้ายหมายขจัดต่อชาวมุสลิมรุนแรงมากขึ้นจึงได้อพยพลี้ภัยไปยังนครมะดีนะฮ์ต่อ ซึ่งเกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์บัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ประมาณหนึ่งปี (Ibn Hishām, 1990: 2/109) และเข้าใจว่าอับดุลอะซัดไม่ได้ตั้งใจที่จะอพยพไปพำนักอยู่อย่างถาวรในนครมะดีนะฮ์เพียงแต่ต้องการลี้ภัยชั่วคราวเหมือนที่เคยลี้ภัยในดินแดนอบิสตีเนีย ส่วนมุศอับนั้นได้อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์เป็นคนแรกตามคำสั่งของท่านนบี ﷺ เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้สอนอัลกุรอานและศาสนาอิสลามให้แก่ชาว มะดีนะฮ์หลังจากเหตุการณ์บัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 1 (Al-Bayhaqī, 1988: 2/431; Ibn Hishām, 1990: 2/82)

หลังจากอับดุลอะซัดแล้ว มีรายงานว่าอามिर อิบนุ รอบีอะฮ์พร้อมกับภรรยาของเขาชื่อ นางไลาลา บินต์ อิบิ หัยมะฮ์ และต่อด้วยอับดุลลอฮ์ อิบนุ ญะหุชพร้อมกับครอบครัวและน้องของเขาชื่อ อับด์ อิบนุ ญะหุชอพยพไปยังนครมะดีนะฮ์ (Ibn Hishām, 1990: 2/111) หลังจากนั้นบรรดาเศาะหาบะฮ์ในนครมักกะฮ์ได้ทยอยอพยพเป็นกลุ่มก้อนไปสู่นครมะดีนะฮ์ จนกระทั่งไม่เหลือมุสลิมผู้ใดคงอยู่ในนครมักกะฮ์ยกเว้นท่านนบี ﷺ อับดุลบักกร, อะลี อิบนุ อิบิ ฏอลิบและบางคนที่ถูกครอบครัวของเขาขัดขวางและจงใจไว้ ท่านนบี ﷺ กำลังรอคำบัญชาจากพระเจ้าอนุญาตให้อพยพ แม้ว่าอับดุลบักกรได้ขออนุญาตจากท่านนบี ﷺ หลายครั้งเพื่อที่จะอพยพไปยังนครมะดีนะฮ์แต่ท่านนบี ﷺ ได้ระงับไว้พร้อมกับกล่าวว่า “อย่างรีบร้อน หวังว่าพระองค์อัลลอฮ์จะทรงให้ท่านเป็นสหายของฉันในการอพยพ” (Al-Ṭabarī, 1968: 2/369)

เมื่อบรรดาแกนนำชาวมุฮักกะฮ์เห็นการเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมทั้งชายหญิง คนแก่ เด็กเล็กเด็กแดงทยอยอพยพไปรวมตัวกันกับมุสลิมเผ่าเอาสและเผ่าคือชรีอญ์ที่นครมะดีนะฮ์ จึงอดที่จะวิตกกังวลว่าอาจเป็นภัยต่อนครมักกะฮ์ในอนาคต อีกทั้งหากท่านนบีมีมุฮัมมัด ﷺ ผู้ซึ่งมีบารมีและมีศักยภาพความเป็นผู้นำสูง ได้อพยพไปเป็นผู้นำชาวมุสลิมที่นครมะดีนะฮ์ย่อมทำให้ชาวมุสลิมมีความเข้มแข็งมากขึ้น และเป็นที่น่ารำคาญคิดว่าทำเลที่ตั้งของนครมะดีนะฮ์นั้นเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจซึ่งตั้งอยู่บนเส้นการค้าแนวชายฝั่งทะเลแดงระหว่างเมืองซามกับเยเมน ซึ่งกองคาราวานสินค้าของชาวมุฮักกะฮ์ที่จะไปค้าขายยังเมืองซามจะต้องผ่านเส้นทางนี้ ในแต่ละปีชาวมุฮักกะฮ์มีมูลค่าการค้ากับเมืองซามสูงถึงหนึ่งส่วนสี่ล้านดinars ทอง (Al-Mubārakfūrī, 1997: 158) หาก

เส้นทาง การค้านี้ถูกคุกคามโดยชาวมุสลิมมะดีนะฮ์ล้อมกระทบต่อความมั่นคงและมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของนครมักกะฮ์อย่างแน่นอน ดังนั้นเพื่อตัดไฟตั้งแต่ต้นลมบรรดาแกนนำกัร็อยฮ์มักกะฮ์ จึงได้มีการประชุมที่สภาคารุลนัควะฮ์ในวันที่ 26 เดือนศอฟร ปีที่ 14 หลังจากญุบะฮ์ ซึ่งตรงกับวันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 622 ลงมติที่จะลอบสังหารท่านนบี ﷺ (Rizqullāh Aḥmad, 1992: 264) มะลาอิกะฮ์ญิบรียล ﷺ ได้แจ้งแผนการร้ายของมติสภาคารุลนัควะฮ์ให้แก่ท่านนบี ﷺ ทราบพร้อมกับคำบัญชาของพระเจ้าอนุญาตให้ท่านนบี ﷺ อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์ได้ ท่านนบี ﷺ จึงได้ชวนอบูบักร์เป็นสหายร่วมเดินทางอพยพไปกับท่าน การอพยพของท่านนบี ﷺ กับอบู บักร์เกิดขึ้นท่ามกลางการไล่ล่าของบรรดาชาวมุชริกมักกะฮ์ จนกระทั่งในวันศุกร์ที่ 12 เดือนรอบีอุลเอาวัล ปีที่ 14 หลังจากญุบะฮ์ ซึ่งตรงกับวันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 622 ท่านนบี ﷺ พร้อมกับอบู บักร์อพยพมาถึงนครมะดีนะฮ์ (Al-Mubārakfūrī, 1997: 170-172)

ในรายงานประวัติศาสตร์พบว่ามีเศาะหาบียาตบางท่านเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือท่านนบี ﷺ ในการอพยพในครั้งนี้ ดังเช่น นางรูกัยยะฮ์ บินด์ ค็อยฟีย์ อิบน์ ฮาซิม ผู้ซึ่งแจ้งข่าวแก่ท่านนบี ﷺ ว่าบรรดาพวกกัร็อยฮ์ได้มีการประชุมและมีมติที่จะจู่โจมเข้าสังหารท่านนบี ﷺ ในเวลากลางคืน จนท่านนบี ﷺ ต้องเปลี่ยนที่นอน โดยให้อะลี อิบน์ อบีฏอลิบ เข้าไปนอนแทนที่นอนของท่านนบี ﷺ (Ibn Sa'ad, 1990: 8/178-179) นางมาริยะฮ์ทาสรับใช้ของท่านนบี ﷺ ผู้ซึ่งช่วยซ่อนตัวท่านนบี ﷺ ในค้ำคั้นพวกมุชริกกัร็อยฮ์ล้อมบ้านของท่านนบี ﷺ (Ibn Hajar, 1853: 8/186) นางอัสมาฮ์และท่านหญิงอาอิชะฮ์ บุตรสาวของอบู บักร์เป็นผู้ช่วยเตรียมสัมภาระและเสปียงอาหารในการเดินทางไกล อีกทั้งเป็นผู้แอบส่งอาหารให้แก่ท่านนบี ﷺ และอบู บักร์ในขณะที่ซ่อนตัวอยู่ในถ้ำเยาร์ตลอดเวลาสามวันสามคืน (Ibn Hishām, 1990: 2/127) ในรายงานประวัติศาสตร์พบว่าผู้ที่กุมความลับการอพยพของท่านนบี ﷺ ประกอบด้วย 7 คนด้วยกันซึ่ง 4 คนในนั้นเป็นสตรี¹

สำหรับรายนามเศาะหาบียาตทั้งหมดที่อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์ผู้วิจัยไม่สามารถนำเสนอในที่นี้ทั้งหมดได้เพราะข้อจำกัดของพื้นที่ ในตำราฎอบบากอดอัลกุบรอ อิบน์ สะอูดได้นำเสนออัตประวัติบรรดาสตรีมุสลิมที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ จากเผ่าพันธุ์กัร็อยฮ์ มีทั้งหมด 70 คนซึ่งส่วนใหญ่ได้อิหเราะฮ์ไปยังนครมะดีนะฮ์ นอกจากนี้อบู สะอูดยังได้นำเสนออัตประวัติบรรดาสตรีมุสลิมที่นอกเหนือจากเผ่ากัร็อยฮ์ที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ และอพยพไปยังนครมะดีนะฮ์มี

¹ คือ 1) อับดุลลอส อิบน์ อบู บักร์ 2) นางอาอิชะฮ์ บินด์ อบู บักร์ 3) นางอัสมาฮ์ บินด์ อบู บักร์ 4) อามिर อิบน์ ฟุฮัยเราะฮ์ทาสรับใช้ของอบู บักร์ 5) นางรูกัยยะฮ์ บินด์ ค็อยฟีย์ อิบน์ ฮาซิม 6) อะลี อิบน์ อบีฏอลิบ 7) นางมาริยะฮ์ หรือ อุม്മ อัลรอบบาบ (أم الرباب) ทาสหญิงของท่านนบี ﷺ

จำนวนทั้งหมดเกือบ 60 คน ทั้งนี้ไม่รวมถึงบรรดาน้ำสาว ป้า ลูกพี่ลูกน้องที่เป็นสตรีและบรรดาลูกสาวของท่านบี ﷺ

มีรายงานจากอิบนุ อีสะฮากเล่าว่า ในหมู่บ้านของตระกูลญะหฺรฺไม่มีผู้คนหลงเหลือเลย ประตูบ้านของพวกเขาถูกปิดสนิท ทุกคนทั้งชายและหญิงได้อพยพติดตามท่านบี ﷺ ไปยังนครมะดีนะฮฺ บรรดาสตรีในตระกูลญะหฺรฺที่อพยพไปยังนครมะดีนะฮฺประกอบด้วย ท่านหญิงซัยนับบินต์ ญะหฺรฺ นางอุม്മุ หะบิบ บินต์ ญะหฺรฺ นางญุซามะฮฺ บินต์ ญันดัล นางอุม്മุ ก็อยส์ บินต์ มุหสิน นางอุม്മุ หะบิบะฮฺ บินต์ มุฮามะฮฺ นางอามินะฮฺ บินต์ รุก็อยซ์ นางสัคบะเราะฮฺ บินต์ ตะมิม และนางหัมมะฮฺ บินต์ ญะหฺรฺ เป็นต้น (Ibn Hishām, 1990: 2/111-113)

เสาะหาบียาตบางท่านสามารถอพยพไปสู่นครมะดีนะฮฺอย่างปลอดภัยในขณะที่บางท่านถูกฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับอิสลามก่อกวนแก่งัด ช่มชู้ ประทุษร้ายและขัดขวางทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้พวกนางอพยพไปสมทบกับท่านบี ﷺ ที่นครมะดีนะฮฺ ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นกับบรรดาเสาะหาบียาตบางท่านดังต่อไปนี้

ท่านหญิงซัยนับบินต์ รุสูลิลลาฮฺในขณะที่อิจาเราะฮฺไปยังนครมะดีนะฮฺนางกำลังตั้งครรภ์ระหว่างทางถูกชายฉกรรจ์พวกกูรีอัยซฺก่อกวนแก่งัดและช่มชู้ด้วยอาวุธจนนางตกใจจนตกเลือดและแท้งลูกไปในที่สุด (Al-Tabari, 1968: 2/480)

นางอุม്മุ สะละมะฮฺครั้งเมื่อเดินทางอพยพพร้อมกับสามีและบุตรชายของนาง ระหว่างทางถูกชายฉกรรจ์กลุ่มหนึ่งจากตระกูลของนางเองคือ บิน อัมมุมิเราะฮฺเข้ามาขัดขวางไม่อนุญาตให้สามีของนางพานางและบุตรของนางอพยพออกจากนครมักกะฮฺ โดยปล่อยให้สามีของนางอพยพไปคนเดียว ต่อมาคนในตระกูลอับดุลอะซัดซึ่งเป็นตระกูลของสามีของนางมาแย่งบุตรชายของนางออกไปจากอ้อมกอดของนาง โดยปล่อยให้นางถูกกักขังอยู่ในตระกูลบิ อัมมุมิเราะฮฺคนเดียว นางต้องผลิตพรากทั้งสามีและบุตรชาย ทุกเช้านางออกมานั่งร้องไห้ที่ชานเมืองมักกะฮฺจนถึงเย็นแล้วกลับเข้าหมู่บ้าน โดยกระทำเช่นนี้ทุกวันเป็นแรมปี จนกระทั่งวันหนึ่งมีชายคนหนึ่งจากตระกูลของลุงของนางมาเห็นและเกิดสงสารต่อนาง ชายคนนั้นได้ขอร้องคนในตระกูลบิ อัมมุมิเราะฮฺให้ปล่อยนางไปหาสามีของนาง อีกทั้งได้เจรจากับคนในตระกูลอับดุลอะซัดให้คืนบุตรชายของนางให้แก่นางคืน เมื่อนางได้รับอิสรภาพแล้ว สองแม่ลูกจึงรีบเดินทางอพยพตามลำพังไปยังนครมะดีนะฮฺโดยใช้อุฐเป็นพาหนะ ซึ่งไม่มีผู้ใดช่วยนำทางให้แก่นางเลย การเดินทางไกลของสตรีกับลูกน้อยตามลำพังท่ามกลางทะเลทรายนั้นเป็นเรื่องที่เสี่ยงต่ออันตรายเป็นอย่างมาก ด้วยพระประสงค์ของอัลลอฮฺ ระหว่างทางนางได้เจอกับอุษมาน อิบนุ ฎอลหะฮฺ เมื่ออุษมานทราบว่านางเดินทางตามลำพังกับลูกน้อยจึงอุทานออกมาว่า “ขอสาบานต่อพระองค์อัลลอฮฺ ฉันจะไม่ปล่อยเธอเดินทางตามลำพัง” แล้วอุษมานได้จูงอุฐของนางและอาสาส่งนางถึงนครมะดีนะฮฺ (Ibn Hishām, 1990: 2/110)

นางอุมม์ กัลญุม บินต์ อุกบะฮ์เข้ารับอิสลามในช่วงแรกๆ ของยุคมักกะฮ์ หลังจากสนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์ นางได้แอบหนีอพยพติดตามท่านนบี ﷺ ไปยังนครมะดีนะฮ์โดยการเดินเท้า พี่ชายของนางคือ อัลวะลีดและอิมาระฮ์เมื่อทราบข่าวจึงได้เดินทางไปพบกับท่านนบี ﷺ เพื่อที่จะขอเอาตัวนางคืนกลับไปยังนครมักกะฮ์ แต่ท่านนบี ﷺ ปฏิเสธที่จะส่งมอบตัวนางให้แก่พี่น้องของนาง (Ibn al-Athir, 1994: 7/376-377)

นางอุมม์ ชะริกจากตระกูลอัลเคาลียะฮ์ ซึ่งเข้ารับอิสลามและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะอพยพติดตามท่านนบี ﷺ ไปยังนครมะดีนะฮ์แต่ไม่มีใครอาสาที่จะนำทางแก่นาง จนกระทั่งนางได้ขอร้องขาวชาวยิวคนหนึ่งเป็นผู้นำทางแก่นางไปยังนครมะดีนะฮ์ (Ibn Hajar, 1853: 8/247) เศาะหาบียาคบางท่านยอมสละคู่ครองของนางที่ยังไม่ยอมเข้ารับอิสลามและหนีอพยพติดตามท่านนบี ﷺ ไปยังนครมะดีนะฮ์ ดังเช่น นางอุมัยยะฮ์ บินต์ บิซร์ ซึ่งอดีตเป็นภรรยาของหัสซาน อิบน์ อัลอะหฺมาด และนางได้หนีจากสามีของนางที่ยังเป็นกาฟิร ไปยังนครมะดีนะฮ์ และต่อมาท่านนบี ﷺ ได้แต่งงานนางให้กับสะฮฺล อิบน์ หุญัยฟ (Ibn al-Athir, 1994: 7/23) นอกจากนี้นางสุบัยยะฮ์ บินต์ อัลฮาริษ อัลอัศละมียะฮ์ นางบรัวะฮ์ บินต์ อุกบะฮ์และนางอับดะฮ์ บินต์ อับดุลอุซซา ล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งรายนามเศาะหาบียาคที่หนีจากสามีที่เป็นกาฟิรอพยพติดตามท่านนบี ﷺ ไปยังนครมะดีนะฮ์ (Ibn Hajar, 2005a: 6/650)

3) คุณค่าอิจเราะฮ์ในมิติทางการเมือง

การที่บรรดาเศาะหาบะฮ์และเศาะหาบียาคในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ได้อพยพออกจากนครมักกะฮ์ ขอมละทิ้งดินแดนแห่งมาตุภูมิของตนเองไปสู่ประเทศอบิสสิเนียและนครมะดีนะฮ์ ด้วยมูลเหตุสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ เพื่อรักษาชีวิตและปกป้องศาสนา สิทธิในการมีชีวิตอยู่ของบุคคลและสิทธิในการปกป้องอุดมการณ์ความเชื่อทางศาสนาของบุคคลเป็น 2 ใน 5 ประการของเจตนารมณ์พื้นฐานของชะรีอะฮ์อิสลาม เพราะศาสนาอิสลามบังเกิดขึ้นเพื่อปกป้องรักษาความจำเป็น 5 ประการของมนุษย์ คือ ศาสนา ชีวิต สติปัญญา เชื้อสาย และทรัพย์สิน (Al-Zuhayli, 1986: 2/1020)

พบรายงานอย่างชัดเจนว่า ชีวิตของชาวมุสลิมในยุคมักกะฮ์ถูกข่มขู่ คุกคามอย่างหนักโดยชาวมุชริกมักกะฮ์ ดังที่มีรายงานในศอฮีหฺบุคอรีฮ์ว่า “เมื่อบรรดาชาวมุสลิมถูกจองล้างจองผลาญ อนุบักร์จึงออกเดินทางอพยพมุ่งหน้าไปยังอบิสสิเนีย...” (Bukhārī: 3905) ท่านหญิงอาอีชะฮ์ได้เล่าถึงสาเหตุการอพยพของอนุบักร์ผู้เป็นบิดาของนางว่า “เมื่อถูกคุกคามหนักมากขึ้นอนุบักร์จึงได้ขออนุญาตจากท่านนบี ﷺ เพื่อที่จะอพยพ...” (Bukhārī: 4093) ครั้นเมื่อบิดาลอพยพมาถึงนครมะดีนะฮ์ ถูกโรคมะเลเรียเล่นงาน เขาจึงได้กล่าวสาปแช่งผู้ที่ทำให้เขาต้องอพยพว่า “ขอให้พระองค์อัลลอฮ์ทรงสาปแช่งนายชัยบะฮ์ อิบน์ รอบีอะฮ์ นายอุตบะฮ์ อิบน์ รอบีอะฮ์ และนายอุมัยยะฮ์ อิบน์ คอถ์ฟ

ผู้ที่ทำให้พวกเราต้องอพยพละทิ้งมาตุภูมิของเรามายังดินแดนที่มีโรครระบาดนี้” (Bukhārī: 1889) การคุกคามของฝ่ายมุขริกมักกะฮ์ต่อชาวมุสลิมไม่ใช่เป็นการข่มขู่ธรรมดาที่ทำให้เกิดความหวาดกลัวเท่านั้น หากแต่มีความรุนแรงถึงขั้นเอาชีวิต ดังดังกล่าวนี้ไม่ใช่เป็นการคาดเดาหรือจินตนาการของฝ่ายมุสลิมแต่เป็นข้อเท็จจริงดังที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของยาสิร (Al-Bayhaqī, 1988: 2/282) และบรรดาเสาะหาบะฮ์อีกหลายๆ ท่านที่เกือบเอาชีวิตไม่รอด¹

นอกจากการรักษาชีวิตแล้ว การปกป้องศาสนาก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สำคัญของการอิญเราะฮ์ของบรรดาเสาะหาบะฮ์และเสาะหาบียาต การที่ชาวมุสลิมจำทนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกกดดันอย่างหนักจากชาวมุขริกมักกะฮ์นั้นอาจทำให้การปฏิบัติภารกิจทางศาสนาบางอย่างบกพร่องหรืออาจถูกกดดันจนสูญเสียศาสนา ดังที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้ให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ครั้งเมื่อมีคนมาถามนางถึงเหตุผลของการอิญเราะฮ์ว่า “บรรดาศรัทธาชนแต่ละท่านเคยลี้ภัยด้วยเหตุผลเพราะศาสนา ซึ่งไปสู่พระองค์อัลลอฮ์และรสูลของพระองค์ ทั้งนี้พวกเขาเกรงว่าจะเกิดความเสียหายต่อศาสนาของพวกเขา...” (Bukhārī: 3900) มุสลิมบางคนถูกบังคับให้ปฏิเสธอัลลอฮ์และให้กล่าวว่าเจรีดอัลลาตา และอุซซาเป็นพระเจ้า (Ibn Qayyim Al-Jawziyah, 1998: 3/20) อิบน์ อีสฮากได้บันทึกไว้ว่า พวกกูร์อัยษ์มักกะฮ์ได้ข่มเหง ประทุษร้ายบรรดามุสลิมผู้ปฏิบัติตามท่านนบี ﷺ จนกระทั่งบางคนเกิดการฟิตนะฮ์หรือเสียหายต่อศาสนา บางคนถูกเนรเทศออกจากดินแดนมาตุภูมิของตนเอง มุสลิมบางคนถูกทารุณกรรมโดยน้ำมือของพวกกูร์อัยษ์ บางคนได้หลบหนีออกนอกประเทศซึ่งบางส่วนไปสู่อิสิตีเนียและอีกบางส่วนไปสู่นครมะดีนะฮ์ (Ibn Hishām, 1990: 2/108)

การที่ท่านนบี ﷺ ได้บัญชาให้บรรดาเสาะหาบะฮ์และเสาะหาบียาตอพยพออกจากนครมักกะฮ์เป็นการหาทางออกทางการเมืองที่ดีที่สุดในเวลานั้นซึ่งสามารถรักษาเจตนารมณ์พื้นฐานของชะรีอะฮ์ในเรื่องชีวิตและศาสนาได้สำเร็จ หากวิเคราะห์สถานการณ์ของชาวมุสลิมในเวลานั้นท่านนบี ﷺ มีทางเลือกอยู่ 3 ทาง ดังนี้คือ

1- สั่งให้ฝ่ายมุสลิมอดทน อดกลั้นและจำยอมอยู่ในสภาพที่ถูกคุกคาม กดดันจากฝ่ายมุขริกมักกะฮ์ต่อไปจนกว่าพวกเขาเกิดความสงสารหรือเหน็ดเหนื่อยต่อการกระทำของพวกเขาเองและยอมแพ้ต่อความอดทนของฝ่ายมุสลิม ซึ่งทางเลือกนี้เป็นไปได้ยากหรืออาจต้องใช้เวลาานานมาก ท่านนบี ﷺ ได้ใช้เวลาการเผยแพร่ศาสนาในมักกะฮ์มาแล้ว 13 ปี และอาจทำให้ฝ่ายมุสลิมต้องสูญเสียชีวิตมากขึ้น อีกทั้งอาจสุ่มเสี่ยงต่อความสำเร็จ

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับบรรดาเสาะหาบะฮ์และเสาะหาบียาตที่ถูกทำร้าย ใน Rizqullāh Aḥmad, 1992: 180-

2- ใช้ความรุนแรงโต้ตอบผู้ธรรมชาวมุชริกมักกะฮ์โดยการสั่งให้ฝ่ายมุสลิมลุกขึ้นมาจับอาวุธต่อสู้กับชาวมุชริกมักกะฮ์ ทางเลือกนี้อัลอับบาส อิบน์ อุบาคะฮ์เคยเสนอให้แก่ท่านนบี ﷺ ในคราวเหตุการณ์บัยอะฮ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 โดยเขากล่าวว่า “โอ้ท่านรสูลตลอด ผู้ซึ่งบังเกิดท่านด้วยสัจจริง หากท่านปรารถนาจะให้พวกเราจำยอมพวกมักกะฮ์ด้วยดาบของพวกเราในค่ำคืนวันนี้ พวกเราก็จะกระทำ...” (Ibn Sa‘d, 1990: 1/173) แต่ท่านนบี ﷺ ปฏิเสธข้อเสนอของอัลอับบาส อิบน์ อุบาคะฮ์ เพราะทางเลือกนี้จะต้องสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตของทั้งสองฝ่ายจำนวนมากอย่างแน่นอน ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ของชะรีอะฮ์อิสลามที่จะต้องปกป้องรักษาชีวิตมนุษย์ อีกทั้งฝ่ายมุสลิมยังไม่มีความพร้อมทั้งในเรื่องจำนวนคนและอาวุธยุทโธปกรณ์ ทางเลือกนี้จึงไม่ใช่ทางออกที่ดีสำหรับฝ่ายมุสลิมในเวลานั้น

3- การอิจราฮ์หรือการอพยพออกจากนครมักกะฮ์ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าฝ่ายมุสลิมพ่ายแพ้หรือยอมจำนนต่ออำนาจฝ่ายมุชริกมักกะฮ์อย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการถอยหลังเพื่อตั้งหลักใหม่ในการสร้างความพร้อมและสะสมพลังให้ฝ่ายมุสลิมมีความเข้มแข็งมากพอที่จะสามารถต่อกรกับฝ่ายมุชริกมักกะฮ์ได้ นับว่าเป็นการวางแผนการเมืองที่ชาญฉลาดของท่านนบี ﷺ ที่ได้บัญชาให้มุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิงอพยพออกจากนครมักกะฮ์และไปรวมพลังกันที่นครมะดีนะฮ์โดยมีชาวอาหรับเผ่าเอาส์และค็อชรอญ์ซึ่งเป็นพลเมืองเดิมของนครมะดีนะฮ์ให้การต้อนรับและให้การพักพิง อีกทั้งพร้อมที่จะพิทักษ์ปกป้องและยกให้ท่านนบี ﷺ เป็นผู้นำของพวกเขาตามที่ได้บัยอะฮ์ไว้ในเหตุการณ์อะเกาะบะฮ์ครั้งที่ 2 บรรดาแกนนำคูรีอัยมัคกะฮ์เองก็ตระหนักดีว่าการอพยพและรวมตัวกันของชาวมุสลิมที่นครมะดีนะฮ์เป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างพลังความเข้มแข็งทางกำลังทหารของฝ่ายมุสลิมเพื่อที่จะสามารถกลับมาต่อกรด้วยกำลังทหารกับพวกเขาได้ในอนาคต (Ibn Hishām, 1990: 2/121)

ตลอดระยะเวลา 13 ปีที่ท่านนบี ﷺ พำนักอยู่ในนครมักกะฮ์แม้ว่ามีพลเมืองมักกะฮ์ส่วนหนึ่งได้ภักดีต่อท่านนบี ﷺ มีอาณาเขตของนครมักกะฮ์ที่ชัดเจนแต่ก็ไม่มีอำนาจอธิปไตยที่จะประกอบเป็นรัฐอิสลามได้ เพราะอำนาจอธิปไตยอยู่ในกำมือของชาวมุชริกมักกะฮ์ ครั้นเมื่อท่านนบี ﷺ ได้อพยพไปพำนักอยู่ในนครมะดีนะฮ์ องค์ประกอบต่างๆ ของความเป็นรัฐอิสลามจึงครบถ้วนสมบูรณ์โดยมีชาวอันศอร์และชาวมุฮาญิรเป็นพลเมืองหลักของรัฐ มีนครมะดีนะฮ์เป็นขอบเขตดินแดน และมีท่านนบี ﷺ เป็นทั้งผู้นำรัฐและเป็นนบีของประชาชาติ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการอิจราฮ์ของบรรดาสะหาบะฮ์และสะหาบียาคเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งในการนำไปสู่การสถาปนารัฐอิสลามแห่งมะดีนะฮ์

ด้วยสำนึกในความสำคัญและความจำเป็นของการอิจราฮ์ บรรดาสะหาบียาคจึงยอมสละความสุขสบาย คักคิศรีและเกียรติยศของพวกนางพร้อมที่จะอิจราฮ์ตามท่านนบี ﷺ ไปสู่นครมะดี

นะฮ์แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความยากลำบาก ลำเค็ญและเสี่ยงต่อภัยอันตรายต่างๆ ก็ตาม บางท่านอพยพโดยมีสามีร่วมเดินทางด้วย ในขณะที่บางท่านแอบหนีสามีอพยพไปคนเดียว บางท่านอพยพไปเป็นกลุ่มก้อน ในขณะที่บางท่านเดินทางอย่างโดดเดี่ยว บางท่านมีพาหนะในการเดินทาง ในขณะที่บางท่านเดินเท้า บางท่านมีมะหฺร้อมร่วมเดินทาง ในขณะที่บางท่านไม่มีมะหฺร้อมอีกทั้งต้องอาศัยคนต่างศาสนิกช่วยเป็นผู้นำทางและบางท่านอพยพไปในสภาพที่ตั้งครรภ์ซึ่งสุ่มเสี่ยงต่อการแท้งลูกในระหว่างทาง ปราภฏการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าบรรดาเศาะหาบียาตเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นของการฮิจเราะฮ์อย่างลึกซึ้งยิ่งนัก แม้ว่าการเดินทางของเศาะหาบียาตบางท่านอาจมีบางอย่างที่ไม่ถูกต้องตามชะรีอะฮ์แต่ข้อห้ามต่างๆ เหล่านี้ได้รับการผ่อนปรนเมื่อตกอยู่ในสภาพที่จำเป็น

สำหรับบทบัญญัติการฮิจเราะฮ์นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่ายังคงมีผลอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ดังที่ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “การฮิจเราะฮ์จะไม่สิ้นสุดลงจนกว่าการเตาบะฮ์จะสิ้นสุดลง และการเตาบะฮ์จะไม่สิ้นสุดลงจนกว่าดวงอาทิตย์จะขึ้นมาจากทิศตะวันตก” (Abū Dāwūd: 2479)¹ อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการบางคนเห็นว่าบทบัญญัติการฮิจเราะฮ์ได้สิ้นสุดลงแล้วโดยอ้างหะดีษที่รายงานโดยท่านหญิงอาอิชะฮ์ซึ่งท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ไม่มีฮิจเราะฮ์อีกแล้วหลังจากพิชิตมกกะฮ์ แต่การญิฮาดและการตั้งเจตนายังคงมีอยู่ เมื่อพวกท่านถูกเรียกร้องออกไปญิฮาดก็จงตอบรับเสีย” (Muslim: 1864) อิมามนะวะวีได้อธิบายหะดีษบทนี้ว่าสามารถตีความได้สองทางคือ 1) ไม่มีการฮิจเราะฮ์ออกจากนครมกกะฮ์อีกแล้วเพราะว่านครมกกะฮ์กลายเป็นรัฐอิสลามแล้ว 2) การฮิจเราะฮ์ที่สำคัญและประเสริฐที่สุดได้สิ้นสุดลงด้วยการพิชิตนครมกกะฮ์ การฮิจเราะฮ์ที่เกิดขึ้นหลังจากพิชิตนครมกกะฮ์แล้วมีความประเสริฐไม่เท่ากับการฮิจเราะฮ์ก่อนการพิชิตนครมกกะฮ์ เพราะศาสนาอิสลามมีความเข้มแข็งแล้วหลังจากพิชิตนครมกกะฮ์ (Al-Nawawī, 1994: 13/12-13) ซึ่งสอดคล้องกับโองการอัลกุรอานที่กล่าวไว้ว่า

﴿لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَتْلَ أَوْلِيَّتِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَتْلُوا﴾

ความว่า “ในหมู่พวกเจ้านั้นมีผู้บริจาคและได้ต่อสู้ (ในหนทางของอัลลอฮ์) ก่อนการพิชิต(นครมกกะฮ์) คนเหล่านั้นย่อมมีฐานะสูงส่งกว่าบรรดาผู้บริจาคและต่อสู้ (ในหนทางของอัลลอฮ์) หลังการพิชิต(นครมกกะฮ์)” (Al-Hadīd 57:10)

¹ อัลอัลบานียืนยันฉะฮัฮ์ว่าเป็นหะดีษศอฮีหฺ (Al-Albānī, 1998b: 2/90)

นอกจากนี้อิมามนะวะวีได้กล่าวอีกว่า บรรดาสหายนของข้าพเจ้าและบรรดาอุละมาอ์ต่างก็กล่าวว่า การอิจเราะฮ์จากประเทศที่เป็นกาไฟรหฺรฺบ์ (ที่เป็นปฏิปักษ์กับอิสลาม) ผู้ประเทศอิสลามยังคงมีอยู่ตราบนานถึงวันกิยามะฮ์ (Al-Nawawī, 1994: 13/12)

สำหรับบรรดามุสลิมที่อาศัยอยู่ในรัฐที่ไม่ใช่รัฐอิสลาม จะต้องตกอยู่ในสภาพใดสภาพหนึ่งของบทบัญญัติอิจเราะฮ์ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่วาญิบจะต้องอิจเราะฮ์ กล่าวคือ มุสลิมที่อาศัยในรัฐที่ไม่ใช่รัฐอิสลามซึ่งไม่สามารถที่จะปฏิบัติภารกิจศาสนาหรือไม่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมได้ อีกทั้งพวกเขามีความสามารถที่จะดำเนินการอิจเราะฮ์ได้ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةَ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَسِعَةً فَهَاتُوا جُرُوءًا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَا لَهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่มะลาอิกะฮ์ได้เอาชีวิตของพวกเขาไป โดยที่พวกเขาเป็นผู้ธรรมแก่ตัวของพวกเขาเองนั้น¹ มะลาอิกะฮ์ได้กล่าวว่า พวกเจ้าปรากฏอยู่ในสิ่งใด พวกเขากล่าวว่าพวกเราเป็นผู้ที่ถูกนับว่าอ่อนแอในแผ่นดิน มะลาอิกะฮ์กล่าวว่า แผ่นดินของอัลลอฮ์มิได้กว้างขวางคอกหรือที่พวกเจ้าจะอพยพไปอยู่ในส่วนนั้น จนเหล่านี้แหละที่อยู่ของพวกเขาคือนรกญะฮันนัม และเป็นที่กลับไปอันชั่วร้าย”

(Al-Nisā’ 4:97)

2. กลุ่มที่สมควรอิจเราะฮ์ กล่าวคือ มุสลิมที่อาศัยอยู่ในรัฐที่ไม่ใช่รัฐอิสลาม แต่ยังสามารถที่จะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมและสามารถปฏิบัติภารกิจทางศาสนาได้ อีกทั้งเขามีความสามารถที่จะอิจเราะฮ์ได้

3. กลุ่มที่ได้รับการอภัยที่ไม่มีความสามารถที่จะอิจเราะฮ์ได้ เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้ป่วยเป็นต้น ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَتَتَدُونَ سَبِيلًا﴾

¹ เนื่องจากไม่ยอมอพยพไปมะดินะฮ์ทั้ง ๆ ที่สามารถจะอพยพไปได้

² คือพวกเจ้าทำอะไรกันอยู่ในหอพยพไปมะดินะฮ์ก็ไม่ไป และสิ่งที่ศาสนาใช้ก็ทำไม่ได้

ความว่า “นอกจากบรรดาผู้ที่ถูกนับว่าอ่อนแอ ไม่ว่าจะ เป็นชายและหญิงและเด็กก็ตามที่ไม่สามารถมีอุบายใดๆ ได้ และทั้งไม่ได้รับการแนะนำทางหนึ่งทางใดด้วย”

(Al-Nisā’ 4:98)

6.3.3 การญีฮาด (الجهاد)

ญีฮาดในความหมายทางวิชาการหมายถึง การทุ่มเทพลังกำลังและความสามารถในการทำสงครามในหนทางของอัลลอฮ์ ทั้งด้วยร่างกาย ทรัพย์สินและคำพูด (Al-Kāsānī, 2003: 9/379) หรือการทำสงครามกับคนกาไฟรเพื่อค้ำจุนศาสนาอิสลาม (Ibn Hijāzī, 1997: 4/261) ญีฮาดเป็นเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญยิ่งในการสถาปนาและพิทักษ์รักษาศาสนา อีกทั้งปกป้องเสถียรภาพความมั่นคงและความสงบสุขของรัฐอิสลามจากการรุกรานของเหล่าอริราชศัตรู

อิบนุ ก็อยยิมได้แบ่งญีฮาดออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) ญีฮาดกับอารมณ์ฝ่ายต่ำ 2) ญีฮาดกับชัยฏอนมารร้าย 3) ญีฮาดกับคนกาไฟร และ 4) ญีฮาดกับคนมุนาฟิก (Ibn Qayyim Al-Jawziyah, 1998: 3/9) สำหรับญีฮาดในความหมายของการวิจัยนี้หมายถึงการญีฮาดกับคนกาไฟร

บทบัญญัติในเรื่องญีฮาดถูกประทานลงมาครั้งแรกหลังจากท่านนบี ﷺ อพยพไปพำนักอยู่ในนครมะดีนะฮ์และท่านนบี ﷺ ได้รวบรวมพลังผู้สนับสนุนจนสามารถสถาปนารัฐอิสลามขึ้นมาได้ (Ibn Kathīr, 1999b: 5/434) โดยที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงบัญญัติให้ทำสงครามกับผู้ธรรมไว้ว่า

﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٥١﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ هَادَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدٌ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٥٢﴾﴾

ความว่า “สำหรับบรรดาผู้ (ที่ถูกโจมตีนั้น) ได้รับอนุญาตให้ต่อสู้ได้ เพราะพวกเขาถูกข่มเหง และแท้จริงอัลลอฮ์ทรงสามารถที่จะช่วยเหลือพวกเขาได้อย่างแน่นอน บรรดาผู้ที่ถูกขับไล่ออกจากบ้านเรือนของพวกเขา โดยปราศจากความยุติธรรม นอกจากพวกเขา กล่าวว่ “อัลลอฮ์คือพระเจ้าของเราเท่านั้น” และหากว่าอัลลอฮ์ทรงขัดขวางมิให้มนุษย์ต่อสู้ซึ่งกันและกันแล้ว บรรดาหอสวด และโบสถ์ (ของพวกคริสต์) และสถานที่สวด (ของพวกยิว) และมัสยิดทั้งหลายที่พระนามของอัลลอฮ์ ถูกกล่าวรำลึกอย่างมากมาย ต้องถูกทำลายอย่างแน่นอน และแน่นอน

อัลลอฮ์จะทรงช่วยเหลือผู้ที่สนับสนุนศาสนาของพระองค์ แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้
ทรงพลัง ผู้ทรงเดชานุภาพอย่างแท้จริง” (Al-Hajj 22: 39-40)

อิบนุ อิสฮากซึ่งอ้างจากอูเราะฮ์ อิบนุ อัลฮุบัยรกล่าวว่า โองการข้างต้นเป็นโองการแรกที่ถูก
ประทานลงมาอนุญาตให้ท่านนบี ﷺ เปิดศีกทำสงครามช่วยเหลือมุสลิมที่ถูกอธรรมและตอบได้
ผู้ที่ละเมิด (Ibn Hishām, 1990: 2/108) อิบนุ อับบาสกล่าวว่า “นี่คือโองการแรกของอัลกุรอานที่ถูก
ประทานลงมาเกี่ยวกับการสงคราม” (Ibn Ḥanbal: 1865)¹

บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่เห็นว่า ญิฮาดเป็นฟัรฎูกิฟายะฮ์ (Ibn Qudāmah, 1997: 13/6)
ยกเว้นเป็นฟัรฎูอัยน์ในสามกรณีคือ 1) เมื่อเผชิญหน้ากับกองทัพศัตรูในสมรภูมิต่างๆ² 2) เมื่อรัฐ
อิสลามถูกบุกรุกโจมตีด้วยศัตรู³ และ 3) เมื่อผู้นำเรียกร้องให้ออกศึกสงคราม⁴ (Ibn Qudāmah, 1997:
13/8) อิบนุ กุฎามะฮ์ได้กำหนดเงื่อนไขผู้ที่จะต้องญิฮาดไว้ 7 ประการดังนี้

- 1- เป็นมุสลิม
- 2- บรรลุดศาสนภาวะ
- 3- มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์
- 4- เป็นไทไม่เป็นทาส
- 5- เป็นบุรุษเพศ
- 6- ปลอดภัยจากสิ่งที่เป็นอุปสรรค เช่น ร่างกายพิการ เป็นต้น
- 7- มีวัตถุปัจจัยที่จำเป็น เช่น อาวุธยุทโธปกรณ์ เสบียงอาหาร และปัจจัยยังชีพสำหรับ
ครอบครัวที่อยู่แนวหลัง เป็นต้น (Ibn Qudāmah, 1997: 13/8)

¹ ซุฮัยบ์ อัลอันนะวุดและคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษที่มีอิสنادศอฮีห์ตามเงื่อนไขของบุคอรีฮ์และมุสลิม (Ibn
Ḥanbal, 1995: 3/359)

² ดังที่มีหลักฐานในอัลกุรอานสุเราะฮ์ที่ 8 อัลอันฟาลโองการที่ 15 ว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمُ الْآدْبَارَ﴾

³ ดังที่มีหลักฐานในอัลกุรอานสุเราะฮ์ที่ 9 อัลเตาบะฮ์โองการที่ 123 ว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾

⁴ ดังที่มีหลักฐานจากหะดีษของท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ ، وَإِذَا اسْتَنْفَرْتُمْ فَاَنْفِرُوا...)) (Bukhārī: 2825)

ญิฮาดไม่ใช่เป้าหมายในอิสลามแต่เป็นเพียงเครื่องมือเพื่อไปสู่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์บางอย่างในอิสลาม ซึ่งอาลียะฮ์ อะห์มัด ศอลิห์ ฎ็อยฟูลลอฮฺ (Dayf Allah, 2004: 34-38) กล่าวว่า มูลเหตุที่บัญญัติการญิฮาดในอิสลามเพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1- เพื่อเชิดชูพจนารถของอัลลอฮฺให้สูงส่ง
- 2- เพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนา
- 3- เพื่อขจัดสิ่งที่เป็นอธรรมและช่วยเหลือผู้ที่ถูกอธรรม
- 4- เพื่อปกป้องรักษาพันธสัญญาและลงโทษที่ผู้ละเมิด
- 5- เพื่อตอบโต้ศัตรูผู้กดขี่ข่มเหง

แม้ว่าบรรดาอุละมาอ์ได้กำหนดญิฮาดเป็นภาระหน้าที่ของบุรุษเพศโดยตรง แต่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่าในยุคสมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ มีบรรดาเศาะหาบียาตจำนวนไม่น้อยได้ออกญิฮาดสู่สมรภูมิต่างมากมายเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุรุษ บรรดาเศาะหาบียาตมีจิตสำนึกและตระหนักในเรื่องญิฮาดเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นจากมีหลายรายงานที่พวกนางได้ไต่ถามท่านนบี ﷺ เกี่ยวกับการญิฮาดของพวกนาง ตัวอย่างเช่น มีรายงานจากสุกัยนะฮ์ บินต์ อับี วัคกอศ เล่าว่า ในขณะที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวถึงการญิฮาด มีสตรีกลุ่มหนึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ ว่า “ญิฮาดของพวกนางคืออะไร?...” (Ibn al-Athir, 1994: 7/144) ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้ถามท่านนบี ﷺ ว่า “โอ้ท่านรสูลลลอฮฺ สตรีจะต้องออกไปญิฮาดหรือไม่?...” (Ibn Hanbal: 24463)¹ นอกจากนี้ท่านหญิงอาอิชะฮ์รายงานว่า “ดิฉันได้ขออนุญาตจากท่านนบี ﷺ เพื่อที่จะออกไปญิฮาด...” (Bukhārī: 2875) ในสำนวนอื่นกล่าวว่า “บรรดาภริยาของท่านนบี ﷺ ได้ขออนุญาตจากท่านนบี ﷺ เพื่อที่จะออกไป ญิฮาด...” (Bukhārī: 2876) ซึ่งรายงานดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าบรรดาเศาะหาบียาตมีจิตสำนึกและมุ่งมั่นที่จะมีส่วนร่วมในเรื่องญิฮาด

มีรายงานว่าในช่วงที่ท่านนบี ﷺ กำลังเตรียมการที่จะออกศึกสงครามบัตร์ นางอุม്മั ะรอเาะฮ์ได้เข้าไปพบท่านนบี ﷺ พร้อมขออนุญาตที่จะออกร่วมรบกับท่านนบี ﷺ โดยนางกล่าวว่า “ขออนุญาตให้ดิฉันติดตามท่านออกรบด้วยได้ไหม ดิฉันจะทำหน้าที่รักษาผู้บาดเจ็บ และหวังว่าพระองค์อัลลอฮฺจะทรงประทานชะฮีดให้แก่ดิฉัน” ท่านนบี ﷺ ตอบว่า “จงอยู่บ้านเถิด แท้จริงพระองค์อัลลอฮฺจะทรงประทานชะฮีดให้แก่เธอ” (Ibn Hajar, 1853: 8/289) ท่านนบี ﷺ ไม่ได้

¹ ซูอัยบ์ อัลอรรนะวุตและคณะวินิจัยว่าเป็นหะดีษที่มีอิสنادที่ศอฮีห์และมีสายสืบที่น่าเชื่อถือยกเว้น หะมัด อิบน์ มะฮ์รอน (Ibn Hanbal, 2001: 41/10)

ปฏิเสธความปรารถนาของนาง¹ แต่ไม่อนุญาตให้นางออกรบในครั้งนี้อย่างไรก็ตาม แม้ว่าไม่พบรายงานว่ามีเสาะหาบียาตเข้าร่วมในสงครามบัตร์โดยตรง แต่ไม่ได้หมายความว่าเสาะหาบียาตไม่มีส่วนร่วมใดๆ กับเหตุการณ์สงครามบัตร์ เสาะหาบียะฮ์บางท่านทั้งสามี บุตรชายและน้องชายเข้าร่วมสงครามบัตร์ ดังเช่น นางอัฟร็อฮ์ บินต์ อุบัยด์ ซึ่งมีบุตรชายทั้งหมด 7 คนล้วนเข้าร่วมสงครามบัตร์และ 2 ในนั้นได้รับชะฮีด (เสียชีวิต) ในสมรภูมิบัตร์คือ มุอาซและมุอาวิซ (Ibn al-Athir, 1994: 7/194; Ibn Hajar, 1853: 8/144) นางอัลรุษัยฮ์ บินต์ อัลนัจญ์ เมื่อบุตรชายของนางคือ ฮาริษะฮ์ อิบน์ สุรอเกาะฮ์ เสียชีวิตในสมรภูมิบัตร์ นางเข้าไปถามท่านนบี ﷺ ว่า “จงบอกแก่ดิฉันเกี่ยวกับฮาริษะฮ์ หากเขาอยู่ในสรวงสวรรค์ ดิฉันจะอดทนและหวังผลบุญจากอัลลอฮ์ แต่ถ้าหากเขาไม่ได้อยู่ในนั้นดิฉันจะร้องไห้ให้แก่เขา” ท่านนบี ﷺ ตอบว่า “แท้จริงเขาอยู่ในสรวงสวรรค์ชั้นสูงอัลฟิเรเดาส์” (Ibn al-Athir, 1994: 7/109)² จากรายงานข้างต้นจะเห็นได้ว่าเสาะหาบียาตมีจิตสำนึกในเรื่องญิฮาดและมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้บุตรชายรักที่จะออกไปญิฮาดในหนทางของอัลลอฮ์

ในตำราหะดีษศอฮีหฺบุคอรีฮ์จะพบว่ามิใช่หะดีษจำนวนมากที่กล่าวถึงบทบาทของเสาะหาบียาตในการญิฮาด ซึ่งบุคอรีฮ์ได้รวบรวมไว้ภายใต้บทต่างๆ ดังต่อไปนี้

- บทว่าด้วยการคูอาฮ์ในเรื่องญิฮาดและชะฮีดสำหรับบุรุษและสตรี (Bukhārī, 1400: 2/ 303)
- บทว่าด้วยการญิฮาดของสตรี (Bukhārī, 1400: 2/325)
- บทว่าด้วยการออกศึกทางทะเลของสตรี (Bukhārī, 1400: 2/325)
- บทว่าด้วยบุรุษนำพาภรรยาบางคนออกศึกโดยไม่ได้พาภรรยาอีกบางคน (Bukhārī, 1400: 2/326)
- บทว่าด้วยการออกศึกของสตรี และการรบของพวกนางพร้อมกับบุรุษ (Bukhārī, 1400: 2/326)
- บทว่าด้วยสตรีแบกถุงน้ำเพื่อแจกจ่ายให้ผู้คนในสมรภูมิสงคราม (Bukhārī, 1400: 2/326)
- บทว่าด้วยสตรีให้การพยาบาลผู้บาดเจ็บในสมรภูมิสงคราม (Bukhārī, 1400: 2/327)
- บทว่าด้วยสตรีนำส่งผู้บาดเจ็บและศพผู้เสียชีวิตกลับบ้าน (Bukhārī, 1400: 2/327)
- บทว่าด้วยกล่าวถึงนางอุม്മ์ สะลีฎ (Bukhārī, 1400: 2/108) เป็นต้น

¹ นางได้รับฉายานามว่า “อัลชะฮีดะฮ์” บั้นปลายชีวิตของนางเป็นชะฮีดจริงซึ่งนางถูกลอบสังหารโดยคนรับใช้ของนางเอง ดูเพิ่มเติมใน Ibn Hajar, 1853: 8/289; Ibn al-Athir, 1994: 7/396.

² หะดีษบทนี้มีบันทึกอยู่ในบุคอรีฮ์หะดีษเลขที่ 2809 แต่บุคอรีฮ์ใช้ชื่อเสาะหาบียะฮ์ท่านนี้ว่านางอัลรุษัยฮ์ บินต์ อัลบะรอฮ์ (علاء) ซึ่งเป็นการสับสนของบุคอรีฮ์เอง ที่ถูกต้องน่าจะเป็นนางอัลรุษัยฮ์ บินต์ อัลนัจญ์ตามที่ปรากฏในตำราประวัติศาสตร์และตำรากฎอากอตต่างๆ (ดูเพิ่มเติมใน Ibn Hajar, 2005a: 7/74)

ท่านนบี ﷺ เมื่อประสงค์จะออกเดินทางไปทำศึกใดศึกหนึ่ง ท่านได้ทำการจับฉลากระหว่างบรรดาภรรยาของท่านว่าท่านใดได้มีโอกาสร่วมเดินทางออกศึกกับท่าน ดังที่มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ว่า “เมื่อท่านนบี ﷺ ประสงค์ที่จะออกศึก ท่านได้ทำการจับฉลากในบรรดาภรรยาของท่าน เมื่อฉลากนั้นออกมาเป็นชื่อของผู้ใด ผู้นั้นก็จะได้โอกาสร่วมเดินทางออกศึกกับท่านนบี ﷺ ซึ่งครั้งหนึ่งพวกเราได้จับฉลากกันเพื่อที่จะออกศึกสงครามหนึ่ง ผลปรากฏว่าฉลากออกมาเป็นชื่อของดิฉัน ดิฉันจึงได้เดินทางออกศึกกับท่านนบี ﷺ (Bukhārī: 2879)

สำหรับตัวอย่างรายนามเศาะหาบียาตที่เข้าร่วมรบในสมรภูมิต่างๆ ที่สำคัญๆ ในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ดังตารางต่อไปนี้

รายนามเศาะหาบียาตที่เข้าร่วม ในสมรภูมิต่างๆ	ชื่อสมรภูมิต่างๆ								
	อุหุด	มูรยัสซิด	บनु กุร็อยเซาะฮ์	บัยอะตุรริฎวาน	ศ็อยบ์	พิทิมักกะฮ์	หุนัยน์	ฎออิฟ	ตะบุก
ท่านหญิงอาอิชะฮ์ ¹	✓	✓							
ท่านหญิงฟาฏิมะฮ์ ²	✓								
ท่านหญิงซัยนับ บินต์ ญะหุช ³								✓	
ท่านหญิงอุม്മุ สะละมะฮ์ ⁴		✓		✓	✓	✓		✓	✓
ท่านหญิงมัฆญะฮ์ ⁵						✓			
ฮินด์ บินต์ อุษาซะฮ์ ⁶	✓								
อุม്മุ สุลัยม์ บินต์ มิลหาน ⁷	✓				✓		✓		

¹ ดูรายละเอียดใน Bukhārī: 2880; Al-Wāqidī, n.d.: 1/407

² ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidī, n.d.: 1/249.

³ ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidī, n.d.: 3/926.

⁴ ดูรายละเอียดใน Ibn Sa'd, 1990: 8/227; Al-Wāqidī, n.d.: 2/868: 3/929, 1036.

⁵ ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidī, n.d.: 2/868.

⁶ ดูรายละเอียดใน Ibn Ishāq, 1976: 312; Ibn al-Athīr, 1994: 7/277.

⁷ ดูรายละเอียดใน Muslim: 1809-1811; Ibn Sa'd, 1990: 8/312-319; Ibn Ḥajar, 1853: 8/243.

เหาะละฮ์ บินต์ หะกีม ¹								✓	
กูฮัยบะฮ์ บินต์ สะอีด อัลอัสละมียะฮ์ ²				✓					
อุมม์ อุมาระฮ์ บินต์ กะอูบ์ ³	✓		✓	✓	✓		✓		
อัสมาอ์ บินต์ อัมร์ อิบน์ อะดีย์ (อุมม์ มะนีอ์) ⁴			✓	✓					
ศอฟียะฮ์ บินต์ อับดุลมุฏฏอลิบ ⁵			✓	✓					
อุมม์ สีนาน ⁶				✓					
ลัลมา ภรรยาของอบู รอฟีอ์ ^{7*}				✓					
ภรรยาของอาศิม อิบน์ อะดีย์ *				✓					
อุมม์ มะตาอ์ อัลอัสละมียะฮ์ *				✓					
ฮินด์ บินต์ อัมร์ อิบน์ หิซาม*				✓					
อุมม์ อามิร อัลอัสสะลียะฮ์ *				✓					
อุมม์ อะฎียะฮ์ อัลอันศอริยะฮ์*				✓	✓				
อุมม์ อัลญุฮาก บินต์ มัสอูด*				✓					
อุมัยยะฮ์ บินต์ ก็อยส์*				✓					
สตรี 5 คนจากเผ่าอัลอัสญะอียะฮ์ *				✓					
อุมม์ อัลอะลาอ์ อัลอันศอริยะฮ์ ^{8*}			✓	✓					
ศอฟียะฮ์ บินต์ อุมร์ ⁹				✓					
อุมม์ ซิยาด อัลอัสญะอียะฮ์ ¹⁰				✓					

¹ ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidi, n.d.: 3/935; Al-Bayhaqī, 1988: 5/168.

² ดูรายละเอียดใน Ibn al-Athīr, 1994: 7/244.

³ ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidi, n.d.: 2/522: 3/902-904.

⁴ ดูรายละเอียดใน Ibn Sa'd, 1990: 8/300; Ibn Ḥajar, 1853: 8/284.

⁵ ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidi, n.d.: 2/522, 685.

⁶ ดูรายละเอียดใน Ibn Sa'd, 1990: 8/227.

^{7*} ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidi, n.d.: 2/685.

⁸ ดูรายละเอียดใน Al-Wāqidi, n.d.: 2/522.

⁹ ดูรายละเอียดใน Ibn al-Athīr, 1994: 7/173.

¹⁰ ดูรายละเอียดใน Ibn al-Athīr, 1994: 7/323; Ibn Ḥanbal: 27092.

สตรีกลุ่มหนึ่งจากตระกูลบনীมฟาร ¹				✓				
อุมม์ ริมซะฮ์ ²				✓				
สุมัรรอฮ์ บินต์ ก้อยส์ ³		✓						
อุมม์ อัยมัน ⁴	✓			✓				
หัมนะฮ์ บินต์ ญะหุซ ⁵	✓							
อัลรุษัยฮ์ บินต์ มุอาวิซ ⁶	✓			✓				
อุมม์ สะลิก ⁷	✓		✓	✓		✓		
ภรรยาของอับดุลลอฮ์ อิบน์ อุณัยส์ ⁸				✓				
อัสมาฮ์ บินต์ อุมัยส์ ⁹						✓		

รายนามสะหะหาบียาตข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่พบในแหล่งข้อมูลชั้นต้นต่างๆ จากการสังเกตพบว่าไม่มีแหล่งข้อมูลชั้นต้นเล่มใดที่นำเสนอรายนามสะหะหาบียาตที่เข้าร่วมญิฮาดในสมรภูมิต่างๆ เป็นการเฉพาะ ในบางสงครามไม่มีการกล่าวถึงสะหะหาบียาตเลย ในขณะที่ในบางสงครามมีการกล่าวถึงรายนามสะหะหาบียาตจำนวนน้อยมากทั้งๆ ที่ความจริงแล้วน่าจะมีมากกว่านั้น ตัวอย่างเช่น ในเหตุการณ์สงครามพิซิมักกะฮ์ ซึ่งแทบไม่มีการกล่าวถึงสะหะหาบียาตเลย แต่มีการกล่าวถึงรายนามสะหะหาบียาตจำนวนหนึ่งในสงครามหุญัยน์และสงครามฏออิฟ ทั้งๆ ที่สงครามหุญัยน์และสงครามฏออิฟนั้นเป็นสงครามที่ต่อเนื่องมาจากสงครามพิซิมักกะฮ์ บรรดาสะหะหาบะฮ์ที่เป็นชาวอันศอร์และมุฮาญีรที่เข้าร่วมสงครามหุญัยน์และสงครามฏออิฟย่อมจะต้องเข้าร่วมสงครามพิซิมักกะฮ์อย่างแน่นอน เช่น ท่านหญิงซัยนับ นางอุมม์ อุมาระฮ์ นางอุมม์ สุลัยม์ นางอุมม์ สะลิก นางเหาะฮ์ บินต์ หะกิม นางอัสมาฮ์ บินต์ อุมัยส์ เป็นต้น แต่รายนามสะหะหาบียาต

¹ คุรายละเอียดใน Al-Wāqidī, n.d.: 2/685.

² คุรายละเอียดใน Ibn al-Athīr, 1994: 7/320

³ คุรายละเอียดใน Al-Wāqidī, n.d.: 2/522.

⁴ คุรายละเอียดใน Al-Wāqidī, n.d.: 1/250; 2/685.

⁵ คุรายละเอียดใน Ibn al-Athīr, 1994: 7/71; Al-Wāqidī, n.d.: 1/249

⁶ คุรายละเอียดใน Bukhārī: 2882, 2883

⁷ คุรายละเอียดใน Bukhārī: 2881; Al-Wāqidī, n.d.: 2/522, 685; Ibn Sa'd, 1990: 8/308.

⁸ คุรายละเอียดใน Al-Wāqidī, n.d.: 2/686.

⁹ คุรายละเอียดใน Ibn Hajar, 1853: 8/9.

เหล่านี้ไม่ปรากฏในเหตุการณ์ศึกพิฆาตมกกะฮ์เลย ในคอฮ์หัมมุสลิมอุมม์ อะฎียะฮ์อัลอันศอริยะฮ์กล่าว ว่า “ดิฉันได้ออกศึกพร้อมกับท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ จำนวน 7 สมรภูมิ...” (Muslim: 1812) แต่ไม่ปรากฏรายนามของนางในศึกสำคัญๆ ยกเว้นในศึกค็อยบَّرเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการละเลยหรือ หละหลวมในการรวบรวมหรือรายงานรายนามเสาะหาบียาตที่มีส่วนร่วมในการญิฮาดในสมรภูมิ ต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของอัสมาฮ์ มุหัมมัด อะหฺมัด ซิยาอะฮ์ที่เห็นว่าธรรมชาติของการ บันทีกทางประวัติศาสตร์ในเรื่องบทบาทของสตรีนั้นมักจะให้ความสำคัญเฉพาะบุคคลที่มีชื่อเสียง ที่มีบทบาทเด่นชัดเท่านั้น สำหรับบทบาทปกติของสตรีทั่วไปมักไม่ค่อยมีพื้นที่บนหน้า ประวัติศาสตร์มากนัก (Muhammad Ahmad Ziyadah, 2001: 236) ดังนั้นการที่ไม่ปรากฏรายนาม เสาะหาบียาตในศึกสงครามใดสงครามหนึ่ง หรือปรากฏในจำนวนที่น้อยผิดปกติ ไม่อาจฟันธงได้ว่า เสาะหาบียาตไม่ได้มีส่วนร่วมหรือไม่มีบทบาทในศึกสงครามนั้นเลยทีเดียว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รายนามเสาะหาบียาตส่วนหนึ่งถูกละเลยโดยนักบันทึกรายงานประวัติศาสตร์ก็เป็นไปได้

ความจริงแล้วการเข้าร่วมมีบทบาทของสตรีในสมรภูมิสงครามไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกใหม่ที่ เพิ่งเกิดขึ้นในยุคของอิสลามเท่านั้น หากแต่ชาวอาหรับในยุคญาฮิลียะฮ์เมื่อเกิดสงครามระหว่าง เผ่าพันธุ์ผู้คนในเผ่าพันธุ์ทั้งชาย หญิงและเด็กๆ ต่างก็ออกมาร่วมมือ ร่วมแรงกันในการปกป้อง เผ่าพันธุ์ของตนเอง เมื่อชาวอาหรับเข้ารับอิสลามและมีความเป็นเอกภาพภายใต้ร่มเงาของอิสลาม พวกเขาได้สละทั้งความเป็นเผ่านิยมและเปลี่ยนจากการอุทิศตนเพื่อปกป้องเผ่าพันธุ์มาเป็นการอุทิศ ตนเป็นกองกำลังเพื่อพิทักษ์ค้ำจุนศาสนาอิสลาม (Muhammad Ahmad Ziyadah, 2001: 222)

ภารกิจของเสาะหาบียาตในสมรภูมิสงครามสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1) หน่วยแพทย์สนาม

ในคอฮ์หัมมุสลิมเล่าว่า อิบน์ อับบาสได้ตอบจดหมายของนัจญ์ดะฮ์ อัลหุรริยะฮ์โดยกล่าวว่า “ท่านได้ถามฉันว่า ท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ ออกศึกกับสตรีหรือไม่? แท้จริงแล้วท่านนบี ﷺ ได้ออกศึก กับพวกนาง โดยที่พวกนางทำหน้าที่รักษาผู้บาดเจ็บ...” (Muslim: 1812)

ในรายงานของอัลวากิดียี่ได้บันทึกว่าในสงครามอุฮุด มีเสาะหาบียะฮ์จำนวน 14 คนเข้าร่วม เพื่อทำหน้าที่เป็นแพทย์สนามรักษาผู้บาดเจ็บ ซึ่งประกอบด้วย ท่านหญิงฟาฎิมะฮ์ ท่านหญิงอาอิ ชะฮ์ นางอุมม์ สุลัยม์ บินด์ มัลทาน และนางหัมมะฮ์ บินด์ ญะหุช เป็นต้น (Al-Wāqidī, n.d.: 1/249-250) ในช่วงที่ท่านนบี ﷺ กำลังจะเคลื่อนทัพไปยังค็อยบَّرนางอุมัยยะฮ์ บินด์ ก็อยส์พร้อมกับสตรี กลุ่มหนึ่งจากเผ่าบิณิฟาร์ได้ขออนุญาตจากท่านนบี ﷺ อาสาที่จะเข้าร่วมออกศึกด้วยโดยกล่าวว่า “โอ้ท่านรสูลุลลอฮ์ พวกเราประสงค์จะร่วมออกศึกกับท่านด้วย พวกเราจะได้ทำหน้าที่รักษา ผู้บาดเจ็บและช่วยเหลือชาวมุสลิมในเรื่องอื่นๆ ตามความสามารถของเรา” ท่านนบี ﷺ ได้

อนุญาตพร้อมกับกล่าวว่า “ขอให้พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานความจำเริญแก่พวกเธอทั้งหลาย” (Ibn Sa‘d, 1990: 8/227) ในศอฮิห์บุคอรีรายงานจากนางอัลรุษัยอ บินต์ มุอาวิซกล่าวว่า “พวกเราได้ออกศึกกับท่านนบี ﷺ พวกเราได้ทำหน้าที่ให้น้ำดื่มและทำแผลแก่ผู้บาดเจ็บ อีกทั้งนำส่งศพผู้เสียชีวิตกลับไปยังนครมะดีนะฮ์” (Bukhārī: 2882) ในบางสงครามเสาะหาบียาตได้นำพาโอสถรักษาบาดแผลจากเผ่าตระกูลของพวกเขามาให้บริการในกองทัพอีกด้วย (Ibn al-Athīr, 1994: 1/407) นางอุม്മ์ สีนานซึ่งเป็นเสาะหาบียะฮ์ท่านหนึ่งที่เข้าร่วมในสงครามคือยบร์ได้เล่าว่า นางได้ใช้โอสถที่ใช้ในตระกูลของนางมารักษาบาดแผลนักรบมุสลิมบางคนที่บาดเจ็บจนกระทั่งหายปกติ (Al-Wāqidī, n.d.: 2/687) นอกจากการรักษาแผลผู้บาดเจ็บแล้ว เสาะหาบียาตบางท่านยังรับใช้กองทัพในการดูแลบรรดานักรบที่ล้มป่วยในสมรภูมิต่างสงครามอีกด้วย (Bukhārī: 980)

2) หน่วยเสบียงอาหารและน้ำดื่ม

ภาระหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของบรรดาเสาะหาบียาตในการรับใช้ในกองทัพก็คือการจัดเตรียมเสบียงอาหารและน้ำดื่มให้แก่ันกรบมุสลิม จากอนัส อิบนุ มาลิกรายงานมาว่า ครั้งหนึ่งท่านนบี ﷺ ได้ออกศึกสงครามกับอุม്മ์ สุลัยม์และกับสตรีชาวอันศอร်กลุ่มหนึ่งโดยที่พวกนางทำหน้าที่ให้น้ำดื่มและทำแผลผู้บาดเจ็บ (Muslim: 1810)

ในรายงานของอัลวาเกดีย์กล่าวว่า มีเสาะหาบียะฮ์ จำนวน 14 คนในสงครามอุหุดได้แบกอาหารและน้ำดื่มอยู่บนหลังของพวกนาง (Al-Wāqidī, n.d.: 1/249) รายงานจากกะอูบ์ อิบนุ มาลิกเล่าว่า ข้าพเจ้าเห็นนางอุม്മ์ สุลัยม์ บินต์ มิลหาน และท่านหญิงอาอิชะฮ์แบกถุงน้ำดื่มบนหลังของพวกนางในสมรภูมิต่างสงครามอุหุด (Al-Wāqidī, n.d.: 1/249) การแสวงหาน้ำดื่มในสภาพแวดล้อมของคาบสมุทรอาระเบีย แล้วแบกน้ำมาป้อนให้แก่ันกรบที่บาดเจ็บในสมรภูมิต่างสงครามเป็นงานที่หนักที่ต้องใช้ความพยายามและความอดทนเป็นอย่างมาก อนัสเล่าว่า ในเหตุการณ์สงครามอุหุดเขาเห็นท่านหญิงอาอิชะฮ์และนางอุม്മ์ สุลัยม์แบกถุงน้ำดื่มวิ่งไปมาป้อนน้ำให้แก่ผู้บาดเจ็บอย่างเร่งรีบจนผ้าถุงของนางถลกขึ้นเห็นกำไลเท้าของพวกนาง (Bukhārī: 2880) นางอุม്മ์ อะฎียะฮ์เล่าว่านางเคยเข้าร่วมออกศึกพร้อมกับท่านนบี ﷺ ถึง 7 ครั้ง และนางได้จัดทำอาหารให้กองทัพ รักษาผู้บาดเจ็บและดูแลผู้ป่วย (Muslim: 1812)

ครั้งหนึ่งในช่วงที่อุมร์ อิบนุ อัลค็อฏฏอบเป็นเคาะลีฟะฮ์ ได้แจกจ่ายเสื้อผ้าขนสัตว์จำนวนหนึ่งให้แก่บรรดาสตรีชาวมะดีนะฮ์ ปรากฏว่ามีเสื้อเหลืออยู่ตัวหนึ่งซึ่งเป็นเสื้อที่ดีมาก บางคนได้เสนอแนะอุมร์เพื่อให้แก่หลานสาวของท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ ซึ่งหมายถึง อุม്മ์ กัลญุม บินต์ อะลี แต่อุมร์กล่าวว่า นางอุม്മ์ สะลิฎมีสิทธิในเสื้อตัวนี้มากกว่า เพราะนางเป็นหนึ่งในบรรดาชาวอันศอร်ที่ให้การบัยอะฮ์ต่อท่านนบี ﷺ และเป็นผู้แบกถุงน้ำให้แก่พวกเราในสมรภูมิต่างสงคราม (Bukhārī: 2881)

3) หน่วยรบ

แม้ว่าการเข้าร่วมสงครามของบรรดาสะหาบีขาดไม่มีหน้าที่เป็นหน่วยรบเหมือนทหารนักรบโดยตรง แต่ในบางสงครามเมื่อเกิดภาวะที่จำเป็นจะเห็นว่ามิสะหาบีขาดบางคน ได้ลุกขึ้นมาสวมวิญญูณนักรบจับอาวุธต่อสู้กับศัตรูอย่างดุเดือดเคียงบ่าเคียงไหล่กับนักรบชาย ตัวอย่างเช่นนางอุม്മ์ อุมาระฮ์ ได้เข้าร่วมสงครามอุหุดพร้อมกับสามีและบุตรชายอีกสองคนของนาง แม้ที่แรกเดิมทีนางทำหน้าที่ป้อนน้ำดื่มแก่นักรบผู้บาดเจ็บ แต่เมื่อเกิดภาวะร่ำล่ำระสายในกองทัพอิสลาม นางลุกขึ้นมาจับอาวุธต่อสู้กับศัตรูอย่างดุเดือดและกระโจนตัวเองเข้าไปเป็นโล่กำบังท่านนบี ﷺ จนร่างกายของนางถูกฟัน ถูกตีแทงด้วยดาบและลูกธนูของศัตรูจนเป็นบาดแผลมากถึง 12-13 ที่ท่านนบี ﷺ กล่าวยกย่องนางในสงครามอุหุดว่า “ไม่ว่าจะมองไปทางซ้ายหรือขวา ฉันเห็นนางกำลังกวัดไกวดาบต่อสู้อยู่รอบๆ ฉัน” (Ibn Sa’d, 1990: 8/303-305)

มีรายงานว่านางอุม്മ์ อุมาระฮ์ ได้วลดาบกับอิบน์ กอมืออะฮ์ (ابن قميئة) ซึ่งนางมีโอกาสปันดาบอิบน์ กอมืออะฮ์ถึงสองครั้ง แต่เนื่องจากว่าเขาใส่เสื้อเกราะหนาถึงสองชั้น จึงไม่เกิดผลใดๆ ต่อร่างกายของเขา ส่วนนางถูกอิบน์ กอมืออะฮ์ ฟันที่ไหล่จนเกิดเป็นแผลใหญ่ต้องพักรักษาเป็นแรมปี หลังจากสงครามอุหุดได้ไม่นานท่านนบี ﷺ ได้กรีธาทัพไปยังหัมรอฮ์ อัลอะซัด (حَمْرَاءِ الْأَسَدِ) ซึ่งนางต้องการที่จะร่วมออกศึกด้วยแต่ไม่สามารถไปได้เพราะบาดเจ็บและแผลยังมีเลือดไหลไม่หยุด เมื่อกลับจากสงครามหัมรอฮ์ อัลอะซัด ก่อนจะถึงบ้านท่านนบี ﷺ ได้ส่งคนไปสอบถามอาการของนางและท่านนบี ﷺ ติงใจมากเมื่อทราบว่าอาการของนางดีขึ้น (Al-Wāqidī, n.d.: 1/268-270) นอกจากนี้นางได้เข้าร่วมสงครามยะมามะฮ์ และถูกข้าศึกฟันที่มือจนมือขาด (Ibn Sa’d, 1990: 8/303)

ในช่วงสงครามอุหุดนางศอฟิยะฮ์ บินต์ อับดุลมุฏฏอลิบ ได้ฆ่าชาวอิวกคนหนึ่งเข้าไปนุกรุกป้อมปราการฟารือ (أُطْمُ فَارِئِ) ซึ่งเป็นที่หลบภัยของบรรดาสตรีมุสลิม ทำให้ผู้นุกรุกชาวยิวที่เหลือกว่าสิบคนต้องหนีกระเจิดกระเจิงไป (Al-Wāqidī, n.d.: 2/262-463) ด้วยความกล้าหาญของนางเมื่อเห็นนักรบมุสลิมแตกทัพหนีออกจากสนามรบในสมรภูมิอุหุด นางจึงจับหอกไล่ตีนักรบมุสลิมให้กลับไปยังสนามรบพลางตะโกนออกมาว่า “พวกเจ้าทิ้งท่านรสูลุลลอฮ์กระนั้นหรือ !” ท่านนบี ﷺ เมื่อเห็นนางเรียกนางว่า “หญิงเหล็ก” (Ibn Sa’d, 1990: 8/34)

นางฮินด์ บินต์ อุษาซะฮ์ อิบน์ อัลมุฏฏอลิบซึ่งเป็นสะหาบียะฮ์ท่านหนึ่งเข้าร่วมรบในสงครามอุหุด เมื่อได้ยินนางฮินด์ บินต์ อุตบะฮ์ลุกขึ้นมาตะโกนเป็นบทกวีเยาะเย้ยความปราชัยของฝ่ายมุสลิม นางจึงลุกขึ้นมาตะโกนตอบได้เป็นบทกวีอย่างทันทีทันควัน (Ibn Ishāq, 1976: 312)

มีรายงานว่านางอุมม์ สุลัยม์เข้าร่วมสงครามหุ่นยนต์ในสภาพที่ตั้งครรภ์โดยที่ในมือถืออาวุธอีกทั้งนางได้ตำหนิและให้ลงโทษประหารชีวิตทหารมุสลิมที่หนีทัพออกจากสมรภูมิสงคราม (Muslim: 1809; Ibn Sa'd, 1990: 8/312)

หลังจากยุคของท่านนบี ﷺ แล้วยังมีเสาะหาบียาตอีกหลายท่านที่ได้แสดงวีรกรรมในสมรภูมิสงครามต่างๆ เช่น นางอัสมาอ์ บินด์ ยะซิดซึ่งใช้เสาที่ค้ำเต็นท์เป็นอาวุธฆ่าข้าศึกชาวโรมันตาย 9 ศพในศึกสงครามยัรุมุก (Ibn al-Athir, 1994: 7/16) นางคุนสาอ์ บินด์ อัมร์ ได้รับเร้าสนับสนุนให้บุตรชายทั้งสี่คนของนางเข้าร่วมออกศึกในสงครามกอดีสิยะฮ์ (Ibn 'Abd al-Barr, 2006: 2/512)

นอกจากญิฮาดด้วยพลกำลังแล้ว เสาะหาบียาตบางท่านที่มีศักยภาพทางการเงินได้ญิฮาดด้วยทรัพย์สินเงินทองด้วย โดยพวกนางได้บริจาคช่วยเหลืองบประมาณของรัฐในการออกไปญิฮาดดังมีรายงานว่าในช่วงที่ท่านนบี ﷺ กำลังเตรียมการที่จะกรีธาทัพไปยังสมรภูมิตะบูก ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดหาหุรบัจจัยและเสบียงอาหารให้แก่กองทัพอิสลาม ประกอบกับในเวลานั้นในนครมะดีนะฮ์เกิดภาวะข้าวขาดแคลนแพงเพราะแห้งแล้งฝนตกทิ้งช่วงนาน ท่านนบี ﷺ จึงประกาศขอรับบริจาค ซึ่งปรากฏว่าบรรดาเสาะหาบียาตได้ร่วมบริจาคทรัพย์เป็นจำนวนมาก โดยที่พวกนางได้บริจาคทุกอย่างที่อยู่ในมือของพวกนาง รวมทั้งเครื่องประดับของพวกนาง ดังที่อุมม์ สิบาน อัลอัสละมียะฮ์เล่าว่า “ดิฉันเห็นในผ้ารับบริจาคที่ปูไว้ค่อนหน้าท่านสุลุดอลฮ์ ﷺ ที่บ้านของท่านหญิงอาอิชะฮ์เต็มไปด้วยกำไลมือ กำไลเท้า เครื่องเพชรพลอย ต่างหู แหวนและสร้อยคอ ซึ่งเป็นของบรรดาสตรีที่มาบริจาคเพื่อช่วยเหลือกองทัพมุสลิมที่จะเตรียมออกไปญิฮาด” (Al-Wāqidī, n.d.: 3/991-992)

6.3.4 การให้การปรึกษาหารือ (الشورى)

ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญระหว่างบุรุษและสตรีในการแสดงความคิดเห็นหรือให้การปรึกษาในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานมาพร้อมกับสติปัญญา แม้ว่าพระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานสติปัญญาให้แก่ทุกคนไม่เท่ากันแต่ไม่ได้หมายความว่าบุรุษมีสติปัญญาและมีความรู้เหนือกว่าสตรีในทุกเรื่อง บางครั้งบุคคลหนึ่งมีความรู้มากกว่าอีกคนหนึ่งในเรื่องหนึ่งแต่ในขณะที่เดียวกันเขาอาจมีความรู้ดีน้อยกว่าอีกคนหนึ่งในเรื่องอีกเรื่องหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ศาสนาอิสลามจึงให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือเป็นอย่างมาก ดังที่อัลกุรอานได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

ความว่า “และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแด่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย” (Āla 'Imrān 3:159)

นอกจากนี้อัลกุรอานได้เล่าในเชิงบวกเกี่ยวกับการแสดงความเห็นและการถกเถียงของเศาะหาบียะฮ์ชาวอันศอร်ท่านหนึ่งกับท่านนบี ﷺ ในเรื่องเกี่ยวกับสามีของนางกล่าวศิฮาร์¹ ต่อนาง ดังปรากฏในสุเราะฮ์อัลมูญาอะละฮ์ว่า

﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾^c

ความว่า “โดยแน่นอน อัลลอฮ์ทรงได้ยินถ้อยคำของสตรีที่กำลังโต้แย้งกับเจ้าในเรื่องสามีของนางและนางได้ร้องทุกข์ต่ออัลลอฮ์ และอัลลอฮ์นั้นทรงได้ยินการตอบโต้ของเจ้าทั้งสอง แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ได้ยิน ผู้ทรงรู้เห็นเสมอ” (Al-Mujādalah 58: 1)²

จากโองการข้างต้นเห็นภาพชัดเจนว่าศาสนาอิสลามให้เกียรติต่อความเห็นของสตรีและนางมีสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการแสดงความคิดเห็นทั้งที่เกี่ยวกับตนเองและสาธารณะ ท่านนบี ﷺ เองเคยขอคำปรึกษาหารือและขอคำชี้แนะเพื่อหาทางออกในกิจการของรัฐจากภรรยาของท่าน ดังเช่นในเหตุการณ์สนธิสัญญาหุคัยบียะฮ์ หลังจากได้ลงนามในสนธิสัญญาแล้ว ท่านนบี ﷺ ได้สั่งให้บรรดาเศาะหาบียะฮ์เชือดสัตว์และโกนศีรษะเพื่อยุติการทำอุมเราะฮ์ ท่านนบี ﷺ ได้สั่งถึงสามครั้งแต่ไม่มีเศาะหาบียะฮ์ท่านใดปฏิบัติตาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอารมณ์ค้างที่ไม่พอใจต่อเนื้อหาสาระสนธิสัญญาที่ดูเหมือนว่าฝ่ายมุสลิมเสียเปรียบเป็นอย่างมาก อีกทั้งผิหวังที่ไม่สามารถเข้าไปเยี่ยมวิหารกะอ์บะฮ์ในครั้งนี้ ท่านนบี ﷺ จึงเข้าไปปรึกษากับท่านหญิงอุม്മุ สะละมะฮ์ ด้วยความฉลาดปราดเปรื่องและแหลมคมในปัญญา นางได้เสนอแนะต่อท่านนบี ﷺ โดยกล่าวว่า “โอินบียของพระองค์อัลลอฮ์ ท่านเต็มใจที่จะทำอย่างนี้ไหม คือ ท่านเดินออกไปโดยไม่ต้องพูดกับใครแม้แต่คนเดียว แล้วท่านไปเชือดสัตว์ของท่านและเรียกช่างผมของท่านมาโกนศีรษะของท่าน” ท่านนบี ﷺ ได้ทำตามที่อุม്മุ สะละมะฮ์เสนอแนะกล่าวคือ ท่านนบี ﷺ เดินออกจากที่พักโดยไม่ต้องพูดกับใคร จนกว่าได้เชือดสัตว์ของท่านและเรียกช่างผมมาโกนศีรษะของท่าน เมื่อบรรดาเศาะหาบียะฮ์เห็นท่านนบี ﷺ ปฏิบัติเช่นนั้น ทุกคนต่างก็เร่งรีบแข่งกันปฏิบัติตามท่านนบี ﷺ จนเกือบเกิดเหตุการณ์กระทบกระทั่งระหว่างกัน (Bukhārī: 2731-2732)

¹ ศิฮาร์ (ظهار) หมายถึง การที่สามีกล่าวว่า ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดของภรรยาตนเองมีความละม้ายคล้ายคลึงกับร่างกายของสตรีที่เป็นมะหรั้มของฝ่ายสามี การกล่าวเช่นนี้เป็นวิธีการหย่าแบบหนึ่งในอดีตก่อนอิสลาม (Wazārah al-'Aawqāf wa al-Shu'ūn al-Islāmiyah, 1993: 8)

² ดูการอธิบายโองการนี้เพิ่มเติมใน Al-Ṭabarī, 2001: 22/446-448.

เคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อัลค็อฏฏอบได้ปรึกษากับลูกสาวของท่าน คือท่านหญิงหุฟเสาะฮ์ ในการกำหนดเป็นนโยบายของรัฐไม่อนุญาตให้ทหารเดินทางออกไปญิฮาดโดยละทิ้งภรรยาไว้ที่บ้าน นานเกิน 4 เดือน (‘Abd al-Razzāq, 1983: 7/151-152) และแจกเช่นเดียวกันอับดุลเราะห์มาน อิบน์ เอาฟในช่วงทำหน้าที่สรรหาเคาะลีฟะฮ์อรรอซิดุนคนที่สามทดแทนเคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อัลค็อฏฏอบที่ถูกลอบสังหารก็ได้สอบถามความเห็นของบรรดาสตรีในนครมะดีนะฮ์ด้วย (Ibn Kathir, 1998: 10/211) ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงถึงบทบาทของเศาะหาบียาตในการให้การปรึกษาหารือ ในเรื่องกิจการรัฐซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเมือง

6.3.5 การให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่บุคคลอื่น

แม้ว่าสตรีไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการปกป้องประเทศชาติด้วยกำลังอาวุธแต่พวกนางมีสิทธิในการให้การคุ้มครอง ให้ความปลอดภัยและให้สันติภาพแก่บุคคลต่างศาสนิกที่นางพึงประสงค์ และอิสลามให้การยอมรับในเรื่องนี้ ดังที่ท่านนบีกล่าวไว้ความว่า

“พันธสัญญาการคุ้มครองของชาวมุสลิมนั้นเป็นเอกภาพ (หมายถึงมุสลิมท่านใดไปคุ้มครองบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ชาวมุสลิมทุกคนจะต้องให้ความปลอดภัยบุคคลนั้นด้วย) ผู้ใดไปละเมิดการให้การคุ้มครองของมุสลิมคนใดคนหนึ่ง เขาจะได้รับการสาปแช่งจากพระองค์อัลลอฮ์ บรรดาอะลอิกะฮ์และผู้คนทั้งมวล” (Bukhārī: 1870)

บทบาทในการให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่คนต่างศาสนิกของบรรดาเศาะหาบียาตปรากฏเห็นชัดในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ดังที่ปรากฏในศอฮีห์บุคอรีย์เล่าว่า ในวันพิชิตมักกะฮ์ นางอุม്മ ฮานีฮ์ บินต์ ออบี ฏอลิบได้เข้าไปพบท่านนบี ﷺ พร้อมกับขอคุ้มครองชายคนหนึ่งซึ่งเป็นบุตรของซุบัยเราะฮ์ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวแก่นางว่า “โอ้อุม്മ ฮานีฮ์ แท้จริงพวกเราได้คุ้มครองแก่บุคคลที่เธอให้การคุ้มครอง” (Bukhārī: 3171) ในรายงานอื่นจากนางอุม്മ ฮานีฮ์เช่นกันกล่าวว่า “ดิฉันได้ให้การคุ้มครองผู้ชายสองคนจากเครือญาติสามีของดิฉัน และท่านรสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า แท้จริงพวกเราให้ความปลอดภัยกับบุคคลที่เธอให้ความปลอดภัย” (Al-Tirmidhī: 1579)¹ ท่านหญิงซัยนับ บุตรีของท่านนบี ﷺ เคยให้การคุ้มครองสามีของนางคือ อนุ อัลอาศ อิบน์ อัลรอบีอ์ ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้เข้ารับอิสลาม และท่านนบี ﷺ ได้รับรองการให้การคุ้มครองของนาง (Al-Hākīm, 2002: 4/48-49) การให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่คนต่างศาสนิกดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ถือว่าเป็นบทบาททางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งของเศาะหาบียาต

¹ อัลอัลบานีย์วินิจฉัยว่าเป็นหะดีษศอฮีห์ (Al-Tirmidhī, n.d.: 374)

6.4 สรุปท้ายบท

เสาะหาบิฮาดในยุคสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความเข้าใจ มีจิตสำนึกและมีบทบาทในทางการเมืองภายใต้บริบทของสังคมในยุคนั้นอย่างชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้จากที่พวกนางเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับบรรดาเสาะหาบิฮาดชายทุกประการ ลักษณะกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญในบริบทของสังคมในยุคสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีดังต่อไปนี้

1. การบิฮาด บรรดาเสาะหาบิฮาดได้ให้การบิฮาดหรือให้การสัตยาบันต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการที่จะยึดมั่นในหลักคำสอนของอิสลาม ภักดีและเชื่อฟังต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในฐานะที่เป็นผู้นำสูงสุดตลอดจนให้การช่วยเหลือและปกป้องท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งด้วยทรัพย์สินและชีวิต

การบิฮาดเป็นกิจกรรมการเมืองที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะในระบอบการเมืองอิสลามซึ่งไม่ปรากฏในระบอบการเมืองอื่น แต่อย่างไรก็ตามหากเทียบกับกิจกรรมการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันน่าจะมีส่วนคล้ายกับการลงเสียงเลือกตั้ง ถึงแม้ว่าเนื้อหาสาระโดยแท้แล้วการบิฮาดไม่ใช่การลงเสียงเลือกตั้ง แต่การลงเสียงเลือกตั้งก็เป็นการแสดงเจตจำนงในการให้ความไว้วางใจต่อผู้ที่ถูกเลือกเช่นกัน

2. การฮิจาเราะฮ์ บรรดาเสาะหาบิฮาดได้อพยพออกจากนครมักกะฮ์ ขอมละทิ้งดินแดนแห่งมาตุภูมิของตนเองไปสู่การลี้ภัยในประเทศอบิสซีเนียและต่อมาได้อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพในอุดมการณ์ความเชื่อทางศาสนาและรักษาชีวิตจากการถูกประทุษร้ายโดยชาวมุชริกมักกะฮ์

3. การญิฮาด บรรดาเสาะหาบิฮาดส่วนหนึ่งเข้าไปมีส่วนร่วมในบทบาทการญิฮาดในหลายสมรภูมิสงคราม โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐอิสลามจากการถูกรุกรานและคุกคามจากเหล่าอริราชศัตรู บรรดาเสาะหาบิฮาดเหล่านี้เข้าไปปรับใช้ในกองทัพอิสลามโดยทำหน้าที่เป็นหน่วยแพทย์สนาม หน่วยเสบียงอาหารและบริการน้ำดื่ม ตลอดจนเป็นหน่วยรบในคราวภาวะที่จำเป็น

4. การให้การปรึกษาหารือ เสาะหาบิฮาดบางท่านมีบทบาทในการให้การปรึกษาหารือหรือให้คำแนะนำแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในกิจการรัฐ และบรรดาเคาะลีฟะฮ์หลังจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็เคยขอคำแนะนำจากบรรดาเสาะหาบิฮาดในเรื่องกิจการรัฐ

5. การให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่บุคคลอื่น ในยุคสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พบว่ามีเสาะหาบิฮาดบางท่านมีบทบาทในการให้การคุ้มครองความปลอดภัยและให้สันติภาพแก่บุคคลต่างศาสนิกและท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ยอมรับบทบาทของพวกนางในเรื่องดังกล่าวนี้